

KULTUURILEHT

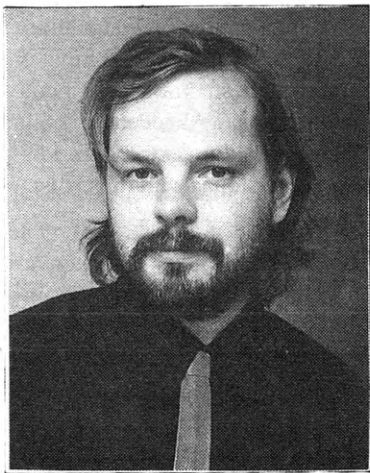
HIND 5 KROONI

REEDE, 7. MÄRTS 1997

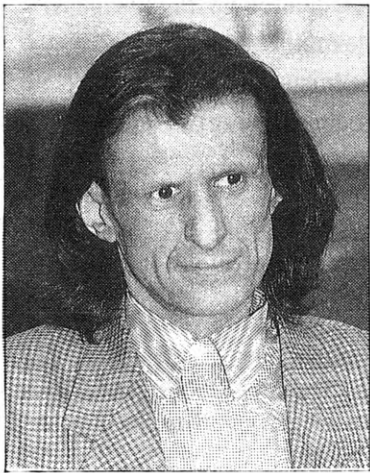
NUMBER 9 (2665)

ANDRES FHIN

JÜRI EHLVEST

ÜLO MATTHEUS

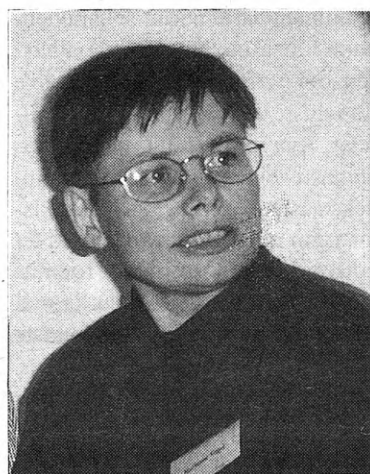
JAAN UNDUSK

TIIA TOOMET

KRISTIINA ROSS

MARIANNE VOGEL

CORNELIUS HASSELBLATT

KIRJANDUSE AASTAPREEMIAD 1996

Kõige problemaatilisemaks osutus žürii töös proosauhinna andmine. Eelmisel aastal oli proosaraamatuid ilmunud rohkesti, nende hulgas mitmeid häid ja auhinnaväärilisi teoseid. Seepärast valitses veendumus, et proosauhindu peab olema mitu. See oli ka peapõhjus, miks jäi välja andmata näitekirjanduse preemia, millele kandideerisid ennekõike Madis Kõivu "Tali" ja Jaan Kruusvalli "Hullumeelne professor". Lisaks olid mõlemad näidendid juba auhindu saanud (Kõiv Suure Vankri ja Kruusvalli Kultuurkapitali näitekunsti preemia). Seega proosapreemiate andmisel Ülo Mattheuse

romaanile "Läheb ega peatu" ja Jüri Ehlvesti novellikogule "Krutsiaania" oli tegemist raske ja tiheda valikuga mitmete väga heade raamatute hulgas. Mattheuse puhul hinnati romaani kompaktsust, tihedust, professionaalsust, uudset teemat, Ehlvesti puhul innovatiivsust, uudsust eesti kirjanduspildis. Peaaegu sama raske oli luulepreemia väljaandmine. Lõpuks valitud Andres Ehini "Teadvus on ussinahk" tõstis esile Ehini kui ühte järjekindlat sürrealistliku luule viljelejat. Lastekirjandus vaidlusi ei tekitanud, Tiia Toometi "Kaltsutitt ja puuhobune" leidis kõigi liikmete heakskiidu. Esseistikapreemia valik — Jaan Unduski

järelsõna F. Nietzsche "Ecce homine" ja F. Tuglase "Kriitika I" kommentaarid ja järelsõna — on võibolla üllatav, kuna tegemist pole omaette ilmunud raamatuga. Sellise valikuga lõi žürii teadlikult pretsedendi, kuna Jaan Unduski näol on tegemist vaieldamatult tippkirjandusteadlasega. Žanriliselt on laiendatud esseistika mõistet ka kommentaariumile, mis on Tuglase raamatu puhul ainulaadne ja omas zanris ületamatu. Kahjuks ei saanud auhindamisel osaleda Hasso Krulli väga tugev artiklikogu "Katkestuse kultuur", kuna autor oli ise žürii liige. Žürii parandab selle teose järgmise aasta kirjanduspreemiate väljaandjatele.

Tõlkekirjanduses tunnustas žürii üksmeelselt Kristiina Rossi tööd heebrea luule antoloogia koostamisel ja tõlkimisel. Eesti keelest võõrkeelde tõlkimise preemia sai sedakorda hollandikeelne raamat: Marianne Vogeli ja Cornelius Hasselblatti tõlgitud Emil Tode "Piiririik", mis ilmus ka 1996. aastal hollandikeelse pealkirjaga "Grensgebied" (see on kaheksas eesti raamat hollandi keeles). Žürii valiku osas võib muidugi diskuteerida. Pidulik autasustamisõhtu on Kirjanike Majas Tallinnas 14. märtsil kl. 18.

Žürii esimees
PIRET VIRES

Vt. lk. 5.

TÄNA LEHES:

ENN SOOSAAR.
PEAMINISTER VAHETUMAS.
LK. 2

EESTI FILOLOOGIA
POOLSAJAND
LK. 2

PASOLINI 75 PRIIMÄELT.
LK. 6.

ELMANOVITŠI I OSCARIAANA.
LK. 7

EESTI STENOGRAAF
LONDONIS MAGISTRIKS.
LK. 8

PETERBURI MAINEKAS TEATRI-
KRIITIK JÄLLE EESTIS.
LK. 9

KEELE JA KIRJANDUSE
TOOTMISEST.
LK. 10

TUMP ON HÄDAVAJALIK.
LK. 15

OPERETT ELAB VEEL —
TÄNU NÄITLEJALE
JA MUUSIKALE.
LK. 16

INTERVJUU OLEV TRÄSSIGA
TORONTOST.
LK. 18

REIN TOOTMA
ARVUSTAB INGLIT
JA ENE-REET SOOVIK
VAMBIKIRJANDUST
LK. 19

KUNST

Jätkeb poleemika kaasaegse kunsti üle: vastused Õnnepalule, Juskele, Vindile. Kaarel Kurismaa "Alma raudtee". Hullude kunst ja noorte kunst.

PEAMINISTER VAHETUMAS

ENN SOOSAAR

Eestis on üks mees seisnud valitsuse eesotsas seitse korda, kolm meest neli korda. Too seitsmekordne valitsusjuht oli mõistagi Konstantin Päts. Kahekümne aasta jooksul enne presidendiks saamist 1938 hoidis ta peaministrina, riigivanemana ja riigihoidjana ohje enda käes ühtekokku üheksa aastat ja üheksa kuud — rekord, mille purustajat ei ole silmapii- ril.

Kolm nelja korra meest on Jaan Tõnisson, Jaan Teemant, Tiit Vähi. Tõnisson ja Teemant olid kumbki riigitiitri ühtekokku alla kahe ja poole aasta. Vähi oma üle kahe ja poole aastaga lõõb mõlemat umbes kolme kuuga. Eesti Vabariigi peaministrile on see kõigi aegade teine saavutus.

Pealinna volikogu esimehe koht pidi olema ja oligi hoolaud hüppeks Toompeale. Ent vaevalt oli volikogu, mida juhatas Tiit Vähi, jõudnud paika panna Tallinna linnavalitsuse, kui seal hakkas toimuma kummalisi asju. Oli lugu formaaljuridiliselt kuidas oli, aga need korteriomandamise tehingud, mida Tallinnas pikemat aega ja rabavalt laia haardega sooritati, ei langenud küll kuidagiviisi kokku erastamisseaduse vaimuga. Ja loomulikult olid need selges vastuolus selle moraalkäsitlusega, mille Euroopa demokraatiasse püüv Eesti ühiskond on rakendava ideaalina aktsepteerinud.

Küsimus oli ja on poliitilises vastutuses. Tiit Vähi tõrkus pikalt, lasi opositsioonil endale umbusaldust avaldada (mille nipilt-napilt võitis), näis valmis olevat mis tahes õlekõrrest kinni haarama. Eesti riigi ja Tiit Vähi kui poliitikasse jääja seisukohalt leidis umbejooksunud olukord viimaks lootust- äratava lahenduse. Eesti peaminister allus Euroopa tavale. Poliitik vastutab enda ja oma alluvate tegemiste ja tegematajätmistest eest — ka siis, kui need on minevikust välja kaevatud.

Skandaal skandaaliks, neist ei ole vaba ükski riik lähedal või kaugel. Riigi demokraatlikkuse astme määrab ühiskonna võimalus-võime lokku lüüa, po- liitilise *establishment*i tahe ennast puhastada.

Joon tõmmatakse alla selle kuu keskel umbes samal ajal, kui Tiit Vähi järjepanu võimulolekut saab täis üks aasta ja üksteist kuud.

Kahtlemata on Vähi olnud meie tugevamaid peaministreid sellest hooli- mata või just selle tõttu, et ta jalgealune ei ole kunagi olnud tugev. Kui ühte heidavad reformimeelsed koondmehed, selgelt maarahva ja oma kitsaid erihuviseid ajavad alalhoidlikud pensionärid, tuleb tahes-tahtmata meelde Krõlovi valm havis, luigest ja vähist. KMÜ on meie kirendaval poliitilisel maastikul üks eriskummalisemaid kooslusi.

Siiski sai Tiit Vähi hakkama. Ta suutis ligi kaheks aastaks tagada Eestile toimivad valitsused. Maakad sunniti võtma päitsed pähe, pensionärid jäeti vaguralt ootama paremaid aegu. Rinnapistmised Savisaare ja Kallasega 1995. ja 1996. a. lõpetas Vähi enda kasuks. Mees teadis ja oskas ja kogus äikesepilvi oma pea kohale.

Eesti jätkas liikumist reformide teel. Praegu on meil koguni teatud šanss pääseda esimeses voorus Euroopa Liitu. Teisest küljest jääb igavese speku- latsiooni aineks, missugused oleksid olnud Eesti positsioon ning võimalused aastal 1997, kui praguev Koonderakond oleks aasta või poolteist tagasi olnud nõus vabatahtlikult ennast sugema ja oma kätte kahmatud võimu jagama. Kui meil oleks moodustatud pesuehtne paremtsentristlik enamusvalitsus — kas- või Tiit Vähi juhtimisel.

Kultuurkapital käivitati enne Vähi valitsusi. Eesti kultuurielu oluline toetaja ning mõjutaja on sellest kujunenud viimasel aasta-kahel. Loomulikult ei saa valitsusjuhi teeneks lugeda, et kaupluseletid on raamatuid täis, et iga nädal avatakse mõni kunstinäitus või toimub mõnes teatris esietendus, et Eestit külastab järjest rohkem maailmamaiega lauljaid ning muusikuid, et meeldivas tempos kasvab kultuurilembeste fondide arv. Aga selles, et aasta teadus- ja kultuuripreemiad tõusid üle kaheteistkümneme korra, oli Tiit Vähi käsi Lepo Sumera õhutusel küll mängus.

Raamatuid — või vähemasti teatud liiki raamatuid — käibemaksust vabastatud ei ole. Uus fondide ja sihtasutuste seadus kultuuriga tegelemisele mõjub tõenäoliselt edendavalt. Teisalt, kolm haridusministrit ja kolm sotsi- aalministrit vähem kui kahe aastaga on liig mis liig ja mõrud viljad on maistat.

Eestis on pärast taasiseisvumist olnud peaministriks kaks TRÜ haridu- sega ajaloolast, üks TRÜ haridusega geograaf ja üks TPI haridusega peen- mehhaanikainsener.

Mart Siimann on TRÜ mees. Ta on õppinud seal filoloogiat ja psühho- loogiat. Erinevalt eelmistest peaministritest on ta tegutsenud professionaalse ajakirjanikuna — täpsemalt mitmes funktsioonis tele- ja raadiomehena. Kuni kõige viimase ajani oli tal TV3s oma regulaarne jutusaade "Õhtu Glorias".

Kerge tal olema ei saa. Meie praegune riigikogu on sedavõrd tüma maa ja üksteist torkivateks kildudeks pragunenud, et pikaajalist toetust ei sõanda seal loot ühelegi peaministrile.

Siimanni käekäik ja ettevõtmised peaksid Kultuurile lugejatele paku- ma tavalisest suuremat huvi. Eks ole ta ju omal ajal söönud leiba, mis teenitud sõnaseadmisega nagu paljudel meil.

EESTI FILOLOOGIA POOLSAJAND TEADUSTE AKADEEMIAS

Selle aasta algusest on järjest peetud teadusinstituutide juubeleid. Teaduste Akadeemia raamatukogu fuajees on korraldatud vastavateemalisi ülevaatlikke näitusi, on toimunud erialakonverentsid jm.

Lisa on tulemas, sest paljud vene ajal Teaduste Akadeemia süs- teemi kuulunud instituudid asutati just 1947.a. Tuletagem meelde — Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituut, Füüsika Instituut, Kee- mia Instituut, Geoloogia Instituut, Zooloogia ja Botaanika Instituut, Majanduse Instituut, Ajaloo Insti- tuut, Keele ja Kirjanduse Instituut.

Kindlasti tegelesid ühiskonna ja humanitaaria uurimisele pühen- dunud instituudid eriti oma algus- aegadel mitmesuguste tolleagsete rumaluste uurimise ja põhjendami- sega. Aga mitte ainult need. Vä- hemasti bioloogiale jättis palju- deks aastateks oma jälje lõssenkis- mi vaim ning ka reaaleadlased te- gutsesid ikkagi piiratud ruumis. Nagu kõik teisedki. Oli ju ka ma- sendav aeg — neljakümnendate lõpp ja viiekümnendate algus. Kuid pseudoteaduse kõrval hakkas siiski tasapisi arenema ka tõsine teadus, mille üheks heaks eeldu- seks oli see, et vastavad asutused olid olemas.

Eelmisel nädalal tähistas tea- duskonverentsiga 50. tähtpäeva kunagine Keele ja Kirjanduse Instituut, kõnekeeles tavaliselt KKI. Praeguseks on keel ja kirjan- dus lahku läinud, instituut on end põhjalikult reforminud. KKIst on saanud kaks teadusasutust: Eesti Keele Instituut ning Tuglase ja Un- deri Kirjanduskeskus.

Tõenäoliselt oli see asjade aja- looliselt väljakujunenud seisu ar- vestades paratamatu. KKIIs domi- neerisid suured keeleteaduslikud tööd, peamiselt hiigelsõnaraama- tute tegemine. Kirjandusteadus oli seal kogu aeg natuke kõrvaline ja tülikas oma ideoloogiliste problee- midega, mida kirjandusteadlased ei osanud kuidagi näha läbi oma kunagise direktori prilli.

Küllap on praegu igati otstarbe- kas, et eesti filoloogia kahe või õi- gemini kolme valdkonnaga (sest keeleinstituudis uuritakse ka folk- loristikat) tegelevad asutused on lahus, kuigi asuvad ühes majas. Sellegipoolest arvan ma, et keel ja kirjandus sobivad tegelikult hästi kokku, et filoloogia on üks. Et kir- jandusinimesed, kes on tõelised fi- loloogid, peaksid olema huvitatud

keeleasjadest; keeleinimesed aga kirjandusest ja kirjandusteadusest. Ning et rahvaluulegi poleks kum- malegi poolele päris võõras ja tundmatu valdkond.

Instituudi juubeli puhul on ava- tud raamatunäitus TA raamatuko- gu fuajees, välja on antud huvitav kogumik "Eesti filoloogia pool- sajand Teaduste Akadeemias", mis sisaldab asjaliku faktoloogia kõr- val ka emotsionaalseid mälestusi.

Mati Hint pidas oma konve- rentsiettekandes eriti oluliseks in- stituudis tehtud terminoloogia- alast tööd. Tema hinnangul oli eesti terminoloogia läbitöötatus vene ajal täiesti Euroopa iseseisvate riikide tasemel. Siis ei olnud hoiakut, et pole mõtet välja töötada eesti- keelset merenduse, tehnika või ar- vutiasjanduse oskussõnavara. Il- musid mitmesuguste erialade ter- minoloogiasõnastikud. Tegelemi- ne terminoloogiaga oli omamoodi vastupanukultuur, kommunismi ajal hääbumisele määratud keele hoidmine kaasaja tasemel. Prae- gust olukorda eesti terminoloogias hindas Hint pessimistlikult: reet- mine pärast võitu.

Kuid Hint kõneles ka per- fektusmaaniast, mis muutus insti- tuudis tööstiilik — valminud töid tuli aina täiendada, parandada, üm- ber teha. Nii et need trükki ei jõudnudki ja inimestel tekkis hirm: KKI töötab vaid talletamaks hää- buva kultuuri varasid kartoteekides ja käsikirjalademetes.

Seoses suure kirjandusloo ette- valmistamisega uuriti kirjandusloo sektoris põhjalikult ja suhteliselt kiiresti läbi eesti kirjanduse vanem ajalugu. **Maie Kalda** nimetaski juubelikonverentsil 1960. aastate algust, mil alustati "Eesti kirjan- duse ajaloo" ettevalmistamist just va- nema kirjavara läbitöötamisest, eesti kirjandusteaduse kuldajaks, mille viljad valmisid veel 1970. aastate alguses. Meenutagem: 1970—71 kaitsesid doktorikraadi **Aarne Vinkel, Endel Nirk, Ha- rald Peep, Juhan Peegel, Karl Muru.** Probleemid tekkisid EV aegse kirjandusega ja lähenemisel tänapäevale, nii et teose ilmumine lõpuks takerdus. Kuid instituudi katuse all kujunesid siiski välja suurepärased kirjandusteadlased **Aarne Vinkel, Maie Kalda, En- del Nirk** jt.

KKI ületoomine Tartust Tallin- na 1952.a. oli väga rumal lahendus folkloristidele, arvas **Ülo Tedre.** Rahvaluule arhiiv jäi ju Tartusse, kirjandusmuuseumi. Folkloristika lõhestatud olek jätkub praegugi, kuid järjest huvitavamalt uurivad rahvaluulet Tartu noored tead- lased.

Inimene ei saa ise valida aega, milles ta elab ja töötab. **Paul Aris- te, Villem Althoa** või **Arnold Kask** oleksid kindlasti meelsamini elanud hoopis teistsuguses ühis- konnas, teistsuguses vaimses õhus- tikus. Kuid nad tegid siiski oma elutöö, millele ei saa midagi ette heita. Nii nagu enamik Keele ja Kirjanduse Instituudiga seotud tõe- lisi teadlasi. Mati Hint meenutas oma ettekandes vaimset sur- veõhkonda, mis instituudis valit- ses ja mille all kannatasid seal kõik, ka keeleteadlased. Näiteks sunniti lõpuks instituudist lahkuma ande- kas foneetik **Georg Liiv**, kes asutas omas ajas unikaalse eksperimen- taalfoneetika laboratooriumi. Aeg oli nii umbes, et 1972.a. ei olnud võimalik avaldada tema nekrolo- ogigi.

Eesti Keele Instituut ning Un- deri ja Tuglase Kirjanduskeskus on endale uues ühiskondlikus ja ma- janduslikus situatsioonis, erilise ebaluseta leidnud oma koha. Mõle- mad publitseerivad agaralt. Kee- leinstituut vastavalt oma suurusele tunduvalt rohkem, sealhulgas roh- kesti varasemate aastakümnete töö vilju. Instituudil on vabas Eestis viimaks hakanud ilmuma suured ja põhjalikud sõnaraamatud, mida seal on koostatud ja viimistletud aastakümneid. Lisaks suurtele sõnaraamatutele on hakanud ilmu- ma ka väikesed. Instituudi direktor **Asta Õim** ise on viimastel aastatel põhitöö kõrvalt avaldanud kolm igale kultuurkeecele vajalikku sõnaraamatut, mis eesti keeles seni puudusid — fraseoloogia, süno- nüümide ja antonüümide sõnaraa- matu.

Kuid ka väheste töötajatega kirjanduskeskus suudab palju ja nemad ei saa muidugi kuigivõrd publitseerida veneaegseid uurimis- tulemusi. Peatselt on valmis saa- mas väliseesti kirjanduse ülevaade. Kirjandusajaloo tööühm proovib uurida eesti kirjanduse ajalugu na- tuke uudsema vaatenurga alt, kui seni tehtud. Neil on käsil projekt "Eesti kirjanduse fraktuur. Indivi- duaalne ja rahvuslik omapära", mida juhib **Õnne Kepp.** Kirjan- dusteooriaga tegeldakse instituudis **Jaan Unduski** juhtimisel, plaanis on avaldada vastavateemaline ko- gumik.

Pidupäevakõnedes on ilus rää- kida rahvuskultuuri eelisarendami- sest, Eesti Vabariigi tegelik teadus- poliitika on midagi muud. Eesti fi- loloogia ei ole kunagi elanud ja ei ela praegugi majanduslikult lahe- dates oludes. Kuid inimesed tööta- vad ja nende tööd ilmuvad. See on oluline.

MALL JÕGI

ESITENDUS

Segadused sõiduplaaniga
Endlas

7. märtsil esietendub Pärnu Endlas prantslase Marc Camoletti komöödia "Boeing, Boeing".

Näidendi on külalisena lavastanud Eero Spriit, kujundus on Kristiina Nikkelilt.

Sama autori "Pidzaama kuuele" püsis aastaid Vanalinnastudio repertuaaris. Ka "Boeing" naerutab publikut: peategelane, Pariisi elumees Bernard (Aare Laanemets), on oma kolm stjuardessist pruuti (Diana Konstantinova, Katrin Tuksam-Valkna ja Piret Laurimaa) valinud välja lennugraafiku järgi. Kui ilmastikuolud lennuplaani segi löövad, tekib ka peakangelase elus suur segadus, mida aitavad lahendada provintsist Pariisi saabunud sõber (Raido Keskküla) ning majateenija Berthe (Helle Kuningas).

Vanemuine, täis ooperit
ja operetti

9. märtsil toimub Vanemuise teatrisaalis ooperi- ja operetimuusika galakontsert. Lavastaja on Kaunase muusikateatri kunstiline juht Gintas Zilys ning Vanemuise peadirigent Endel Nõgene. Esinevad solistid Aušra Civenaite, Nomedas Kukulškieņ, Gediminas Maciulevičius ja Juozas Malikonis Kaunase Muusikateatrist ning Eve Randkivi, Vivian Kallaste, Eugen Antoni, Jassi Zahharov ja Taisto Noor Vanemuise, Vanemuise sümfooni- ja ooperikoor ning Kaunase teatri balletirühm.

Kõik neli külalist on lõpetanud Leedu Muusikaakadeemia ning on Kaunase Muusikateatri juhtivad solistid.

Kontserdi esimene osa on koostatud kuulsate ooperiheliloojate loo-

mingust. Kõlavad meloodiad G. Verdilt ("Othello", "Traviata", "Rigoletto") ja "Sitsiilia verepülm", G. Donizettilt ("Armujook"), W. A. Mozartilt ("Don Giovanni") ja "Figaro pulm"), G. Puccinilt ("Boheem"), Ch. Gounod'lt ("Faust"), G. Bizet'lt ("Carmen") ja G. Gershwinilt ("Porgy ja Bess").

Teises osas esitatakse opereti- ja muusikalikatkendeid. Kuulete meloodiaid F. von Suppé "Kergest ratsaväest", R. Planquette'i "Corneville'i kelladest", F. Lehári "Paganini" ja "Lõbusast lehest", I. Kálmáni "Marizast", "Silvast" ja "Tsirkusprintsessist", P. Ábrahími "Savoy ballist" ja "Viktoria ja tema husaarist", J. Straussi "Mustlasparunist" ja "Nahkhiirest" ning Fr. Loewe "Minu veetlevast leedist".

Poolameelne ja
eestikeelne

Äsja ilmus esimene eestikeelne teatrilane teatmeteos, Malgorzata Semili ja Elzbieta Wysinska "Tänapäeva teatri leksikon", mille on poola keelest tõlkinud, täiendanud ja isikunimedest registriga varustanud üks meie tuntumaid poola keelest tõlkijaid Hendrik Lindepuu.

Poolakate teatrilleksikoni hakkas

1980ndate algul tõlkima juba Aleksander Kurtina, kes jõudis teha paarsada lehekülge toortõlget. Hendrik Lindepuu on toonase tõlke üle käinud, korrastanud leksikoni ülesehitust, kõrvaldanud vead. Enesekriitiliselt ütles ta teose presentatsioonil teatrilüüdis ning väidab ka teose eessõnas, et teatmeteos pole kindlasti ideaalne, kõigile küsimustele see vastuseid ei suuda anda, kuid on ometi mingi pidepunkt tänapäeva teatris orienteerumisel.

Teatmikud puudub teave eesti teatri kohta, kuid selle peaks korvama loodetavasti aasta lõpul ilmuv "Eesti teatri biograafiline leksikon".

"Tänapäeva teatri leksikoni" on välja andnud kirjastus SE & JS, väljaandmist on toetanud Avatud Eesti Fond ja Eesti Kultuurkapital, aidanud on ka Teatrilüüdi, Rahvuskultuuri Fond ja Eesti Autorikaitse Ühing. Leksikoni trükiarv on väike, mistõttu huvilised võiksid kiirustada teose omandamisega.

Eesti Poistekoor 25

Rahvusmeeskoori traditsiooniline kolme põlvkonna kontsert 2. märtsil märkis RAMi poistekoorina 1971 tegevust alustanud Eesti Poistekoori veerandsadat tööaastat. Kontserdi avapooles olidki Estonia kontserdilaval juubilarkoor oma asutaja ja peadirigendi Venno Lauu juhatusel ning õppekoorid Anne Ojalo käe all.

Osaletud on paljude vokaalsümfooniiliste suurvormide ettekandes koostöös mitmete orkestrite ja dirigentidega, seljataga on edukad kont-

serdireisid Ameerikasse ja Austraaliasse, Euroopa riikidest rääkimata. Paljud laulupoisid on muusika juurde jäänudki, neist 35 on valinud koguni lauljateed.

Sünnipäeva eel kolis Eesti Poistekoor RAMi ja Eesti Kontserdi juurest sama maja teise tiiba — Estonia teatri kooristuudiosse.

Koorikontserdid
Ida-Virumaal

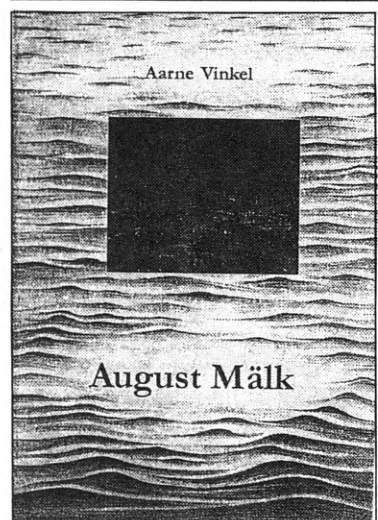
Eesti Meestelaulu Selts on olnud loomisest peale isamaaline ühendus. Sama aate kandjaks on ka

1989. a. seltsi eestvõttel loodud EMLS Tallinna ja Tartu meeskoor.

22. veebruaril rivistusid 90 Tallinna ja Tartu laulumest Narva Hermannini kindlusesse esinemiseks dirigentide prof. Kuno Arengu, Jüri Rendi ja Ilmari Johanssoni juhtimisel.

23. veebruaril esines koor Sillamäel. Iseseisvuspäeva hommikul osalesid EMLS Tallinna meeskoori lauljad juba traditsioonilisel riigilipu heiskamise tseremoonial Toompea lossiaias.

VÄÄRT RAAMAT

Arne Vinkel. August Mälg. 2. trükk. Ilmamaa, Tartu 1997. 272 lk.

Mälg oli omal jõul tõusnud vaimusuurs. Ta tõusis niioelda riigikirjaniku staatusesse kolmekümneandil. Saarlase ja randlase elu kujutades sai ta president Pätsilt Lagle talu, lisaks mõned preemiad. Praeguse EV tegelased jälle suhtusid isa mälestust jäädvustava tütre Rootsi kroonidesse ettehaarava asjatundlikkusega. Avalikkuse tähelepanu ei lase talu sihipäraselt kasutada, ent linnajagu on kulutanud iga Mälg tütre makstud sendi kohta juba vähemalt kümme ööri.

Ei ole hea see Mälg aura. Ja Mälg on hea kirjanik. Ma näen teda kirjandusloolises koosluses ühes Aadu Hindiga. Tema kirjutab vabaks pürgivast inimesest, Hint kõlistab peibutavaid ahelaid. Mõlemad on vallatus eas olnud koolipapad. Mõlemad olid ideoloogia survele vastutulelikud. Ainult Hint oli isiksuslikul

pinnal pöörasem kui Mälg, teisisõnu, Mälg oli tahtlikult nudi.

Arne Vinkel käsitleb Mälg loomingu eluloolisest küljest alustades, kuhjab olemise fakte neid jõudumööda selekteerides. Ootuspäraselt jääb jõudu napiks, nagu ka fakte. Küll aga suudab Vinkel tabada Mälg olemuslikke jooni.

Vinklil muutub kirjanduse selektus vägisi kirjanduseks. Vinkli sõnal on kujutuslik roll. Biograafial põhinev kirjanduslugu on praegu muutumas uuesti aktuaalseks, sest meist vabam maailm on jälle ausse tõstnud ajastu ja eluloo. Belletristlik lähene mine saab tähtsamaks, meetodite algupära vaieldavamaks. Ehk siis — Vinkel on loonud, ent Mälg on loonud ennekõike.

PEETER KÜNSTLER

Eri Klas, Teo Maiste ja Jaakko Ryhänen pärast menukat sünnipäevaetendust.

Foto: Harri Rospu

Teo Maiste sünnipäeval Filippo II

"Don Carlo" etendused 28. II ja 2. III Estonias märkisid teatri raudvara Teo Maiste 65. sünnipäeva, mida koos juubilariga tähistas ka mitu külalist — Jaakko Ryhänen (Soome) ning Jekaterina Melnikova ja Mihhail Agafonov (mõlemad Moskvast). Viimase üle rõõmustades ütles teatri muusikajuht Paul Mägi, et külaliste tekitatud elevus on saamas teatri tavaõhkkonnaks.

Need etendused olid omamoodi kojujõudmine ka Eri Klasile, kes lülitus "Don Carlo" sellesse lavastusse (a.1994) esmakordselt ja juhatas Estonias üldse pärast pikemat vaheaega. Dirigendi sõnul on tema ilusamad aastad seotud selle teatriga ja ta tundvat end siinses dirigendipuldus nii koduselt, nagu polekski vahepeal ära olnud. Klasi mõte oligi kutsuda esinema ka Jaakko Ryhänen. Eri Klas tõstab Teo Maistet esile kui unikumi, kelle hääles on niisama palju värve kui pagasis rolle.

Soome muusikalugu kaante vahel

Soome Instituut tutvustas 4. märtsil Tallinnas aastatel 1995—96 ilmunud suurteost "Suomen musiikin historia I—IV", mida jaanuaris pärjati Soomes väga kõrgelt hinnatud Finlandia teadusraamatu preemiaga (sellele kandideerivad kõikide erialade uued teatmeteosed).

Esinduslikul presentatsioonil olid kohal kõik neljakõitelise muusikaloo (kokku ligi 2000 lk.) autorid: soome muusika algusaegu (keskajast moodundunud sajandi avakümnenditeni) käsitlenud Fabian Dahlström, soome rahvusliku heliloomingu teket, arengut ja hiilgeaegu uurinud Erkki Salmenhaara ning nüüdismuusikale keskendunud Mikko Heiniö.

Soomlasedki jõudsid alles nüüd oma heliloomingu ajaloo esimese kõikehõlmava uurimuse (samas on näiteks Tawaststjerna viiekõitelise Sibi liuse uurimus jõudnud juba klassikaks saada). Ning, mis eriti üllatav — sellegi initsieeris kirjastaja, Werner Söderström Osakeyhtiö. Pärastlõunal arutlesid meie muusikateadlased Kristel Pappel ja Urve Lippus selle üle, mille poolest on põhjanaabrite suurteos meile huvitav, kasulik ja õpetlik. Põnev teema hoidis terve päeva koos päris arvukalt kuulajaid, kes haakusid ka Outi Jyrhämä juhitud diskussiooni.

Juri Lotman 75

Eelmisel nädalavahetusel tähistati Tartu ülikoolis 28. veebruarist 2. märtsini ülikooli tuntuima professori Juri Lotmani 75. ja tema abikaasa, kirjandus-teadlase Zara Mintsi 70. sünniaastapäeva ning vene kirjanduse kateedri 50. sünnipäeva. Sel puhul avati näitused ülikooli raamatukogus ja ajaloomuuseumis, toimus teadusseminar, kus ettekannetega esinesid Peeter Torop, Ljubov Kisseljova, Igor Černov, Galina Ponomarjova, Ülle Pärli, Mihhail Lotman jpt.

■ Võru Linna Kultuurkapitali nõukogu määras aastapreemia 1996. a. saavutatu eest Võru meeskoorile.

Võru meeskoor asutati 1881. a. ja on seega üks vanemaid koore Eestis. Praegu laulab kooris 55 meest, dirigentideks on Ako Tamra ja Heino Pehk.

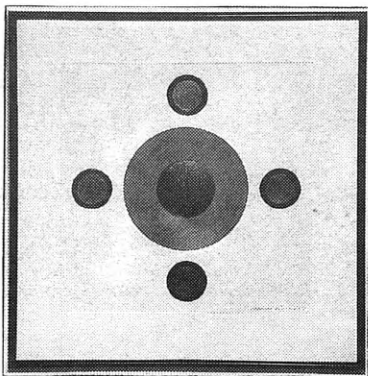
■ 23. ja 28. veebruaril esietendus Võru kultuurimajas Kannel Leo Falli operett "Lõbus talupoeg". Lavastaja on Ivo Eensalu, esitaja segakoor Hilari ja muusikajuht Silja Otsar. Segakooris laulavad muusikaakadeemia või muusikakooli lõpetanud noored. Koor asutati 29. aprillil 1991.

■ 2. märtsil jätkati "Tuljaku" võistutantsimise traditsiooni, mille pandi alus 1973. aastal. Žürii (esimees Heino Aassalu) andis prima tantsupaari esikoha Heli Reale ja Toivo Mustale Viimsi tantsurühmast.

Võistlust on läbi viidud paikades, mis seotud "Tuljaku" looja Anna Raudkatsi nimega. 1976. aastast kuulub korraldamise initsiatiiv Harjumaale — Aegviidus moodusid ju Anna Raudkatsi viimased eluaastad.

■ Teisipäeval, 4. märtsil oli Tartu ülikoolis Harri Moorale pühendatud teaduspäev, mille korraldasid arheoloogia õppetool ja Õpetatud Eesti Selts. Ettekannetega esinesid Andres Tvauri, Heiki Valk, Aldur Vunk, Art Leete ja Ann Marksoo.

■ Poistekoor Revalia (dirigent Hirvo Surva) pälvis Roomas 1.—5. märtsini toimunud IV rahvusvahelisel koorifestivalil "Orlando di Lasso" hõbemedali ning I preemia.

Näide Matti Kurki geomeetrisest kunstikeelest.

Matti Kurki uued tööd Vaalas

25. veebruaril avati Vaala galeriis Eestis korduvalt näitustega esinenud soome maalikunstniku Matti Kurki viimaste aastate loomingut tutvustav näitus.

Matti Kurki on rektor Helsingis tegutsevas vabas Taidekoulumaa kunstikoolis, mis paistab silma oma ebahariliku programmiga: tegemist on erisuguste transsendentaalsest meditatsioonist lähtuvate võimaluste kasutamise kunstiloomingus. Kuigi Matti Kurki kasutab geomeetrist kunstikeelt, pole tegemist mitte modernismi esteetikast tuleneva geomeetrisel abstraksionismiga, vaid kunstniku meditatiivse kogemuse tõlgendamise objektivsete vahenditega. Eestis võib samalaadset püüet kohata näiteks Tõnis Vindi mitmete sarjade juures.

Maalijana on Matti Kurki keskendunud värvi sugestiivsusele. Lisaks Tallinnas varem demonstreeritud mustale perioodile pakub Vaala galeriis esitatav sari filosoofilise kunstniku uusi värvilahendusi.

EHA KOMISSAROV

Autsaideri tulek pealinna

18. märtsini on Vaala kohus avatud Toomas Nuuteri näitus "Häälitult liikuv koer".

Toomas Nuuteri nimi ei ütle ilmselt pealinna kunstipublikule midagi, galeriist sai siiski teada, et tegemist on Haapsalus elava üle kolmekümne autodidaktiga, kellele Vaala näitus on esimene esinemine Tallinnas. Enda professionaalseks kunstnikuks nimetamist põhjendas Nuuter sellega, et on ennast viimased kaks aastat kunstiga elatanud.

Toomas Nuuteri maalid (ta on kasutanud ka kollaaži elemente) balanceerivad kitsa ja naivismi piiril — autodidaktist autor maalib sellistel teemadel nagu jumalused, orgasmivõimetu tüdruk, Estonia hukkumine jne. Veidi magusad, lapselikus ja siiras laadis maalitud tööd vääriskid tähelepanu ja mitte ainult nendelt, kes tegelevad marginaalide kunstiga, mis 90ndatel kogu maailmas erilisel kuum teema, vaid ka professionaalidelt.

K.K.

Preemia Kadri Mälgule

Ehtekunstnik Kadri Mälg on saanud tunnustuse osaliseks Jaapanis toimunud rahvusvahelisel *cloisonné*-ehete konkursil.

Näitus, mis tänavu toimus kümnendat korda ja mida korraldab Shippo konverents, oli 1997. a. jaanuaris eksponeeritud Tokyo Ginza La Pola galeriis; seejärel Syosenkyo Shippo muuseumis Tokyos märtsis-aprillis 1997.

Esindatud on 96 kunstnikku 19 maalt.

Züris valis *Award of the Excellence* preemia vääriliseks Kadri Mälgule kaelaehte "Loom".

Maalikunstniku tuba

4. märtsil avati galeriis Sammas Kai Kaljo näitus "Maalikunstniku tuba".

Naiskunstnike eriliseks lemmikuks on alati olnud autobiograafiline lähenemine. Kai Kaljo, kes on näidanud ruume näitustel varemgi — meenutagem meelolukat *shopi* koos-

Nurgake maalikunstniku toast
Fotod: Teet Malsroos

töös Tiina Tammetalu ja Ann Lumistega aastavahetusel 1994-95 —, on seekord installeerinud galeriisse maalikunstnik Kai Kaljo toa. Loomulikult on iseenda eksponeerimine ka müüdi loome — seega ei maksa külastajal oodata realistlikku tulemust. Rõhuasetus, nagu ütleb pealkirgi, pole mitte Kai Kaljo nimelisel isikul, vaid tema maalikunstnikuks olemisel.

Näitus on avatud 16. märtsini.

K.K.

■ 26. veebruaril Rotermanni soolalaos toimunud kunstioksjon toetas Eesti Lastehaigla Toetusfondi kogus 28 teose müügist ja osalusastudest kokku 91 025 krooni. Summa läheb intensiivravipalati väljaehitamiseks.

Oksjonile olid oma tööd andnud Valli Lember-Bogatkina, Marju Bormeister, Inga Heamägi, Concordia Klar, Malle Leis, Naima Neidre, Enno Ootsing, Illimar Paul, Mati Ronin, Vive Tolli, Andres Tolts, Maria-Kristiina Ulas, Benjamin Vasserman, Mare Vint ja Marje Üksine. Oksjonit juhatas Heinz Valk.

Järg on 1970ndate käes

28. veebruaril avati Tartu Kunstimuseumi Kivisilla pildigaleriis näitus "Rujaline roostevaba maailm 70ndate eesti kunstis".

Näitusel on esindatud 70ndate eesti kunsti põhisuundumused: maaliline, lüürilis-romantiline, geomeetiline ja fotorealistlik. Välja on pandud nii tolleaegsete noorte kunstnike rühmituste — Visarid (Kaljo Põllu, Rein Tammik, Enn Tegova jt.) ja SOUP 69 (Andres Tolts, Ando Keskküla, Leo Lapin jt.) liikmete tööd kui ka selle aja ametlikus kunstis domineerinud teemade üksikud näited (V. I. Lenini 100. sünniaastapäev, "Inimene ja tehas", "Inimene ja põld" jt.).

Just neil aastail ärastasid eesti kunstipildis suurt tähelepanu ANK-laste Jüri Arraku, Malle Leisi ning Vintide — Toomase, Tõnise, Aili ja Mare — looming; alustasid lootustäratavate maalijatena Peeter Mudist ja Tiit Pääsuke.

Rahvusvahelistelt graafikanäitustelt töid auhindu Raul Meel, Leonhard Lapin, Peeter Ulas, Concordia Klar, Vive Tolli, Herald Eelma jt., kellest mitmed toimetaskid oma töid sinna sageli isegi salaja.

Skulptuuris domineerisid Ülo Õun, Jaak Soans ja Mare Mikoff ning sensuaalse, dekoratiivse vormiga Hille Palm ja Aime Kuulbusch.

Kõik need eesti kunsti erinevad tahud on Tartu Kunstimuseumi väljapanekus esindatud, tööd on kahe Eesti kunstimuseumi kogudest ja ka kunstnike käest. Ekspositsioon hõlmab muuseumi mõlemat hoonet Vallikraavi tänavas ja Kivisilla pildigaleriid Raekoja platsil.

Eesti eksliibris 100

19. veebruaril avas kultuuriminister Jaak Allik Ateneumis näituse "Eesti eksliibris 100". Näituse korraldas Soomes tegutsev Eesti Instituut, kes andis selle sündmuse puhul välja ka kataloogi.

Kõige ulatuslikumal eesti eksliibrise väljapanekul on esindatud nii meie kunstnike vanim generatsioon — Kristjan Raud, Gustav Mootse, Günther Reindorff, Eduard Wiiralt — kui ka veel tegutsevad keskmise põlvkonna ja nooremadki kunstnikud. Ekspositsiooni rõhuasetus on Richard Kaljo, Evald Okase, Vive Tolli ja Lembit Lõhmuse töödel. Väljas on ligi 300 tööd 35 autorilt.

Kataloog tutvustab kõiki näitusel esinevaid kunstnikke. Eesti eksliibrise arengust kõneleb sissejuhatav tekst, mis on viies keeles (eesti, soome, rootsi, inglise ja prantsuse). Kataloogi väljaandmine sai võimalikuks tänu Soomes tegutseva Eesti Instituudi sõpradele, kes leidsid vahendid ettevõtmise toetamiseks.

Ekspositsiooni koostas Martti Soosaar, keda ülesseadmisel aitas Heikki Malle Ateneumi graafikaosakonnast. Martti Soosaar on kirjutanud ka kataloogi ülevaate teksti, kunstiliselt on väljaande kujundanud Heiki Looman.

Näituse avamisele olid kutsutud Ateneumi sõbrad, kunstikriitikud ning rohkesti kultuuriüldsuse esindajaid. Sealsamas Ateneumi ruumides korraldas avamise puhul vastuvõtu Eesti suursaadik Jaak Jõerüüt. Kunstnikest olid kohal ja said sõbraliku tähelepanu osaliseks Silvi Väljal ja Lembit Lõhmus.

Ateneumist läheb näitus Oulusse, Lahtisse ja Tamperele, läbirääkimised käivad veel mitme Soome linnaga.

KULLE RAIG

■ Raatuse galeriis on 14. märtsini avatud Talvi Johani isiknäitus. 1979. aastal kunstiülikoolis tekstiileriala lõpetanud Talvi Johani viljeleb nii tekstiili-, maali- kui moekunsti. Tema loomingut iseloomustab jõuline ekspresionistlik lähenemine.

■ 4. märtsil avati Eesti Rahvusraamatukogu peanäitusesaalis metallikunstnik Taivo Linna (1941—1996) näitus "Mees ja metall".

Väljas on valik töid Tallinna ja Kuressaare vanalinnast, fotomaterjali autoritöödest ning puuskulptuure. Kunstniku valmistatud on ka rahvusraamatukogu peanäitusesaali sepivärav. Näitus on avatud 29. märtsini.

■ Konsultatsioonifirma Lagerkvist & Partnerid on asutanud kunstikogu The Lagerkvist Collection, mis jõudis ringkäigul firma Lagerkvist & Partnerid kontorite asukohamaades iseseisvuspäevaks Tallinna.

The Lagerkvist Collection esitleb kaasaegset rootsi kunsti, seekord olid esindatud kunstnikud Sten Eklund, Lotti Ringström, Johan Scott ja Annette Senneby. Valiku teinud žüriisse kuulub teiste hulgas ka rootsieestlasest kunstiprofessor Enno Hallek. Näitus oli avatud hotelli Olümpia teise korruse galeriis 2. märtsini.

47. Berliini rahvusvahelise filmifestivali autasud

11-liikmelise žürii tööd juhtis endine Prantsusmaa kultuuriminister Jack Lang. Kuldne Karu — "The People vs. Larry Flynt" ("Rahvas Larry Flynti vastu", rez. Miloš Forman, USA).

Kuus Hõbekaru jagati järgmiselt. Kui žürii eripreemia — film "Heliu" ("Jögi", rez. Tsai Ming Liang, Hongkong). Panuse eest nüüdisfilmikunsti — Prantsuse argentiinlase Raoul Ruizi "Genealogies d'un Crime" ("Ühe kuriteo genealoogia", Prantsusmaa). Parim reži — Eric Heumann, "Port Djema" ("Djema sadam", Prantsusmaa). Parim naisnäitleja — Juliette Binoche, "The English Patient" ("Inglise patsient", rez. Anthony Minghella, Inglismaa, USA). Parim meesnäitleja — Leonardo DiCaprio, "William Shakespeare's Romeo and Juliet" ("Romeo ja Julia", rez. Baz Luhrmann, USA). Parim filmimuusika — Zbigniew Preisner, "The Island on the Bird Street" ("Linna tänava saar", rez. Soren Kragh-Jacobsen, Norra).

Euroopa Filmi- ja Televisioonakadeemia Sinise Ingli sai Montxo Armendariz Barios, "Secretos del corazon" ("Südame saladused", Hispaania). Rahvusvahelise filmikriitike föderatsiooni FIPRESCI preemia läks filmile "Jögi".

MUUSIKAMAAILM

Pühendus Schubertile Hans Werner Henzelt

Franz Schuberti mälestusaasta puhul on kirjutanud uue teose saksa nimekamaid heliloojaid Hans Werner Henze. Selleks on orkestrifantaasia "Erlkönig" — Goethe tekstile kirjutatud Schuberti ballaadi "Metshaldjas" teemal. Esiettekande tegi Schuberti sünniaastapäeval Pariisis *L'Orchestre Philharmonique de Radio-France* peadirigendi Marek Janowski juhatusel. Janowskil ja Henzel on varasemastki häid sidemeid — sügisel, kui Kopenhaagenis toimus Euroopa raadioorkestrite festival, tegi dirigent oma Pariisi orkestriga Henze VIII sümfoonia Taani esmaettekande.

Alles detsembris (15. XII) toimus Hans Werner Henze uue lavateose esietendus: Baieri Riigiooperi tellimusena tuli Münchenis vaatajate ette ühevaatuseline ooper lauljatele ja tantsijatele "Venus ja Adonis", lavastas Pierre Audi, Hollandi Ooperi noor kunstiline juht Amsterdamist. Henze algatatud Müncheni uue muu-

sikateatri biennaali kolmas veerandik stardib siin 8. aprillil, tuues jälle avalikkuse ette kaks uut ooperit.

Kalevi Aholt juba Kümnes sümfoonia

Lahti Linnaorkester tõi peadirigendi Osmo Vänskä juhatusel Lahti Püha Risti kirikus maailmaesiettekandele (6. II) helilooja Kalevi Aho Kümenda sümfoonia. Selle arvuga on Aho soome sümfonistide eesotsas. Kolmes viimases sümfoonias on helilooja esile toonud ka ühe soolopilli: kaheksandas orel, üheksandas trombooni, uues sümfoonias aga haruldusena soprantrombooni. Ahol on valmis kamerooper ning ta plaanitseb juba järgmist sümfooniast.

Uus ooper Kurt Schwertsikilt

Omalaadse ainekuga on valinud oma esimese täismöödulise ooperi jaoks Austria helilooja Kurt Schwertsik (s. 1935). Linzi Ooperis esmakordselt (9. II) rambivalgust näinud la-

vatükk kannab pealkirja "Mongolite maailm" ("Die Welt der Mongolen"), selle on lavastanud Hans Hoffer, dirigeerib Martin Sieghart.

Kurt Schwertsik on olnud silmapaistev metsasarvemängija, kuulus Alam-Austria SO ja aastast 1968 Viini sümfoonikute ridadesse. 1959 asutas ta koos helilooja Friedrich Cerhaga äsja meilgi käinud uue muusika ansambli die reihe. Ta on olnud ka Claudio Abbado algatatud festivali "Wien Modern" valikhelilooja.

Suri Daniil Safran

74aastasena suri Leningradist pärit nimekas tsellist Daniil Safran, kes on ka Eestis korduvalt esinenud. Juba 20aastaselt sai temast Moskva Filharmonia solist, talle avanesid kontsertideks kohe ka välisriigid. Rooma rahvusvaheline akadeemia valis ta oma auliikmeks 1959. Safran oli kahel korral (1974, 1978) Tšaikovski-nim. konkursi tsellistide žürii esimees.

PRIIT KUUSK

EESTI KIRJANDUSE AASTAPREEMIA 1996

Veebruari lõpupäeval selgusid Kultuurkapitali toetusel välja antavate eesti kirjanduse aastapreemiade laureaadid. Žürii koosseisus **Piret Viies** (esimees), **Hasso Krull**, **Rein Saluri**, **Enn Soosaar** ja **Reet Krusten** otsustas määrata järgmised auhinnad:

luule alal —	ANDRES EHIN	("Teadvus on ussinahk")	25 000 kr.
proosa alal —	JÜRI EHLVEST	("Krutsiaania")	25 000 kr.
	ÜLO MATTHEUS	("Läheb ega peatu")	25 000 kr.
esseistika alal —	JAAN UNDUSK	(saateesseed "Preestrita pihtimus", "Sissejuhatuseks Tuglase kriitikasse" ja kommentaarium Fr. Tuglase "Kogutud teoste" VII köitele)	25 000 kr.
laste- ja noorsookirjanduse alal —	TIIA TOOMET	("Kaltsutit ja puuhobune")	25 000 kr.
ilukirjandusliku tõlke alal			
võõrkeelsest eesti keelde —	KRISTIINA ROSS	("Uni Jeruusalemmas")	12 500 kr.
ilukirjandusliku tõlke alal			
eesti keelest võõrkeelde —	MARIANNE VOGEL ja CORNELIUS HASSELBLATT	(E. Tode "Piiririik")	12 500 kr.

Näitekirjanduse alal otsustas žürii jätta preemia välja andmata.

KULTUURKAPITALI KIRJANDUSE SIHTKAPITALI NÕUKOGU

TULEKUL ON KRISTJAN JAAK PETERSONI SÜNNIPÄEV — EESTI KEELE JA KULTUURI PÄEV

1996. aasta 14. märtsil, Kristjan Jaak Petersoni sünnipäeval, tähistati Eestis esmakordselt eesti keele ja kultuuri päeva.

Üle riigi toimusid koolides, valdades, seltsides, klubides eesti keele ja kultuuriga seotud üritused. Taas on kätte jõudmas kevad. 14. märts on ukse ees.

Kutsume teid ka sel aastal üles 10.—14. märtsini korraldama eesti keele ja kultuuri päevi, temaatilisi näitusi, õpilaste omaloomingu konkursse. Üritused võiksid lõppeda 14. märtsil aktuste, kõnekoosolekute ja muude sündmustega, mis aitavad kaasa meie emakeele ja rahvuskultuuri väärtustamisele. Usume, et meie kirjanikud ja keeleinimesed, haridus- ja kultuuritegelased ning poliitikud on sel päeval valmis oma mõtteid avaldama eesti keelest, selle kaitsmise ning arendamise vajadusest, meie kultuurist ja vaimsusest, Eesti ühiskonna elujõust.

Paljud meist on mures oma emakeele käekäigu pärast, kuid Kristjan Jaak Petersoni päev ei ole kurb mälestuspäev. Eesti keeleaed ei ole veel külmavõetud! Soovime, et see päev on eesti keele, eesti kultuuri, eesti rahva

elujõu tunnistaja. Sel päeval me seisame Kristjan Jaagu kombel eesti rahvuskultuuri tugeval alusmüüri oma olemise kinnistamiseks ja tuleviku kindlustamiseks. Austus sõna vastu ja korrektne emakeele kasutus oli, on ja jääb Eesti riikluse üheks nurgakiviks ning rahva elujõu lahutamatuks osaks.

Loodame, et Kristjan Jaagu sünnipäevast kujuneb omakultuuriline riiklik tähtpäev, päev, mil me enam kui tavaliselt mõtleme ning kõneleme oma keelest, kultuurist, minevikust, olevikust ja tulevikust eestlastena.

Riigikogu kultuurikomisjon
Haridusministeerium
Estonia Selts
Emakeele Selts
Keeleamet

EESTI KULTUURIINVASIOON VENEMAALE

28. märtsist kuni 3. aprillini toimuvad Moskvas, Peterburis, Novgorodis ja Sõktõvkaris Eesti kultuuripäevad. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist ja vahepealset vaikuseperioodi on see esimene suurem Eesti kultuuriinvasioon Venemaale. Mälestusväärsest rahvaste sõpruse ajast meenuvad kindlasti suurejoonelised kunstidekaadid. Ent kui peame oma kultuuripäevi Saksamaal, Rootsis või ükskõik kus mujal Euroopas, siis miks ei võiks me oma kultuuri tutvustada ka ida pool. Ja mitte ainult ei võiks, vaid lausa peaks. Et riikidevaheline kultuurielu elavne, kinnitab kasvõi kunstinäitus "Tallinn—Moskva, Moskva—Tallinn".

Eelolevate kultuuripäevade raames avatakse mitmeid kunstinäitusi, Moskva konservatooriumi suur saal on Hortus Musicuse päralt, Venemaale jõuab meie teatri- ja filmikunst. Vahetult enne kultuuripäevi kirjutavad Vene kultuuriminister **Jevgeni Sidorov** ja **Jaak Allik** Eestis alla kultuurivahetuselepingule, mis hõlmab aastaid 1997—1998.

Eesti kultuuripäevi finantseeritakse kahepoolset: Eesti poolt sõidukulud. Venemaa poolt kontserdi-, näituse- ja teatrisaalide rent, majutus- ning osaliselt päevarahad, samuti reklaamiga seotud kulutused. Kõik Venemaa-sisesed sõidukulud katab Venemaa. Eesti kultuuripäevade täpset eelarvet ei osanud kultuuriministeeriumi nõunik **Olga Bunder** veel siiski nimetada, küll aga jagas ta täpsemat teavet kultuuripäevade esinejate kohta.

Sõktõvkar lülitati programmi just teadmiseks, et see on väga tugev soome-ugri keskus ja et seal on tugev teater, kuhu oodatakse vanemuislasi **Jassi Zahharovit**, kes laulab külalisena "Toscas" ja "Rigolettos".

Kultuuripäevad avab **Estonia teater** aga lühiballettide õhtuga Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko nimelises muusikateatris. Moskva kultuurieluga hästi kursis **Olga Bunder** sõnul on just selle teatri lava sobilik Estonia teatritele, pealegi armastab just selles teatris käia Moskva balletipublik. Lisaks kahele Moskva etendusele esineb Estonia oma lühiballettidega ühel õhtul ka Peterburis.

Avapäeval, 28. märtsil avatakse meie skulptorite näitus Tretjakovi galerii filiaalis Krõmski Valil. Näituse avamisel kõlab eesti muusika **Vanemuise kvarteti** esituses. See kvartett on Moskvas juba tuntud just eesti muusikat tutvustavate kontsertidega. Lisaks esineb Vanemuise kvartett kahe iseseisva kontserdiga Moskvas ja ühe kontserdiga Peterburis.

Suursündmus Moskva ja Peterburi publikule on Hortus Musicuse kontserdid; Moskvas esineb Hortus Musicus konservatooriumi suures saalis, kus üles astuda on iga interpreedi ja kollektiivi unistus. Päevade raames kohtuvad mitmed meie kirjanikud Moskva kolleegide, tõlkijate ja kirjastajatega. Pole kahtlust, et meie kirjanikud on üritusest äärmiselt huvitatud. "Venemaa vaime turg on sedavõrd suur, et sinna pääsemisest on huvitatud iga meie literaat," kinnitab **Olga Bunder** ja lisab, et samavõrd on üritusest huvitatud ka Moskva kirjastajad. Ühtaegu tutvustatakse Moskvas Eesti venekeelseid kultuuri- ja kirjandusajakirju.

Üheks tippthetkeks kujuneb kindlasti Eesti Muusikaakadeemia rektori pianisti **Peep Lassmanni** kontsert konservatooriumi Rahmaninovi saalis. Duo **Nata-Ly Sakkos** ja **Toivo Peaske** on Venemaal samuti juba tuntud ja nemad esinevad nii Peterburis kui Moskvas ning eeldatavalt ka Novgorodis. Moskvasse sõidab ka seto ansambel **Siidi Sõsar**. Seto kultuuri tutvustab **Henn Sarve** väga ülevaatic fotonäitus. Moskva Näitlejate Majas toimub **Mikk Mikiveri** loominguline õhtu. Peterburis annab etendusi meie **Vene Draamateater** lavastustega "Roheliste küngaste Ann" ja "Leekrüübe", viimase on lavastanud Moskva publikule väga hästi tuntud **Lembit Ulfsak**. Moskva Kinokeskuses ja veel ühes kinos demonstreeritakse päevade raames eesti filmikunsti. Moskvasse oodatakse **Kaljo Kiiska** tema kuulsalt filmiga "Hullumeelsus". Millised eesti linatööd peale "Hullumeelsuse" sealse publikuni jõuavad, on praegu veel lahtine.

Olga Bunderi sõnul on neid päevi raske ülehinnata. Ka sellel taustal, mis toimub kahe riigi vahelises poliitilises elus. "Kultuuriinimesed on selles mõttes õnnelikud inimesed, et nad sammuvad poliitikast ja poliitikutest vähemalt üks samm alati ees," arvab Eesti kultuuripäevade Venemaal üks initsiaatoreid ja organiseerijaid **Olga Bunder**. Venemaa kultuuripäevad Eestis leiavad aset 1998. aastal.

JAANUS KULLI

KIRI

Jaak Kadarik: meessoost kunstnik naissoost sugutiga?

Tõepoolest: 21. veebr. Kultuurilehest (lk. 6) loeme ja näeme, et kunstnik Jaak Kadarik on hakkama saanud nelikpildiga, mille nimeks ladina keeles "Penis longa, vita brevis est". See on muidugi edasiarendus vanast sententsist "Ars longa, vita brevis est", mida ehk pole vaja tõlkida. Aga ilmselt ei tea hr. Kadarik, et ladina keeles on olemas grammatilised sood, nii et ülimehelik *penis* nõuab enda juurde ka meessoost omadussõna. Nii et õige oleks *penis longus*. Või ehmatas hr. Kadariku ära sõna "longus" eestikeelne kõla?

LATINULUS

Nii see ei olnud

Lugesin hiljuti teadet K.-O. Veskimäele Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu auhinna andmise kohta teose "Nõukogude unelaadne elu" eest. Tahaksin õnnitleda huvitava raamatu autorit teenitud tunnustuse puhul.

Lugesin seda nõukogudeaegse tsensuuri ajalugu käsitlevat uurimust suure huviga ning sain sealt teada paljugi, mis ka minule oli aastakümnete jooksul teadmata ja ka arusaamatu olnud. Näiteks: kui minule tuli haridusminister Nigol Andreseni allkirjaga nimestik ilusatest muinasjuttudest ja lasteraamatutest, mida ta oli käskinud kooliraamatukogudest kõrvaldada, olin väga nõrduinud ja pidasin seda temapoolseks provokatsiooniks. Alles nüüd sain K.-O. Veskimäe raamatust teada, et korraldus ei olnud Andreseni initsiatiiv, vaid tuli temale Moskvast Üleliidulise Hariduse Rahvakomissariaadist.

Kuna töötasin kümme kuud Eestis Kirjandus- ja Kirjastusajade Peavalitsuse juhatajana, siis on K.-O. Veskimäe raamatus korduvalt juttu ka minust. Seoses sellega on autor kahjuks otsustanud ära tuua ebatäpseid ja koguni väärade "fakte".

Raamatus on üks täiesti valele rajatud süüdistus, mis puudutab mind väga valusalt. Leheküljel 133 kirjutab K.-O. Veskimägi, et ma olevat 1941. aasta juunis tulnud Tartusse korraldama keelatuks tunnistatud raamatute hävitamist. Selleks oli palgatud paarikümne inimest raamatuid kirvega katki raiuma. Tööd oli jätkunud

paariks nädalaks. Selle kirjutise juures antakse viited 1942. aasta 10. märtsil ilmunud ajalehele Eesti Sõna ja A. Lüüsi 1959. aastal Stockholmis ilmunud mälestusteraamatule "Tartus ja Rootsis". Kuna olen kindel, et 1941. aasta juunis ma Tartus ei käinud ning ka raamatute raiumisest sain teada alles K.-O. Veskimäe raamatust, siis otsisin üles mõlemad viidatud "allikad". A. Lüüsi raamatus pole minust üldse juttu, Eesti Sõna räägib minu viibimisest Tartus 1940. aasta novembris, see on kuu aega pärast Kirjandus- ja Kirjastusajade Peavalitsuse loomist ja minu määramist selle asutuse juhatajaks. Sel ajal ei toimunud Tartus veel mingit raamatute raiumist või hävitamist.

Kuna K.-O. Veskimäe raamatus on juttu väga paljudest inimestest ning tohutust hulgast sündmustest, tahaksin seoses oma juhtumisega pöörata kõigi selle raamatu kasutajate tähelepanu vajadusele seal toodud faktid enne järelduste tegemist üle kontrollida. Paraku pean tõdema, et autor ise on seda teinud kas vajaliku põhjalikkuseta või hoopiski tendentslikult.

OLGA LAURISTIN

REPLIIK

Koht paradiisiviidis

Vastulause Mark Soosaare kirjutisele "Kiusatusest" (KL 17. II 97).

Proloog, kus mulle meenub aastatetagune episood Manilaiult, mil olin tunnistajaks Kihnu ja Manija meeste äärmise meelepaha puhangule. Nad

olid valmis sulle kere peale andma, kuna efektsete kaardrite nimel olevat sa dokumentaalse töö ekstreemsete ilmingute esilekutsumiseks kasutanud teatud stimuleerivaid võtteid, mis ei klappinud nende merekarmide meeste eetikaga. Nüüd oli vahva teada saada, et sa kaugel Hansimaal suutsid puhaskasumit töötava filmiepisoodi ohverdada inimlikkuse altarile, olid üle kiusatusest osaleda mõrvas.

Lugu ise on meistri sulge kiitev, osavalt kalambuurikas ja haarav, kuid masendavalt tendentslik, faktitõde vasivalt asjaosalisi laimav ja neid solvav.

Epiloog. Jääb vägisi mulje, et su hinges miski väga kripeldab, et püüad seda tüütust lahjendada teisi patuseks maalides. Ma ei oleks sellisele mõttele tulnud, kui silme ees poleks sinu sõnavõtt (arvan, et paljudele, mulle küll siiani kibestavalt mõjuv) mullusel Ki-

noliidu üldkogu koosolekul, kui mõõdnud aegu meenutades ütlesid umbes sedasi, et välisilma pääsemise ja filmimise nimel kirjutatakse ju kõik ettekandeid KGB-le. Kui saalitäis rahvast protesteerivalt sumisema hakkas, lausused veidi üllatunult: "Kas teie siis ei kirjutatud või, mina küll tegin seda."

Sinu artikli epiloogist loen välja lootuse kohale paradiisiviidis. Selle "broneerimine" sõltub küllap kogu elu

tegude kogumist. Arvan, et ühe positiivse argumentina läheks Peetruse juures arvesse ka su siiras soov õiendada 17. jaanuari kirjutises olevad vassingud ja avalikult vabandada solvatud kolleegide ees.

MÄRT MÜÜR,
Kultuurkapitali audiovisuaalse kunsti sihtkapitali nõukogu liige

ELUTÖÖ "SALÒ"

ALANDUS NING ÜLEVUS

Itaalia režissööri Pier Paolo Pasolini (1922—1975) loomepärand paistab piisavalt kirju manitsemaks ettevaatusele tema elutöö tõlgendamisel. Kumatigi eeldab "elutöö" mõiste teatavat probleemi- või lahendusühtsust. Elutöö pole — vähemalt kunsti vallas — ju mitte kõik, mis elu jooksul ära tehtud, vaid töö, mille lõpetanult võib surra. Niisugune oli näiteks "Faust" Goethele (1831, suri 1832) ja "Doktor Faustus" Thomas Mannile (1947, suri 1955) — kumbki ei lisanud oma järeloominguga enam midagi põhimõtteliselt uut ega olulist. Pier Paolo Pasolini suri kahtlastel asjaoludel, olles lõpetanud filmi "Salò" ("Salò o le 120 giornate di Sodoma", Itaalia, Prantsusmaa 1975), mis tema "helge triloogia" taustal ("Dekameron" — 1970, "Canterbury lood" — 1971, "Tuhande ning ühe öö öis" — 1974) mõjus eriti rüüsuvalt, pahaendeliselt. Ilmselt polnukski režissööril pärast "Salò" enam palju öelda jäänud — niivõrd äärmuslikult ja lõplikult käsitleb ta selles filmis oma peamist huviainet.

PEATEEMA

Pasolini tunnistas end vaadetelt sotsiaaldemokraadiks, aga oli seda pigem kunstniku kui poliitikuna. Tema arvustav hoiak kapitalismi suhtes avaldub seetõttu sügavamalt ja keerulisemalt kui pelgalt plakatlik ühiskonnakriitika (mida tal ka tõepoolest leidub). Enam kui tootmisviisi ja tootmisühenduse huvitab kapitalism teda psüühilise kompleksina, mida kujundab omandiideoloogia. "Salò" autori keskseid küsimusi on inimese omamine — selle "inimomandi" vormid ja nende paratamatu seos vägivallega. Ammutades ainet kas antiigist ("Kuningas Oidipus" — 1967, "Medeia" — 1970), piiblist ("Matteuse evangeelium" — 1964), muinasjutulistelt idamaadelt ("Tuhande ning ühe öö öis"), hiliskeskajast ("Canterbury lood"), renessansist ("Dekameron"), sõjalõpu ("Salò") või kaasaegsest Itaaliast ("Mamma Roma" — 1966, "Teoreem" — 1968), vaatleb ta, kuidas teise inimese omanise tung, mis vältimatult suubub seksuaalsusse, kasvab niisama vältimatult üle purustusihaks, kulmineerides tapmises, tükeldamises ja konsumptsioonis

(kui omastamise äärmuslikus, füsioloogilises vormis). See tähelepanek ei ole Pasolini uus — viidata võib antiikaja orgiastilistele riitustele (meenutagem dionüüsilist Agaue ja Penteuse lugu Ovidiuse "Metamorfoosidest"), pühale armulauasakramendile ja pühakusäilmete austamise tavale, Heinrich von Kleisti verevärvikale tragöödiale "Penthesilea" (1808), aga ka seksuoloog Iwan Blochi kultuuriloolisele sedastusele, et inimese faktiline omamine (orja, pärisorjana) soodustab sadistlike instinktide teket, või Sigmund Freudi teoste "Jenseits des Lustprinzips" (1920) ning "Das Ich und das Es" (1923), mille seisukohti armu- ja surmatungi vahekorraldust oluliselt kohendanud. Kuid Pasolini annab tolele nähtusele ääretult keerulise ja kujundliku visuaalse väljenduse. Ning ehkki tema pildikeel on mõnikord äratuntavalt maha jäänud oma aega, poleks ilma tema eeltöötä nähtavasti mõeldavad ka sama teema hilisemad käsitlused, näiteks kümme aastat noorema Nagisa Oshima filmides "Meelte kuningriik" ("Ai no Borei", Prantsusmaa, Jaapan — 1978) ja "Merry Christmas, Mr. Lawrence" (USA 1983) või veel kümme aastat noorema Peter Greenaway "Mäoni lapsukeses" (Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Inglismaa — 1993). Pasolini filmid kiusavad vaatajat tõdemusega, et ekstsessini võib viia ühtviisi nii antipaatiat (põlgus — vaen — vihkamine — tapmine) kui ka sümpaatiat (hoolivus — sõprus — armastus — tapmine), mistõttu neil ei ole viimset füüsilist vahet. Igas kallistuses varjab lämmatamiskatse, iga kirglik suudlus kuulutab kannibalismi. Teist inimest omamaks tuleb ta inimseisusest alandada (degradeerida) elutute asjade seisusse. Põhimõtteline võimatus teist inimest viimseni omada ühtaegu elusana ja täielikult teisena — nõnda võiks sõnastada teema, mis läbib Pasolini loomingut, tipnedes "Salòs", tema nii halastamatult avameelses elutöös, et Inglismaal selle algvariant keelati ja 1980. aastatel ei julgenud Itaalia Kultuuri Instituut seda filmi Eestis linastunud Pasolini retrospektiivi arvata.

"CIAO, LUIGI!"

Ene loovutus võib olla sunniviisilisena mõõdapääsmatu, ülekohtu ja vägivalla tulemus, nagu puhutise

tülgastusegagi kogeme Pasolini "Salòs" (ja filmi aluseks olnud markii de Sade'i romaanis "Soodoma 120 päeva ehk Libertiinluse kool" (1788); ilmub eesti tõlkes praegu ajakirja Maaaja järjejutuna), kus võimuse väärastunud kuuekümmne ligi täiskasvanud ahistavad teismelisi moraalselt ja füüsiliselt. Kuid kõige kirkamalt on sellest teosest meelde sööbinud hoopis üks algusepisood. Püssimehed viivad endi vahel minema umbes 20aastase Ezio, kellest peab Marzabotto-lähedases lossis — filmi peamises sündmuspaigas — saama noorukite vangivalvur. Tema äraviimist tuleb sara alt kiikumast uudistama viieaastane poisike. Tunnustuseseguselt lausub ta mõõdujale järele: *ciao, Ezio!* Kõnetatu vaatab üle õla tagasi ja vastab surmtõsiselt: *ciao, Luigi!* — Kogu kahekõne. Mis mind liigutab, on suure ja väikese tingimusteta võrdsus suhtluses — kuidas nii suur ütleb nii väikesele midagi just nagu omasugusele. Tõeliselt ülev stseen.

INIMESE ÜLEVUS

Just nõnda ehk mudeldubki inimesuhte ülevus: suur ulatab väikesele käe. Eks kujuta ju sedasama tüüpolekorda Michelangelo fresko Sixtuse kabeli laes, kus Jumal sirutab Aadama poole oma elustava sõrme. Või siis Goethe "Fausti" proloog, kus Mefistofeles, leppinud Jumalaga kokku nime tegelase proovilepanekus, tunnistab lõpuks: "Es ist gar hübsch von einem großen Herrn, / So menschlich mit dem Teufel selbst zu sprechen" ("Suurest isandast on nii kena rääkida inimlikult isegi kuradiga"). Või meenutagem Kristuse sõnu: "Mida te iganes olete teinud ühele nende mu vähemate vendade seast, seda te olete minule teinud" (Mt. 25:40). Mõista ülevust esteetika kategooriana, mis erineb ilust kitsamas mõttes, aitab meil Aristoteles. "Poetika" seitsmendas raamatus täpsustab ta nimelt, et ilusal ajal peab olema ka oma paras suurus: ilus ei saavat näiteks olla ei liiga väike ega liiga suur organism, sest esimest haarab pilk liiga põgusalt, teist aga liiga vaevaselt. Ilus on seega üksnes vaataja pilgu mõõtkavas keha. Oma sedastuse näib Aristoteles võtnud otse elust, sest tähelepanuväärsel kombel kehtib tema "Poetikas" ilu kohta öeldu sümpaatia kohta üldiselt. (Ilu laiemas mõttes ongi sümpaatia vorm.) Inimesed otsivad

omasugust ka omasuure mõttes: pikad seltsivad üldjuhul pikkadega, lühikesed väikesekasvulistega. Samasuurus toimib ilu (poolehoiu) tegurina, kujundades kooslusi ühiste rõõmuväljavaadete ja murejaotuste pinnal.

KOOMIKA JA TRAAGIKA

Võrdsuure arvestamise loomulikkus torkab silma selle põhimõtte rikkumise juhtudel, mis enamasti mõjuvad koomiliselt. Näiteks hakati tehnilise hõlpsuse nimel komplekteerima paarissõidu paare koljast ja plikatirtsust — vaatepilt, mille kasvuline ning ealine ebaproportsionaalsus seadis kahtluse alla sõna "iluisutamine" tähenduse. Suure erinevusele on rajatud kõik naljad nn. Napoleoni kompleksi teemal, kasvõi Napoleoni repliik marssal Neyle, kes püüdis kahtluse alla seada ühe tema aktsiooni õigsust: "Mu härra, te olete minust pea jagu pikem, aga kui te veel edasi vaidlete, siis ma likvideerin selle erinevuse!" Ja lõpuks võib ehk just sedakaudu leida mingigi seletuse kreeklaste niisama kummalisele kui kohutavale mõistujutule Prokrustesest (või Damastesest) ja tema sängist, milles uinutatud öömajalised ühepikkuseks raiuti või venitati... Kõige ehmavamalt mõjub võrdsuure põhimõtte rikkumine seksuaalvallas. Nii näiteks on tunnistatud, et "Kadunud laste linnas" (Prantsusmaa 1995) kummastab peategelaste, vaalapüüdja One'i (Ron Perlman) ja väikese Miette'i (Judith Vittet) suhteid tahtmatu pedofiilia varjund. Seevastu Claudia (Kirsten Dunst) ja Louis' (Brad Pitt) mitmemõttelist vahekorda Neil Jordani filmis "Intervjuu vampiiriga" (USA 1994) tuleb pidada režissööri kontseptuaalseks taotluseks. Abielu puhul lisandub ealise võrdsuse eeldusele (meenutagem 80aastase Goethe kurbnaljakat kiindumust noorukesse Ulrike von Lewetzow'sse) veel sotsiaalse võrdsuse eeldus, mis väljendub morganaatilise ühenduse tauninguna.

VÕRDSUSE EETIKA

Ning ometi annab just ealise, sotsiaalse, majandusliku jm. ebavõrdsuse olemasolu võimaluse ilmnedas inimese sügavaimal inimlikul olemusel, tema jumalasarnasusel. Seda sõnumit kannabki Ezio ja Luigi

Pier Paolo Pasolini saanuks kolmapäeval 75, ja saigi.

episood "Salò". Lõppeks ei saa kultuur jätkuda ju mingit muud moodi kui inimkonna järeleaitamisüritusena, kus suured sirutavad oma käe väikestele, võttes neid tõsiselt, kui endasarnaseid. **Eitatud ebavõrdsus** — nõnda võiks sõnastada pedagoogilise eetika üleva ja ülendava tuuma. Paratamatus, et kultuuris on alati keegi suurem ja keegi väiksem, ei kujuta endast niisiis mitte tülakat koormat, vaid tohutut arenguressurssi. Tõdemus, milleni toob meid Pasolini filmi lühike algustseen, on oma selguses ootamatu: **esmast tunnustust ei vaja me elus mitte omasugustelt, vaid neilt, kes on meist suuremad, — ja lõplikku tunnustust neilt, kes on meist väiksemad.** Kõige vähem viib meid edasi omasuure poolehoid. Mistõttu kõige rahulikum ja kõige mõttetum on veeta elu omasuure enklavis. *Ciao, Luigi!*

LINNAR PRIIMÄGI

OSCARIAANA 1997

ART-HOUSE'I FILMIDE VÕIT I

11. veebruari varahommikul kuulutati Los Angeleses välja USA Filmiakadeemia hääletustulemid, 1997. aasta Oscari auhinna nominatsioonid.

Tegelikult ei ole akadeemia iga kategooria Oscari viisikvalik sugugi juhuslik ega spontaanne, sest oskari-värgi taga on kõva papp, ütlevad ameerika ajakirjanikud. Raske raha kannab iseenda eest hoolt: stuudiod ja produtsendid, nii Hollywoodi kallite klantsfilmide tootjad kui ka sõltumatud filmitegijad pommitavad akadeemia liikmeid videofilmide, — lõikude ja selgituskirjadega, paludes kaaluda ühe või teise filmi äramärkimist. Selline nominatsioon võrdub tegelikult peaaegu Oscari endaga, sõltumatule tähendab olukorra põhimõttelist teisenemist. Ent nominatsioonist unistavad ka tunnustatud ja rikkad filmitegijad. Ajakirjanduse teatel ei jäta ka filmi "Mars Attacks" ("Marslased ründavad", rez. Tim Burton) tootjad veel viimast lootust võita oma ulmeteosele kasvõi üks nominatsioon, mis mõistagi kutsus esile pila.

Oscarite jaotamise juhatavad sisse mitmed suuremad ja väiksemad auhindamised. Kuldgloobuse auhinna (Golden Globe Awards), näitlejate (SAG), režissööride (DGA), kirjanike liidu (WGA), rahvusliku filmikriitike. New Yorgi filmikriitike ja Los Angelese filmikriitike assotsiatsiooni auhinnad aitavad läbi jahvatada aastatoodangu ning selgitada kunstiavalikkuse arvamuse, mis on kokkuvõttes küllaltki õiglane. Nii et akadeemia liikmeid mõjutavad nii stuudiod kui filmide kassaedu, kunstiavalikkus ning filmikriitike hoiak. Peale selle on akadeemial oma arvamus, mis võib publikut teinekord ka üllatada.

Selle aasta nominatsioonid on vahest kõige intrigeerivamad: need tõid pettumuse suurstuudiote produtsentidele, tõmmates tähelepanu uutele nimele, *art-house'i* filmide loojatele. Seejuures oskas akadeemia jääda akadeemiaks, avalikkuse

survele järele andes eelistati ikkagi *art-house'i* paremat tiiba, ignoreerides vasakut. Leiame sellele kinnitust, kui võrdleme prognoose tegelikkusega. Viis filmi, mis pääsesid võistleva parima filmi Oscarile, on "The English Patient" ("Inglise patsient"), prod. Saul Zaentz; "Fargo" ("Fargo"), prod. Ethan Coen; "Jerry Maguire" ("Jerry Maguire"), prod. James L. Brooks, Laurence Mark, Richard Sakai, Cameron Crow (ainuke suure eelarvega film); "Secrets & Lies" ("Saladused ja valed"), prod. Simon Channing-Williams; "Shine" ("Sära"), prod. Jane Scott. Parima filmi Oscari kõige tõenäosem kandidaat on "Inglise patsient" 12 nominatsiooniga. See on lugu rikastest ja "ilusatest" inglased, kuninglikest kartograafidest, kes on II maailmasõjale jalgu jäänud ja kelle sõda ka kohe lõmastab. Ainuke, kes sõjale vastu peab, on ungari krahv (Ralph Fiennes), kuid viimaks saab sõda jagu ka temast. Krahvide ja "ilusate" inimeste aeg on ümber, tulevik kuulub põõblile.

Arvan, et akadeemia poolehoidu tingis ka filmi tegelaste seisus. Lugu räägib ju krahvidest ja inglise aristokraatiast, kelle vastu Hollywood on alati nõrkust ilmutanud, eriti juhul, kui neile lüüakse hinged. Film on välja peetud kollakashallides kõrbe-toonides, mis vastavad akadeemia ilumeelele. Meenutagem, et kõigest aasta eest maadles kriitika Hollywoodi ilupiltide, "häbitute publiku ees lipitsejatega" nagu "Mõistus ja tunded" (rez. Ang Lee). Jane Austini viktoriaanliku romaani pastelne ekraniseering, milles polnud sisu olagi, tõi kuldmehekese osatäitja Emma Thompsonile, kes oli ka stsenaarist. (Vt. Kultuurileht, 22. III 1996.) Ka tänavu tuldi kandideerima Jane Austini järjekordse pastellekraniseeringuga "Emma" (rez. Douglas McGrath), kus peaosas noor pikakaelaline debütant Gwyneth Paltrow, keda Hollywood kohtles kohe kui Emma Thompsoni troonipärijat. Kuid nii kindel, kui Jane Austini järjekordne romaan Hollywoodi kostümeerijate riidepuuna ongi, ei

kandnud see enam ning asemele tuli "Inglise patsient". Nii nende sarnasus kui erinevus on läbinähtav. Mõlemas räägitakse inglise aktsendiga (raske uskuda, kuid ameeriklane ütleb inglase kohta, et sel on *strong english accent*), mida siinmaal peetakse peeneks. Mõlemas on juttu rikastest inglasedest ning tegevus leiab aset minevikus, mis on pildi stiliseerimise aluseks. Kuid on erinevusi. "Emma" suhkurmagusast pastelsust asendab "Inglise patsiendi" kõrbetoonide värvigamma, totaalset mõttelagedust teema, mida varem pole ehk nii otseselt üles võetud.

Nimelt on juttu inimese "sisepildi" ja tema ühiskondliku positsiooni täielikust ning lõplikust võõrandumisest. Selleks, et oma inimlikke kohustusi-lubadusi täita (naasmaks kõrbesse armastatud naise järele, kes lennuõnnetuses viga saanud), peab ungari krahv leeri vahetama, üle minema inglaste poolelt sakslaste poolele. Tähtis on ülemineku kujutamise võti ning toon. Film ütleb, et **mõlemad** pooled on võrdselt hirmsad ning et kummalgi pole inimlikkusega mingit pistmist. Niisugust asja nagu kodumaa reetmine pole olemas, loevad vaid kohustused armastatud inimeste ja iseenda südametunnistuse ees. Olgu öeldud, et "Inglise patsient" on lavastaja **Anthony Minghella** kolmas film. Tema edu peetakse üllatuslikuks, kuna tema eelmine film "Truly, Madly, Deeply" ("Päriselt, pööraselt, põhjani", 1991) ei töötanud "Inglise patsiendi" haaret ega oskust käsitleda romantilisi stseene. (Kuid ka eelmise filmi reaalsus oli kummaline ning toogi oli heitnud uut valgust inimelu väärtustele. Filmi tegelasteks olid nii elavad inimesed kui vaimud, mis tõi esile mõnegi maise aspekti tühisuse ja mööduvuse.) Sealpoolsuse möödupuu loob ka "Inglise patsiendi" tegelaste maailma, mis on isesugune, külmavõitu, kaunis.

"Fargo", "Hiilgus" ja "Saladused ja valed" kuuluvad samuti *art-house'i* filmide hulka. "Fargo" süžee on lihtne. Automüüja vajab raha, ja kuna ta rikas äiapapa on ihne ega toeta teda,

palub mees kahel pätil lavastada omaenese naise röövi ning kasseerida äiapapalt sisse lunaraha, et maksta sellega kinni oma võlad. Kuid plaan läheb luhta, kuna üks pättidest (rootsi näitleja, kirjanik ja lavastaja Peter Stormare) ei saa muidu, kui peab tulistama igaiht, kes teda pahandab — ja neid pahandajaid on ses filmis üksjagu. Olmeliselt algav lugu (kust saada raha?) hargneb saagalikuks veresaunaks. Tegelikult on jutt ühiskonna (keskklassi) kujundatud elustandardite survest, mida enam õieti keegi taluda ei suuda (üks tulistab, teine joob, kolmas varastab omaenda naise). Filmi positiivset ideed kehastab rase naispolitseinik, kelle terve mõistus aitab lahendada nii mõnegi probleemi, näiteks püüda kinni mõrtsuka. Ka oskab ta olla õnnelik ja rahul oma mehega, kes on kunstnik ega teeni enesestmõistetavalt midagi. Fances McDormandi kuju tõestab, et õnn tuleb seespoolt (raseduse kujund), mitte aga väljast (ühiskondlike staatusesemete, näiteks autode omandamise kaudu). "Sära" on austraalia pianisti David Helfgotti dramaatiline elulugu: karmi isa valitsuse all saab temast ime-

laps, mitme rahvusvahelise konkursi võitja. Edasine elu toob aga tüli isaga, kodunt lahkumise, kokkuvarisemise, vaimuhaigla, täieliku allakäigu, kuni armastus kõik jälle paika paneb. Filmis vastanduvad karistav (Armin Müller-Stahl) ja hilise armastuse andestav isakuju (Lynn Redgrave). Isa "tapab" pianisti (Geoffrey Rush, noorelt Noah Taylor), armastus äratav ta uuesti ellu. Filmis väärivad tähelepanu mõlema viimatimainitu osatäitmised. Tuntud inglise režissööri Mike Leigh' (1993. a. sai Cannes'is parima režissööri auhinna filmi "Alasti" eest) film "Saladused ja valed" on nii liigutav kui ka optimistlik lugu inglise töölisprekonast. Üks must naisoptant avastab oma kadunud vanemate pabereid sorteerides, et ta on kasulaps ning läheb otsima oma bioloogilisi vanemaid. Üllatusega leiab ta, et tema ema on valge. Algab suhete silla ehitamine, mis võimaldaks emal ja tütre suhelda ning valgel perekonnal omaks võtta vale värvi sugulane.

TATJANA ELMANOVITŠ

Järgneb 14. märtsi Kultuurilehes

Kõriloikajad Carl Showalter (Steve Buscemi) ja Gaear Grimsrud (Peter Stormare) filmis "Fargo".

MUNEV LENNUK

Bo Widerbergi filmis "Noorus on ilus aeg", mis eilse Tallinna kinomajas taasjooksis, on omapärane ja pisut filmi konteksti rebiv episood kooli õuel (konteksti rebimine on muidugi lihtsam tee metafoorele vala pääseda). On viimane maailmasõda, mis oma õiget palet rootslastele veel näidanud pole, paadipõgenikud idast randa veel ei valuta. Vaid peategelase Stigi vanem vend on saatuse tahtsi saanud kroonikupseks ja allveelaevaga Hunt miini otsa hukkunud. Nõndapsi mahub filmisse sõda just niipalju kui inter- ja eksterjöörid retrot nõuavad. Siiski eksib kord vahetunni ajal õues kepslevate laste peade kohale pommituslennuk. Lapsed vaatavad ilmu-

tust hardalt ning nutikaim hõikab: "Üks mootor ei tööta!" Ega tööta tõesti. Raskelt kõrgust kaotav lennuk virutab ühtäkki kooliõuele laiali paagitäie kütust, ilmest kaalu kergendamiseks, ning lahkub ajaloohorisontide taha. Poisikesed viskavad lompki tikku ning kogu platsi haaranud puhastustuli initsiatsiooni riitab koorikud uuele elule küpseks.

Selline episood siis, täis poeesiat ja elu, oma iseenesestmõistetavuses igasse XX sajandi sõjaajafilmi valutult sobiv.

Ega vajaks pikemat ümberseletamist siingi, kui mitte meelde ei tuleks üht teist seika, mida teine rootslane, Max von Sydow oma skaudipõlvest mäletab (raamatus "Kirbutsirkus", intervjuud Elisabeth Sörensonile). Aeg on sama, sõda, ning kohtki niiõelda, igatahes ollak-

se Stockholmist ja tema riigiaktsendist kaugel.

Max von Sydow arvab end mäletavat järgmist: ilmselt oli tegu Inglise lennukiga, mis mingil viisil viga saanud. Lendur vist eksinud Rootsi kohale, kus valitsenud pimendus. Vist otsinud ta paika, kuhu tühjendada pommikoorem lennuki kergendamiseks. Ja näinud midagi läikimas all ja arvanud selle järve olevat. Tegelikult olid need linna kasvuhooned. Ime läbi inimesi ei hukkunud ja ka tulekahjud kustutati. LENNUK KADUS EGA SAADUD KUNAGI TEADA, KUST SEE TULI!

Haavatud lennuk, mis kergendab ennast, järgnev tulekahju, lennuki kadumine. Kui ka üks lennuk Rootsi kohal sellise tembu tegi, siis siin see on, omandanud oletuste läbi kuulsust ja kuulsuse läbi mutantinud oma vor-

mi. Olnud sündmus, kuulujutt, kujund — Svenssoni sõja arhetüüp, seda oletamisi ja ilma irooniata öeldes.

Maailmas pole niisugused nähtused võõrkeha ja vastupidi. Mäletagem Tallinna hävitavat pommitamist 9. märtsil 1944. Poolsosinal räägiti kahtlustamisi ligi pool sajandit, et tegu oli naislenduritega. Siis ajad muutusid, aeg "ärkas"! Mäletan üht noorajaloolast teletsi sellist naislendurilegendi poolmuigavalt ümber lükkamas. Mees tõi lihtsahva lihtsameelsusele ka efektse seletuse — nimelt sattunud pommitamine lihtsalt naistepäeva vahetusse lähedusse, suisa peomeeleollu, et eks siit olnud libajärelus karme tulema.

Telekavaataja omakorda oskas siit libajärelada, et juba Saksa okupatsioon rahvusvahelise naistepäeva

eestlasele nii meeldejäavaks tegi!

Paraku on mainitud rahvalikule väärarvamusele ka proosalisem seletus olemas. Ja nimelt see, et mitmeid sõdu näinud eestlane ei osanud muudmoodi seletada sihtkohtade valikut. Valdavalt purustati elumaju, (sõja)strateegilised objektid said tabamusi eksikombel. Muidugi osati seepeale kahtlustada vaid rutuga formeeritud naiskotkaid, kes oma laadungi "kuhu juhtub" maha viskasid, et aga rutem tagasi pöörata. (Ise teisest toast kuulsin, kui täismehed viinapitsi taga rääkisid.) Et kõige sellegi taga oli punadeemoni kalkuleeritud kurjus, jäi paljudel teada saamata.

Ent siinne lugu oli lennukist. Head naistepäeva!

PEEP PEDMANSON

TEATRIKUNSTI MAGISTRANDINA LONDONIS

Mäletame sajandialguse eesti kunstnikekolooniat Pariisis. Samasugust kollektiivset invasiooni mõnda Lääne-Euroopa kunstikeskuses pole praegu toimunud, küll aga käib üksiküritajaid — enamasti ikka mõne stipendiumi toel — stažeerimas, õppimas, kunstieluga tutvumas Pariisis, Münchenis, Londonis, Prahas ning mujalgi.

Üks selliseid üksiküritajaid, teatrikunstnik **Lilja Blumenfeld** (s. 1958) viibis aasta aega — septembrist 1995 septembrini 1996 — stsenograafia magistriõppel Londonis. Stipendiumi sai ta Inglismaalt, hiljem lisandus toetus Eesti Kultuurkapitalilt ja Rahvuskultuuri Fondilt.

Enne Londonisse minekut töötas Lilja Blumenfeld aastail 1987—1994 Pärnu Endlas kunstnikuna, Tallinna kunstiülikooli diplom on tal aastast 1987.

Oma õpinguist Londonis rääkis ta kolleegidele teatriliidus.

Kool, kus ta magistrikursustel käis, kannab nimetust Central Saint Martin College of Art and Design ning moodustab vaid ühe osa Londoni suurest instituudist, mille kolledžid on hargnenud üle kogu Londoni kesklinna. Lisaks teatrikunstile õpitakse seal veel palju muudki: moodi, tekstiili, kujutavat kunsti, graafilist ja tööstusdisaini. Kolledžis on õpinud palju kuulsusi, eeskätt tuntud moeloojaid.

Kooli juurde loodud üheaastastel magistrikursustel on kogu töö väga inglispäraselt reglementeeritud. Kursuste idee tuli möödunud aastal Eestit külastanud **Pamela Howardilt**, kes juhendas Londonis ka Lilja Blumenfeldi tööd. Nüüdseks on ideest välja kasvanud terve võrgustik üle Euroopa: Londoni kooliga tee-

Lilja Blumenfeld oma õpetaja Pamela Howardiga.

vad koostööd veel Utrechti kõrgem kunstikool Hollandis, Helsingi kunstikõrgkool, Praha kunstiakadeemia ja Zürichi kunstikool. Kavas on koostööse haarata Barcelona.

Kõige iseloomustavam Londoni kursustele oli see, et lavakujunduses lähtutakse eelkõige **tekstist** (Utrechti inglise teatris püha, seda analüüsitakse finessideni. Tõsi, praegu püütakse sellest ainuvalitsevast suunast vabaneda ning leida ka uusi ja teistsuguseid lähenemiseid).

Kursuste esimese semestri õpe toimus Londonis, teisel semestril tuli vahetada kooli. Valida oli Helsingi ja Praha vahel, Lilja Blumenfeld valis tehniliselt hästi varustatud Helsingi kunstikooli, mille õppimistingimused on ideaalilähedased (võrreldes Londoni kooliga). Ta ei kahetse oma valikut.

Pärast kahte semestrit oli vaheksam, mille järel tuli alustada, nüüd siis jälle Londonis, kõige olulisemaga, iseseisva kirjaliku uurimisprojektiga, mis jäigi magistr töö aluseks. Selle juurde tehtud lavakujundusmakett või -installatsioon

(mis ei pruukinud olla terve lavastuse kujundus) pidi kirjutatud illustreerima. Eelkõige hinnati aga kirjutatud tööd.

Kogu töö toetus seitsmele põhipunktile, millest moodustasid ka uurimuse seitse peatükki: **ruum, tekst, uurimus, värv ja kompositsioon, lavastus, näitlejad ja vaataja.**

Kursuslased pidid looma kujunduse Shakespeare'i "Macbethile" ruumis, mis polnud mõeldud teatri tegemiseks, ja kus loomulikult puudus korralik tehnikaga varustatud lava.

Nagu öeldud, tehti kursustel väga põhjalikku tööd tekstiga. Shakespeare'i näidendite tekst nõuab ka inglase jaoks sõnaseletusi ja kommentaare, seda raskem on selle teksti analüüs mitteinglasele. Lilja Blumenfeldil oli kaasas "Macbethi" eestikeelne tekst, kuid sellest ei olnud abi.

Väga tänuväärseks pidas Lilja Blumenfeld tekstiga tehtud töö meetodit. Avati teksti struktuur: jälgiti loo arengut, määrati võtmemomentid, fikseeriti punktid, millest lugu edasi läheb, mis seda edasi liigutab jne.

Lavakujundajail oli ka liikumiskursus, et kunstnikud hakkaksid füüsiliselt tunnetama lavaruumi. Lihtsatelt liikumistelt ja etüüdidelt mindi üle keerulisematele, lõpuks lavastati omavahel "Macbethi" võtmetseenid ja mängiti neid, muidugi ilma publikuta. Lilja Blumenfeld pidas ettevõtmist väga kasulikuks.

Kursused olid muu hulgas orienteeritud ka töötutele teatrikunstnikele (neid olevat seal protsentuaalselt rohkem kui Eestis), kes praegu oma alal rakendust ei leia, aga ometi tahaksid olla erialal tegevad. Kursused pakuvad neile selleks ühe niši.

Lilja Blumenfeldi lõpuprojekt oli Juuditi-teemaline (piibli ainetel). Lisaks kirjalikule uurimusele esitas ta oma teema illustreerimiseks installatsiooni-performance'i ning kaitstes töö kiitusega.

Praegu on Pärnus elav värske magister vabakutseline teatrikunstnik.

Paar küsimust Lilja Blumenfeldile lisaks erialasest tööst räägitule:

Kas nägite Londonis teatritendusi?

Nägin teatrit niipalju, kui rahakott võimaldas, umbes kolmekümme etendust. Lisaks rahakotile piiras teatrikülastusi ka aeg, kuna meie programm oli niivõrd tihe, et milleski ei tohtinud maha jääda.

Kas teatrites nähtu pakkus lavakujunduse osas midagi üllatavat või uut?

Üldiselt mitte, ainult et kõik oli väga perfektselt teostatud, mis oli kena vaadata.

Kuid valguse osas?

On tunda küll, et valgus on üks lavakujunduse osa, et sel on kunstiline aspekt. Aga sellist videoprojektsioonide hullust, nagu meil praegu lahti on läinud, ma küll kusagil ei märganud.

Milline on inglise näitlejate tase?

Näitlejad on üldiselt väga hea tase-

mega, nii et ei ole ka vajadust hakata etendust täitma millegi muuga. Kuulsin mitmelt oma healt tuttavalt näitlejalt, et üks põhjusi on äärmiselt tugev konkurents, mis paneb nad pingutama, endast maksimumi andma. Inglise näitleja on mitmekülgsest haritud, mitmekülgsest andekas. Kui tal parasjagu pole näitlejana tööd, teeb ta enda vormishoidmiseks midagi muud: kirjutab, lavastab. Sest selja taga on kogu aeg keegi, kes on võibolla parem. Meie alalise trupiga teatrites päris nii veel pole, elu on mugavam. Sealse näitleja jaoks on elu küllalt ränk: tal pole oma alalist teatrit, oma garderoobi, kokku tul-lakse vaid üheks lavastuseks. Suurtes riigi subsideeritavates teatrites on küll alaline trupp, kuid Londonis on tohutult väikseid, kusagil keldris töötavaid teatreid.

Kas nägite ka äsja taastatud Elizabethi-aegset Gloobuse teatrit?

Jah, nägin seal Shakespeare'i "Kahte veroonlast", mis oli päris tore kaas-aegsetes kostüümides etendus. Kuid Gloobus ise, mis on nüüd üles ehitatud täpselt sellisena, nagu ta Shakespeare'i ajal oli, on vaid üks makett. Viimase detailini on püütud kinni hoida endisest, mis läheb absurdini: näiteks on inimesed praegu suuremad kui tookord, kuid kõik maja mõõdud on endised. Seetõttu mõjub see maja kuidagi kohatuna, tekib kummaline võõrandatus.

Minul oli odavaim, seisupilet, ning kuna tol päeval olid tuul, vihm ja päike läbisegi, vihmavarju aga kasutada ei lubatud, olin pika etenduse lõpuks omadega päris läbi. Absurdi-ni viidud autentsusetaotlus ei tööta, vaid pigem ajab inimesi närvi. Gloobus on mõeldud pigem turistide peibutuseks kui et omab mingit kunstiväärtust. Kuid seal on põnev kord ära käia.

Kumb on teie arvates rohkem maailma kunstikeskus, kas London või Pariis?

Mulle tundub, et London.

MARIS BALBAT

Lilja Blumenfeld esitas oma Juuditi-teemalise installatsiooni-performance'i Londoni kunstikolledži fuajees. Olovernese ja Juuditina esinesid kaks tuttavat pianisti, tagaplaanil Lilja Blumenfeld küünlaga.

Fotod: Lilja Blumenfeldi erakogust

ELAVA ELU PUUDUTUS TEATRIS

Marina Dmitrijevskaja on teatriloolane, Peterburi teatriakadeemia õppejõud, vene teatri kateedri dotsent, kunstiteaduste kandidaat. Ühtaegu, vahest isegi eeskätt, aktiivselt kirjutav teatrikriitik ning teatriajakirja Peterburgski Teatralnoi Žurnal peatoimetaja. Ning mis pole vähetähtis, veetlev tark naine. Veebruari algul viibis ta nädala jagu päevi Tallinnas.

Milline oli teie siia sõidu eesmärk? See on õieti kahepidine. Tunnen end Trufaldinona "Kahe isanda teenrist". Ühelt poolt teab teatriavalikkus Eestis ja mujal, et "Pianoola" tekitas "Balti kodu" festivalil suurt furoori. Elmo Nüganen. kes. nagu ma nüüd aru saan, on eesti rahvuskangelane, on ka Peterburi teatringkonnas ja minu üliõpilaste seas persoon, kellest väga lugu peetakse. Kui olin "Pianoolat" näinud, tekkis mul tungiv vajadus näha, mida kujutab endast Tallinna Linnateater. Vahetu kontakt eesti teatriga katkes mul parkümmend aastat tagasi, üliõpilaspõlves. Teisalt aga pakkus Rootsi ajakiri Teater, kuulnud, et olen "Pianoolat" näinud, mulle võimaluse kirjutada Tallinna Linnateatrist ülevaateartikkel. Seega langesid minu soovid ja Rootsi ajakirja huvi kokku. Ja kui sügisel Eduard Toman Peterburis meie ajakirja toimetusse tuli ja kutsus oma teatrit vaatama, sai asju, mida siin ajada, juba nii palju, et pidin tulema. Ütlete, et teie side eesti teatriga katkes paarikümne aasta eest. Vene ajal pidasid kriitikud ikka heaks tooniks siin puhuti ära käia...

Jah, ülikooliajal käisin minagi siin ja Leedus lugematuid kordi. Eesti teater oli tollal legendaarne, Vane muine ja Kingissepa-teater kustutasid teatrikeele uudsuse- ja kontseptuaalsusenälga. Ka praegu on vene teatriavalikkuses adutav igatsus selle emotsionaalse tarkuse järele, mis on omane eesti teatritele, ning ühtlasi selle vaoshoitud temperamendi järele, mis on omane gruusia teatritele. Jah, mu kolleegid on siin ikka vahel käinud, mina mitte. Lahkusin siit Toomingu—Hermaküla legendi kaasa viies, nüüd tulin Nüganeni legendi juurde.

Hermaküla legendi jätkumist te nägite siin ka mõnevõrra...

Jah, ma nägin "Krahv Dracula sügist" Draamateatris ja "Hüsteeriat" Linnateatris. Minu tollased mälestused on muidugi looritatud noorpõlvevaimustusega, aga praegu ma tema teatriga kontakti ei saanud.

Kas olete leidnud vastukaja sellele igatsusele kontseptuaalsuse järele, millest kõnelesite?

See selleks. See asi on omamoodi paradoksaalne. Vahepeal on ka meie teater range kontseptuaalsusenõude läbi elanud ning jõudnud tõdemuseni, et teatris on kõige tähtsam elava elu puudutus. Mihhail Tšehhovi nimi pole mitte lihtsalt ausse tõstetud, vaid see on jõutud juba ka pisut ära lõrtsida. Selle järgi, mida siin näinud olen — eeskätt Elmo lavastustes — on meie ja teie teatri voolusäng võrdlemisi sarnane. Ennekõike on see elav, kontseptsioone ületav teater. Teatri põhisuundumus praeguses kaootilises ajas ei ole mitte seda kaost osatada, vaid avastada ja välja tuua selles peituv harmoonia ning anda inimestele vastupidamiseks elusat energiat.

Mainisite Mihhail Tšehhovit, ma ei mõistnud päris täpselt, kuidas te temasse suhtute.

Pidasin silmas, et tema teooriad on praegu päevakorral. Etendusi ei ehitata üles sündmuse analüüsile, vaid ideede, atmosfääride liikumisele ja kokkupõrkele, millest Mihhail Tšehhov palju räägib. Minulegi on see praegu väga lähedane, palju tähtsam, kui kontseptsioon.

Seda on küll üllatav kuulda. Minu tähelepanemist mööda ei tegele eesti teater küll praegu eeskätt atmosfääri loomisega, vaid pöörase tegevusega, publiku peibutamise. Ka Nüganeni puhul julgen päris kindlasti väita, et atmosfäär on see, milleni ta proovide käigus jõuab, mitte see, millest ta alustab.

Sellest ei saagi alustada. Atmosfäär tekib tegevuse ülesehituse ja täpselt määratletud tegelastevaheliste suhete kaudu. Mihhail Tšehhov ütleb, et etendusel on keha, hing ja vaim. Atmosfäär on hing, mille loob nii või teisiti lavastaja. Iga lavastust saab võtta ka kui lavastaja autoportreed, ja kui rääkisin elusast energiast, siis pidasin silmas Elmo lavastusi.

Teie teine huviobjekt on Vene Draamateater.

Tallinna vene draamateatri elu on juba aastaid keeruline. Erinevalt

näiteks vene teatritest Lätis on see kogu aeg olnud juhuslik. Praegu on teater aga sootuks väljaspool konteksti, väljaspool vene, õigemini Venemaa teatri konteksti ja ka väljaspool eesti teatri konteksti. See on väga paha, neid tuleb kuidagi aidata. Arutan koos trupiga nende lavastusi. Ma ei julge midagi kindlat öelda, aga loodan, et saan kellegi Venemaalt siia lavastama. Õigupoolest ongi ju kaks võimalust: kas neid aidata või teater laiali saata.

Vahetame teemat. Lugesin teie "Pianoola" arvustust. Loodame, et see jõuab ka eesti lugejani. See on kirjutatud žanris, mida kohatab Eestis võrdlemisi harva.

Ma arvan, et artikkel on siiski liiga isiklik.

Ometigi lavastusest lähtuv. Isiklik ei ole ka eesti kriitikale võõras, küll aga juhtub, et lavastus isikliku taha ära kaob. Ülepea näikse nii, et kontroll- ja esietendusele tormab kohale kiirreageerimisrühm, et siis lavastus teatri repertuaari unustada. Analüüsi ei järgnegi.

Meil on täpselt samamoodi. Tegelikult põeb vene teatrikriitika rohkem kui teater. Peterburis ja Moskvast koolitatakse küll endiselt teatrikriitikuid. Suurem jagu Eesti vanema ja keskmise põlve kriitikuidki on seal õppinud. Nüüd ütlen ma esimese kursuse üliõpilastele: kui tahate oma tööga teenida, minage heaga meie koolist minema, sest nendes lehtedes, kus arvustuse eest makstakse, on raske lõõgile pääseda. Kui te aga koolis veel üht-teist selgeks saate, läheb teil veelgi raskemaks, sest õpite mõistma teatrit, aga kollases pressis on see vaid koormaks. Meil on tohutult pealiskaudseid ajalehti, tohutult lahmivat kriitikat. Lokkab intervjuužanr, nagu teilgi. Professionaalsel kriitikal on väga rasked ajad. Ajakiri Teatr suleti poolteist aastat tagasi, Teatralnaja Zizn tegeleb professionaalse prostitutsiooniga. Mõni teater maksab numbri kinni ja reklaamib seal siis ennast. Peterburi teatriajakiri, mida mina välja annan, ilmub tohutute raskuste tõttu ebaregulaarselt. Meidki kutsutakse aina üles samale teele asuma, kuid me pole seda teinud. Oleme seetõttu küll kõige sõltumatumad, aga sõna otses mõttes kerjused. Kasu- mit me ei saa ja autoritele raha ei maksa.

Miks te seda teete, teid ju avaldataks niigi isegi Rootsi ajakiri teie artikleid...

Sellepärast, et minu juhtida on tea-

Marina Dmitrijevskaja: Eesti teatritele on omane emotsionaalne tarkus.
Foto: Priit Grepp

duskond ja elukutse peab säilima. Kui mõni loomaliik satub ohtu, paigutatakse see reservaat. Loomad paljunevad seal ja kui tekib sobiv ökoloogiline olukord, lastakse nad vabadusse. Teatrikriitikaga on Venemaal praegu sama lugu, aga kui sotsiaalne olukord muutub, peab olema kedagi, keda vabadusse lasta.

On see missioon?

Miks see teie irooniat esile kutsus? **Mulle näib siiski, et teie elukutse säilimine ei sõltu ainuüksi teie püüdlustest. Kriitika on ikkagi parasiit, kes elab nii hästi kui tema toiduloom, antud juhul siis teater. Kas sellega on Venemaal, kitsamalt Peterburis asi kombes?**

Jaa, jaa, jaa. Teatrielu on Peterburis elav. Kirjutada ja vaadata on nii palju, et kõike ei jõua juba füüsiliselt. Ja Moskvasse ei jõua teatrit vaatama rahapuudusel. Edasi-tagasi sõit maksab poole mu dotsendipalgast. Peterburi teatrielu on rõõmustavalt mitmepalgeline. Aastaid oli Peterburi provintslik ühe teatri linn. Tovstonogovi Suure Draamateatri, seejärel Dodini Väikese Draamateatri linn. Provintsluse määramiski konteksti puudumine või selle ettemääratus. Praeguseks on Peterburis hulk 30—40aastasi lavastajaid, kes töötavad väga erinevas laadis, omaval polemiseerides, konkureerides ja seeläbi kasvades.

Miks teater nii Venemaal, Eestis, ja nii palju kui ma tean, ka mujal Ida-Euroopas nii visalt muutub?

Kõik toimub ju ikka neis vähemasti parkümmend aastat vanades riigiteatrites. Miks off ja off-off oma kohta ei leia?

Kõike on olnud. Oleks parem, kui poleks olnud. Kümmeaastat tagasi võis igauks, kes vähegi viitis, kus tahes keldris mingi teatri avada. Enamasti oli see, mis seal tehti, kunstivaenulik jubedus. Moskvast sai mõnest teatrist isegi asja, Moskvast käes on teatrite arvu maailmarekord ühe elaniku kohta. Ometi viib teie küsimus mind tõdemuseni, et kõik huvitav, ka nende lavastajate parimad tööd, keda ma enne nimetasin, on sündinud väikeses saalides, pööningutel, kõrvaltubades. Seega siis sünnib meie off niioelda Broadway abiruumides.

Jääme lootma, et me neist edaspidi rohkem kuuleme ja nende kunstist osa saame. Tuleme siiski tagasi kriitika juurde. Peterburi põhjaliku nelja-aastase kooliga ei tohiks nagu kriitiku elukutse kandepinna pärast muret tunda?

Kaugeltki mitte kõigist ei saa kriitikuid. Suuremast jaost saavad kirjandusala juhatajad, osa läheb tööle raadiosse. Igalt kursusele tuleb siiski kaks-kolm kirjutavat kriitikut. Kirjutamine on siiski jumalast antud, aga teatriharidusega inimesed neist saavad, selle ma garanteerin.

LAUR LOMPER

KEELE JA KIRJANDUSE TOOTMISEST

Nädal tagasi, 27. ja 28. veebruaril tähistas viiekümneendat juubelit Keele ja Kirjanduse Instituut (KKI), ENSV Teaduste Akadeemia süsteemi osa, mille tegevus keskendus nõukogude tingimustes kõige hellemale ainevaldkonnale — rahvusteadusele.

PINGED ON JÄÄNUD, SÕGLAVIHA LAHTUNUD

Ettekandeid kuulama oli tulnud ennekõike vanem põlvkond, kellest paljusid võib seostada instituudi rajamisaastatega. Viimane peolt lahkuja viseeris minemise järgmisel hommikul kella kuue paiku. Pidu oli seega võimas. Sõnavõttudes oli küllaltki teravaid süüdistavaid-arvustavaid repliike, mida nooremad inimesed ei pruugigi enam mõista.

Küsitlesin kümnekonda inimest, kes kõik kinnitasid ühte: KKI süsteem koondas teaduspotsentiaali nööri haritlasi, kellest enamik jäi madalapalgaliseks teaduslike eeltööde tegijaiks, ambitsioonikamail oli aga võimalik kaitsta teaduskraade. KKI eelarve oli omal ajal miljon rubla, tegemist oli seega suure eelarvelise asutusega, kus suudeti soetada ka 600 000 rubla maksev Ungari päritolu arvuti ES 1010, astudes seega põhimõttelise sammu moodsa filoloogiat meetodite rakendamise suunas.

Kindel on see, et nüüdisaja seletava ja murdesõnaraamatu koostamine jääb üheks KKI suureks tööviidiks, tulemuseni jõudmine nõudiski ootuspäraselt pool sajandit rügamist kartoteegikaste täites. Tagantjärele tasub tähele panna, et NLKP poliitika teostajad Eestis pöörasid sõnaraamatute publitseerimisele üllatavat intelligentsi ilmutavat tähelepanu. Adekvaalet kirjeldatud sõnaväli segab ideoloogilisi hämmamisi.

Aastatel 1952—1989 KKI juhtivat rolli etendanud parteipoliitilise hirmuvalitsejana hinnatud **Endel Sõgla** nimi ei tekita enam pingeid. Tundub, et ollakse valmis hindama tema organiseerimis- ja vahendustööd, mis ei tähenda aga sugugi ta isiku kiitmist. Hetkel viitavad hinnangud pigem kollektiivisestele intriigidele, mis on teadusasutuse kohaselt teravad.

Tootmisdirektorid Asta Õim ja Toomas Liiv.

Foto: Teet Malsroos

SÕGEL RÄÄGIB

Sõgla pea kohal püsib süüdistus kirjandusteaduse ideoloogilises kammistsemises. Keeleteaduse külje pealt jäi meelde kulaarilause: "Sõgel suhtus keeleteadusesse niisuguse ülevoolava joviaalsuse ja lahkusega, et isegi ta harimatus ei pruukinud silma torgata. Aga direktiooni korrusel käidi kikkivarvul, Sõkla kartis igauks."

Sõgel ise peab KKI kohalikuks unikumiks rahvusvaheliste kultuurisuhete edendamise vallas. Tema arvates toimus selles mõttes põhjanev töö **soome-ugri filoloogia** egiidi all. Ta vihjab, et ametnikuna kandis ta kirjandusteaduse kui tülika, ideoloogiliselt ohtlike sõnastuste mänguvälja oma administreeerimiskunsti teisejärguliste probleemide hulka. Ta loeb instituudi suureks saavutuseks akadeemilise kirjandusloole kolme esimest köidet, hilisemate annete viibimist peab ta praegu õnnelikuks juhuseks, sest ajalooliste muutuste õhkkonnas polnuks marksistlikel sotsiologiseerivatel hinnangutel mingit teaduslikku väärtust. Sama seisukohta jagavad laias laastus kõik kirjandusinimesed.

Sõgel ei loe end alluvate meenutuste kiuste hirmuvalitsejaks. Oma

sõnutsi on ta enamasti taandunud võimekate alluvate pretensioonide ees (toob näiteks Aarne Vinkli). See, et näiteks **Endel Nirk** teda pikalt saates vabakutseliseks läks ja mõnedki pisarsilmi end lööduks tunnistasid, ei tule tal meelde. **Georg Liivi** nimetab Sõgel "vastuoluliseks isiksuseks", kellest käis üle **Mart Remmeli** teadlasevõimekus ja **Valmen Hallapi** kollegiaalne viha.

Näilise võimekuse kiuste polevat Sõgal olnud tegelikku võimu publikatsioonide ja kultuuripoliitika teostamisel. Olevat olnud kollektiivne valitsemine ja ametikohtade valimine salajasel hääletamisel iga nelja aasta takka — klassikaline kollektiivse valitsemise printsiibi rakendus. Sõgel kiidab väga KKI juurde loodud ja tema juhitud nn. erialanõukogu, kus kaitsesid teaduskraadi paljud soomeugrilased, karjala inimesed näiteks soome keeles. Alates 1974. aastast pidi dissertatsiooni tõlkima vene keelde, kraad kinnitati alati Moskvast, kuid KKI direktori privileeg oli atestaat edasi anda.

Sõgel väidab, et omas häid suhteid enamiku pagulaskirjanikega, vaid vähesed olevat ta põhimõtteliselt pikalt saatnud. Kogenud kom-

munistina tunnistas ta end süüdi marksistliku ja sotsiologiseeriva suuna ületähtsustamises (ehk siis kõiges üleüldse) ja paneb kohe ka paugu: "Minu kirjandusliku ideoloogia kujundas neljakümneandatel **Nigol Andresen**." Sõglale meeldib, et teda hinnati Tallinna Mauruseks, kes käis alati noateral, mida ta ise ihuda aitas. Sõgel lisab veel, et elas pikka aega kindlusetut elu, kuivõrd ta esimene abikaasa pandi nõukogudevaenulikuks vangiks. ("Sellepärast ei saanud minust rajooni parteisekretäri. Saatus!"). Praegu kirjutab Sõgel mälestusi, aluseks umbes 1500 pühendusega teost ja kaks ja pool tuhat kirja. Mõjub tasakaaluka ja enesekindlana.

KKI PROVOTSEERIB KRIITIKAT

Ma olen kirjandusinimene ja taipasin sedamoodi küsitleda. Maksvusele pääses inimeste sügav veendumus, et olukordade ebasoodsuse kiuste loodi KKI filoloogilist uurimistööd koondiv süsteem, millist varem polnud ja mida kultuuriteadvus tegelikult vajaski. Pigem tundub, et filoloogiline inimesuurimine tänapäeval kaotab organisatsioonilise terviklikkuse. KKI kannatas teadustööde publitseerimisel kergitatud tõrgete tõttu. Meil pole ka eestipärast kirjandusteooriat ega üldkeeleteadust. Aga nagu viitab **Pärt Lias**, ilmnas näiteks kirjandusteoreetiline mõte jooksvas kriitikas, aastaülevaadetes ja Eesti Raamatu kaudu ilmutatud monograafiates ja järeloendades. Veelgi enam, enamik KKIse koondunud uurijatest olid väga aktiivsed kriitikud, seotud tihedalt Kirjanike Liidu organisatsiooniga, ja mõjutasid tuntavalt Eesti kultuuripoliitikat aastakümnete vältel.

Omaaegse moodsa kirjandusteadusliku mõtte esindaja KKI Lias heidab toonasele süsteemile ette konservatiivsust ja absurdset täiuse taotlust. Kaasaegsed hinnangud kirjandusele pidid olema toetatud sõjaeelse suhtumisskaalaga, mida omakorda nõukoguliku tsensuuri eest varjati. Sõgel jälle nimetab kirjandusteadlasi tagantjärele "hellitatud seltskonnaks", kes kirjutas instituudi töö kõrvalt rohkem kui teadustöö raames. Kirjandusteooria

sektor oli küll ellu kutsutud, kuid ei saanud teosega maha. Selle sektori väljundiks jäi Tammsaare teoste kommenteerimine, mida omakorda ei ole põhjust alahinnata.

Nõukogude ajal oli negatiivselt populaarne KKI ja Tartu ülikooli ülespuhutud vastasseis, kuigi KKI töötajate enamuse moodustasid just ülikooli vilistlased.

TOOMAS LIIV TEGUTSEB

KKI lahkes 1993. aastal Eesti Teaduste Akadeemia raames kaheks asutuseks — Eesti Keele Instituudiks (EKI, praegune juht **Asta Õim**) ja Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuseks (UTKK), mille esimene täieõiguslik direktor kohusetäitjast **Piret Kruuspere** järel on nüüd **Toomas Liiv**.

Liiv räägib: "KKIga polnud keegi üksiti rahul. Ent see oli asutus, mis tootis rahvuskultuuri, selle struktuuris polnud midagi viltu. Olid teadustöö plaanid ja tähtajad, millest muidugi kinni ei peetud. Ja töö käis. Kirjandusteooria koha pealt oli omal ajal kurb **Jaak Põldmäe** ja **Mart Mägra** isiklik vastuolu. Praegu on iseloomulik jälle see, et meil on **Jaan Unduski** eestvedamisel rahvusvaheliselt tunnustatud järjel narratoloogia, värsiteooriagi ei tegele meil praegu otseselt keegi."

Liiv näeb teadustöö organisatsiooni alusena nn. grandisüsteemi ja fondide panust. UTKK riiklik palgafond on vägagi kesine, sel aastal kärbiti eelarvet haridusministeeriumis jälle. Samas on publitseerimisvõimalused kasvanud.

UTKK praegune organisatsioon väljendub kuues harus: kirjandusteooria (**Jaan Undusk**), kirjandusajalugu (**Õne Kepp**), teatri ja kirjanduse suhte valdkond (**Piret Kruuspere**), kirjanduskriitilise mõtte töörühm (**Piret Viies**), Friedebert Tuglase teoste kommenteeritud tekstoloogiline väljaanne (**August Eelmäe**, **Ülle Kurs**) ja kavandatav kultuuriuurimuselik programm (**Rein Ruutsoo**). Sulgudes mainitud on koordineerijad.

Seega, elu pole ilus, kuid on rikas lootusrikkuste poolest. UTKK toodab.

PEETER KÜNSTLER

Emil Tode-Önnepalu ja Jüri Ehlvest kirjandussuhtluse meelevald all.

Foto: Teet Malsroos

LÜHIKE JUTT ON AUHINNATUD

Pühapäeval, 2. märtsil anti Tallinnas Väikese Illimari 12 kandidaatidele kätte Tuglase novelli-auhinnad. Preemia said **Jüri Ehlvesti** (5000 krooni) esikogu niminovell "Kruutsiaania" ja **Emil Tode** "Külma kondid". Autasus andsid kätte **August Eelmäe**, **Mati Sirkel** ja hindajate esindajana **Mall Jõgi**.

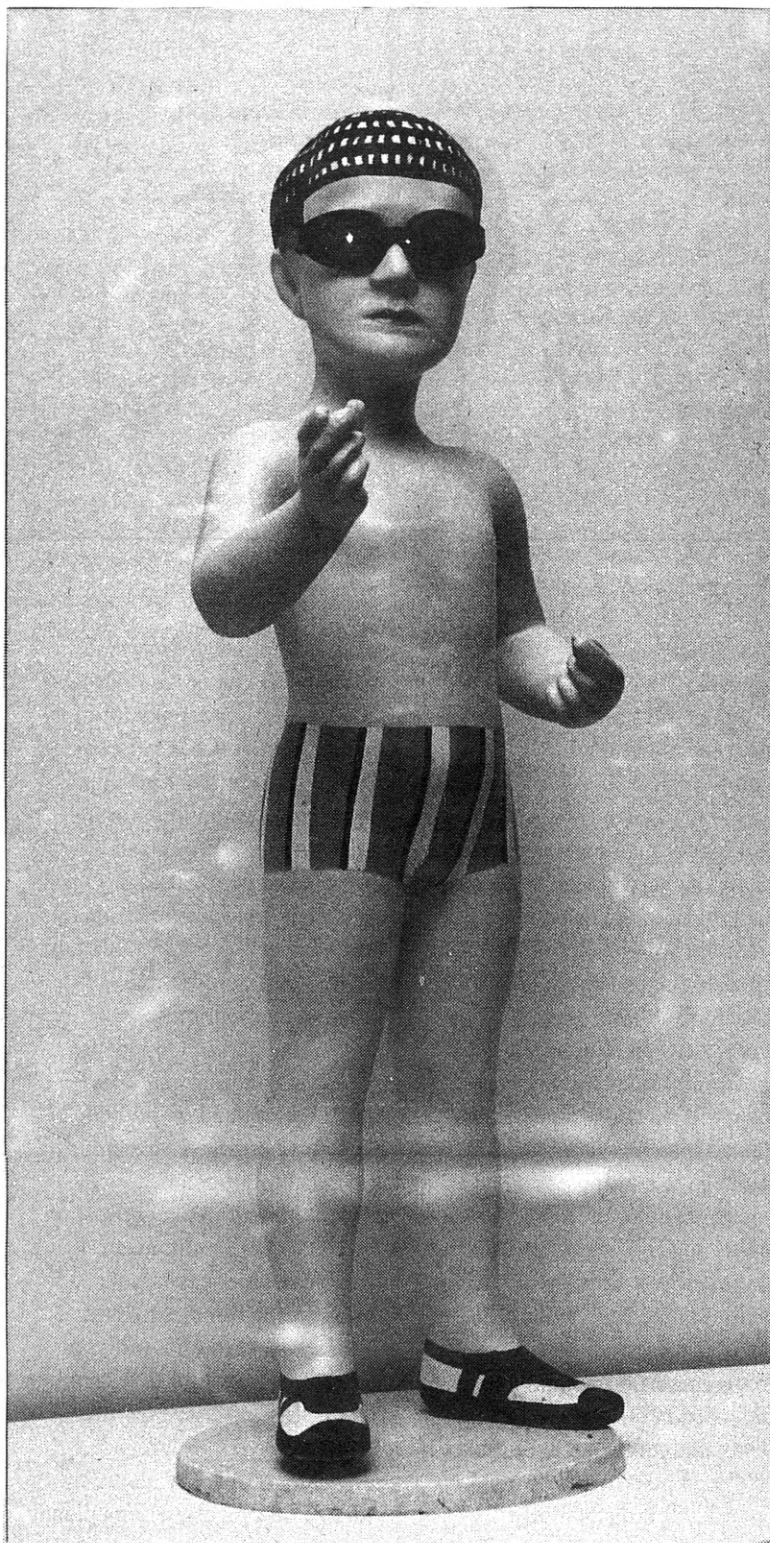
Kumbki kirjanik pole enam algaja. **Jüri Ehlvest** on novelle kirjutanud kümnekond aastat, **Emil Tode** (Tõnu Önnepalu) ligikaudu niisama

kaua. Noorema lugeja jaoks esindavad nad varsti küpsete keskealiste põlvkonda, vanemate jaoks aga jätkuvalt "noort proosat".

Preemia saanud novellid on väga erinevad, samuti nagu kahe kirjaniku natuuri. Sarnane on siiski see, et kumbki tekst ei ole novell sõna klassikalises või tuglaslikus tähenduses. Sellele juhtis üleandmise järel tähelepanu **Emil Tode** ise, aga ei arvanud siiski, et zürri peaks tänapäeval preemia määramisel sellist kriteeriumi arvestama.

Asjaolu, et Tuglase novelliauhinna said kaks täies loomejõus kirjanikku, kes võivad edasises produktioonis teha veel mitmeid käänakuid, näitab ometi zürri tundlikkust. Ühtlasi annab see märku proosa soodsast positsioonist praeguses kirjanduspildis, võrreldes luulega, kus preemiaid nüüd tavaliselt määratakse "kindla peale" ja reeglina vanematele autoritele.

H.K.

Kaarel Kurismaa. Autoportree. 1974.
Foto: Teet Malsroos

Vaevast meil ongi eriteadlasi Kaarel Kurismaa alal. Ka mina võin esitada vaid juhuslikult pähe tulevaid mõtteid. Olgu need esitatud punktidenä.

Esimene punkt. Kõigepealt Kurismaa enda mõte, et ta hakkas kineetilisi objekte tegema vahelduseks ja vastanduseks maalirutiinile, mille ta pidi läbi tegema kunstiinstituudis. Sama räägivad muide paljud: proovige teha sunniviisiliselt seda, mis teile meeldib, ja teha seda rohkem kui suudate, ja siis mõistate, mida tunneb maalimist õppinu, kelle viimasteks teosteks jäävad lõputööd. Proovige ära süüa kümme kilo maasikaid, sest te armastate neid — ja te hakkate neid vihkama elu lõpuni. Kurismaa puhul ei ole lugu nii hull, ta on siiski maalinud ka hiljem. Kuid jääb küsimus: kas rutiin pole haaranud nüüd liikuvate objektide tegemist? Tõenäoliselt mitte, sest Eestis ei näi olevat talle võrdset.

Teine punkt. Asi on selles, et tegevus, mille inimene on endale valinud, ei saa teda lõplikult tüüdata. Kineetilise kunstiga on Kurismaa identiteet, kui nõnda võiksime ütelda, seotud kõige rohkem. Kineetiline kunst on tema imago osa. Tuleb ütelda, et see on väga vana, õilis ja intellektuaalne valdkond. Kunstis on sellega tegeldud ju sajandi algusest, meenutagu Duchampi liikuvaid objekte ja Picabia masinaosade maale.

Kineetiline ei tähenda ainult, et midagi liikuvat on kuhugi ruumi asetatud ja et seda on eksponeeritud kineetilise kunstina. Liikuv kunst tähendab ka ruumi organiseerimist ja häälestamist. See ei ole ainult näitusekunst, see on keskkonnakunst. Ja see ei ole ainult liikumise kunst, vaid ka näitamise ehk eksponeerimise kunst; viimane tähendab ka valgustamise kunsti.

Niisiis, kineetiline kunst tegeleb ka valgusega, selle võimekusega teistendada staatilist ruumi, stabiilseid ja liikumatuid objekte, "liigutades"

neid ja pannes neid muutuma ümbruse valgusomadustest lähtuvalt. Populaarses plaanis ammutavad sellest valdkonnast rokkmuusika, televisioon, teater. Teater on ju iseenesest kui masin, milles inimesed ja mehhanismid tegutsevad vastastikusel sõltuvuses. Teatri masinavärk on inimetenduste esitamiseks, inimene selles on element, masinavärgi hammasratas nagu ühiskonnaski.

Võiks nagu oletada, et kineetiline kunst uurib masinalikkust kunstis ja miks mitte kultuuris tervikuna. Ta "uurib" seda ja ironiseerib selle üle. Masinalikkust metafoorses tähenduses kui efektiivsust, hästitoimivust, edukust, tõrgeteta töötamist. Nagu see on ka praeguse tegelikkuse ideaaliks — tõhus väliste defektideta masin-inimene, mille väärtus peab selguma napi pealevaatamisega.

Kolmas punkt. Kuhu me ka ei vaataks, kõiges on teatavat kineetikat, objekte, mis liiguvad inimeste käivituna või mis liigutavad inimesi neile sobival kombel. Me oleme mootorite ja masinate maailmast läbi imunud ja kohati on mootorite mõju ka meis endis, ning mitte ainult südamestimulaatorite, silikoonrindade, rasvaimemise ja muu sellise näol. See on masina sissetung kehasse. See ei ole enam meie kõrval, paralleelselt, meid abistav ja teeniv, see on ka meie sees, meid vallutav ja täitevõigiv: ratastoolid, liftid, kliimaseadmed, külmutuskapid, televiisorid, kohvimasinad, autod — need on seadmed, milleta me ei kujuta ennast ette. **Need seadmed on osa meist, osa meie kehast. Me elame nendega sümbioosis, kord sõbraliik, kord üksteist alistavas.**

Neljas punkt. Kuigi kasutame paljude asjade kohta, mis kunstis aset leiavad, sõnu "seda on ju tehtud" — need ju sobivad! — on see tegelikult tähenduseta. Enam ei ole küsimus selles, et elektrimootorid ja liikuvad objektid on olnud teoste osa sajandi esimestest kümnenditest ja et õieti pärineb kineetilise vaimustuse futurismist, mis ülistas masinate poeetikat: kihutav võidusõiduauto on kaunim Samotrake Nike ja inimese kannatus on samapalju väärt kui elektripirni oma jms.

Praegu on põhiküsimus kineetiseeritud tegelikkuse hingestamises, selle masinastunud reaalsuse (nii metafoorses kui ka otseses tähenduses) elu ja vaimuga täitmises. See paistab sobivat kineetilise ja elektroonilise kunsti ülesandeks praegu, sest mänglev ja vahendeid prooviv etapp on seljataha jäänud.

Viies punkt. Mäletame: "Televiisor Avangard" (1980), tühi kast, mille sees elektrimootor midagi liigutab. Mäletame: Nam June Paikil olid samalaadsed objektid, näiteks "Candle TV" — põlev küünal tühjas monitorikastis — lihtne, "zenilik", fluxuslik, veidike tobe. Milleski näeme Kurismaa püüdluste sarnasust läänes tegutsenutega, vaatamata mõnetisele hilinemisele, kuid siiski tolles "kui

see alles tuli" esimeses hinguses, kui institutsionaliseeritud huvini jäi veel aastakümneid. Muidugi ei olnud neil katsetusel ühist eksponeerimisplana. Kurismaa oli siin, nemed olid seal, vahepeal (teadagi) eesriie.

Kuues punkt. Mis videotega "Alma raudtee" näitusel oli tegemist? Kas lavastuse fragment või lavastus ise? **Video** on tõesti levinud ja küsimus ei ole selles, et see on moesarnane nähtus, vaid et seda on alati teha tahetud. Nüüd on seda lihtne kasutada, tehnoloogia on kättesaadav ja vaevalt on tegemist konformismiga. Kineetilise kunsti tegija videoni jõudmine on loomulik, mitte niivõrd arengu, kuivõrd võimaluste poolest: **see on liikuv pilt, see on liikuv objekt, see on muutuv valgus.** See on kineetilisele kunstile olemuslik.

Seitsmes punkt. Poeetilisus, mis ilmneb "Intermezzos" väikeste helisevate seadmetega. Mootoritega varustatud koputavad diktaatorlikult plekitükkidele, teevad seda kaootiliselt, kõik kokku moodustamas muusikat. Siin on kineetilise kunsti olulisim dimensioon, mis vääriks eraldi punkti — muusika. Ka muusika sünnib ruumis, vajab ümbrust ja õhku, sest levib õhu kaudu. Muide, visuaalsus võib toimida ka õhuta ruumis, vajades valgust — pilt paistab ka vaakumis. Muusikat ei ole vaakumis kuulda, kuid toimib seeest pimedas. Nagu muusika puhul on tegemist õhu liigutamisega, on kujutavas kunstis tegemist valguse liigutamisega. Kineetilisel kunstil on tegemist aga nii valguse kui ka õhu liigutamisega ja nende liikumise kaudu ta meieni ka jõuab. Kineetiline kunst on *Gesamtkunstwerk*-kunst ja sümbiootiline kunst, vähemalt püüdlusega sinna. See on taotlus luua kogukunstiteos harmoonilises ja täiuslikkuses tähenduses. See on taotlus jõuda õhu ja valguse liigutamise kaudu "hinge liigutamiseni".

Poeetilisus tähendab ka varem mainitud: rauase maailma hingestamist, selle eluga täitmist ja poeetilise diktatuuri kehtestamist.

Kaheksas punkt. Igal valdkonnal on oma sisemine konventsioon ja igas neist võib eristada paremaid ja halvemaid saavutusi. Kurismaa kolm tööd kunstihoone kolmes põhilises saalis on meistriteosed õhu ja valguse liigutamise kategoorias. Neis on püütud elama panna ruum, õhk, ümbrus. Tegu ei ole pelgalt objektide, pistikukunsti, vaid häälestatud keskkonnaga.

Kui suleme silmad, siis kuuleme objektide helisid, mida nende korpused ja seadmed tekitavad. Kui suleme kõrvad, siis näeme esemeid kuju muutmas, keskkonda teisendamas, valgust vahetumas. Kui suleme silmad ja kõrvad, siis me ei kuule ega näe midagi...ja paistame seal näitusruumis erakordselt tobedad, asjata lootuses, et miski peale meie enese rumaluse meid veel mõjutada suudab.

RAIVO KELOMEES

MUUMIATE PARAAD

Nelli Rohitvee

Kultuurilehe praeguse kunstidiskussiooni põhjuseks peetakse kriitikute ja kirjanike vastuolu. Et see johtuvat justkui sellest, et kunsti ümber askeldajad on astunud kunste ja kirjandust üldisemalt puudutavale vaieldavale alale. Nad kipuvad oma territooriumi piire ületama. Ent kõigel võib olla proosalisem põhjus. Õieti algas kõik mõned nädalad tagasi, kui sattusin Kuku-klubis Tõnu Õnnepalu. Ants Juske ja Toomas Vindiga ühte lauda istuma. Õnnepalu ja Vint olid seal varem ja arutasid mingeid kirjastamisprobleeme, teadagi — kirjanikud omavahel. Ruumi mujal ei olnud, ka Mari Sobolevi ja Katrin Kivimaad ei paistnud kusagil. Meestel olid laual raamatud, Õnnepalul Tode "Mõõt" ja Vindil tema eelviimane, "Kojamehe naine". Parajasti möödus piljardikepiga Ants Juske, kes suundus baari mahlaga segatud viina järele. Toomas hõikas Antsu enda poole, sirutades ette raamatut — see oli signeeritud tema jaoks. Paistis, et Ants istus lauda viisakusest, piljardikeppi käest panemata. Tundsin esimesest hetkest äikest õhus ega osanud seda teisiti seletada, kui et ma ei ole neile päris hästi tuttav. Ma mõtlen kunstnikuna, feministliku naiskunstnikuna, kes mehi natuke põlastab (kuid vajab). Ma ei respektööri neid nii tuntavalt, kui nad seda sooviksid, ja mul on raske seda varjata. Tegin suu lahti, et õhkkonda vabamaks muuta. Mehed olid tõesti kinnised. Sõin oma regulaarset seljankat, rääkida ei ole süües teadagi mugav. "Planeerin ühte pöörast aktsiooni," ütlesin ja paar piiska rasvast supivedelikku lendas kirjameeste kuubedele. "Sellest saab uus lehekülg eesti kunstis ja kogu ühiskonna arengus. Nimeks

saab "Muumiate paraad" ja see viiakse läbi iseseisvuspäeval Vabaduse platsil. Sajad sõdurid on mässitud valgetesse sidemetesse ja sammuvad rivis, relvaks ainult püss, presidendi ja ülemjuhataja eest mööda. Nad vastavad uljalt tervitusele, olles vaid liikuvad muumiad." "Kõike seda vaatab rahvas televiisorist," seletasin edasi, "võibolla nähakse seda ka Soomes ja tõenäoliselt jõuab see CNNi uudistesse." "See tohutu kontrast ja konflikt," jätkasin vaimustunult, "mis tekkida võib, vapustab Eesti ühiskonda alustaladeni. Rikkad lähevad heldemaks, vaestele ehitatakse kõikjale supikööke, korruptsioon lakkab, kõik kesklinna ärastatud korterid antakse rahvale tagasi, peaministriks saab puhta südametunnistusega inimene ja presidendiks naine. Jah," lõpetasin, "see kõik võib juhtuda ja on enam kui kindel, et see on võimalik." Mehed vaatasid mind tummalt. "Eeltöö on juba alanud," lisasin hoogsalt, "Johannes Kerdiga on kohtumine kokku lepitud. Lennart Meriga on keerulisem, ta on niivõrd hõivatud. Kuid mis temalgi selle vastu peaks olema. Valget sidet on varutud kilomeetreid ja sõdurid on läbinud lühikese sissemässimise instruktööri. Nii et aktsiooni läbiviimiseks on põhimõtteline ülemjuhatus nõusolek olemas. Raske on aga ette näha kunstimaailma ja seadusejärgijate reaktsiooni ning kuidas vaatavad toimuvale kunstiinstituutioonid. Vaadake, mis juhtus Aleksander Brenneriga Amsterdamis..." Mind katkestas Tõnu Õnnepalu: "Kas nende sõdurite puhul on tegemist eelsalklaste ehk avangardiga või on tegemist arjäärgardiga, mis juba ettevalmistatud pinnal ja plaanipäraselt lahingu lõpule viib?" "Absurdsevõitu küsimus,

härä Õnnepalu", reageerisin vastuseks, "tegemist ei ole lahingu, vaid kunstisündmusega, rahva jaoks muidugi suurejoonelise sõjaväeparaadiga. Ma ei taha kellegagi võidelda, vaid ainult ühiskonda paremaks muuta. Kunstnik peab sekkuma ühiskonda, kaasa arvatud kunstihiskonda ja pöörama inimeste pilgud ümbritsevale." "Kas hakkab jälle pihta, Nelli?" lausus Ants Juske tõredalt minu poole pöördudes (ta oli ainuke, kes mind paremini tundis). "Jälle alustad maailmaparanduslike ideedega ja manipuleerid meestega, nüüd juba roodudega." "Mitte sugugi," vastasin, "see ei ole peamine. Ma esitan küsimuse "Millal on kunst?" mitte "Mis on kunst?", ma esitan protsessi, probleemi, mitte eseme, ja ma tahan need kunsti piirid lõplikult kustutada, mis praegugi mõjuvad kulutatud punktiirina." Toomas Vint tõstis mulle esmakordselt pilgu: "Ah et kunsti piiride demokraatlik laienemine. Kunst lahustumas meid ümbritsevas elus ja vastupidi. Kas sul kunstianne ja kunstniku ametioskused on üldse olemas, tüdruk?" "Kulla härä Vint," läksin ärevaks ja pöördusin tuge otsides Õnnepalu poole: "Kas te olete kirjaniku ametioskusi kusagil õppinud?" Ja uuesti Vindi suunas vaadates: "Kas teil on mulle kirjaniku diplom ette näidata? Mis annab teile õiguse raamatuid kirjutada?" "Nojah," sekkus leplikult Ants Juske, ta kibeles piljardilaua suunas, "igaüks on kunstnik, nagu ütles Beuys, ja ehk siis ka kirjanik." "Kirjutamisvõime on jumala and," lausus Vint näpuga lae poole osutades, "kunstnikuks saadakse vahel 'tahtmisega', nimme mängides ja kunstimaailmaga riskivalt manipuleerides." "Mulle näib, lugupeetud Nelli," ütles viisakas Tõnu minu poole pöördudes, "et

teie muu hulgas võimatuna näivas projektis on see tüüpiline kaheksakümnendate kitsilik postmodernismi uus katse *épater le bourgeois* ehk jahmatada kodanlast. See on järjekordne luhtumisse või vähemasti igavusse suubuv katse, mis toona teatavasti õnnestus." "Mida te öelda tahate?" küsisin. "Ma tahan tõesti ainult öelda ja teie kavatsust sugugi mitte arvustada," jätkas Õnnepalu. "See vapustamine, nagu ka ramedus, millega on püütud pürjeli soontes veri tarretama panna, ei toimi enam. Vapustamisest ja ramedusest on saanud üks võimalik norm. Kui te teete seda praegu, siis pole *bourgeois* vähimalgi määral *épaté*, vaid vastupidi, kihistab ainult mõnusalts pihku. Rääkimata sellest, et seda õiget pürjelit Eestis ei olegi." Nii tuttav olukord. Kahetsesin juba, et olin meestele oma plaani paljastanud. Nad tahavad ikka pomod ja targemad olla ning viimase sõna öelda. Sain seljanka sõõnud ja mõtlesin, et oleks pidanud selle mõnele hoopis krae vahele kallama. Parajasti möödus lauast Krista Kodres: "Juske, panime su kirja ühe kandidaadina. Ära siis väga ehmata, kui preemia järele pead minema." "Misasja..." imestas Juske ja tahtis juba edasi pärida, kui sekkus Vint: "Ei tea kes siis sel aastal Eesti parima kunstniku preemia ära napsab? Preemiad on samm unustuse poole, mitte uks surematusse. Eesti kõigi aegade suurima kunstniku tiitel või vähemasti suurima peale Wiiraltit on alles loosimata — see oleks vast midagi!" "Muudkui kunst ja kunst," lausus Õnnepalu, "minu arvates on kirjandus nn. kujutavatest kunstidest hoopis kujutavam — olles kõige abstraktsem, on ta ühtlasi kõige paindlikum. Sellega võib kõike korda saata ja XX

sajandi abstraktsionistlikud voolud püüdsid matkida just sõna skemaatilisust, abstraktsust, paljutähendavust. Kunstid on terve modernsuse sörkinud aina enam kirjanduse sabas." Pean ütleva, et mind haarab väike raev, kui kuulen kedagi millegi jälgendamisest, plagieerimisest, kopeerimisest või kellegi sabassörkimisest rääkimas. Seda nüüd, kui originaali ja koopias vahekord on varasema tähenduse kaotanud või on nad isegi kohad vahetanud. "Kujutava kunsti mõte ei ole kirjandusele või kunstikirjutusele kirjutamisettekäänete pakkumine," ütlesin, "kunst on olemas ka kunstnike jaoks, täiesti iseküllase, lõpliku ja ammendava keskkonnana. Nad võivad visuaalsuses elada ka kunstikirjutuse järelhoolduseta, mis kipub asjade nimetamisega nende taotlusi lamestama. Tehnofoogiana toimib kunst tegija jaoks oma hinge ja teadvuse uurimisvahendina, selle abil alustatakse uuesti algusest peale. Kunst kuulub inimese primitiivsete vajaduste juurde." Õnnepalu nihutas prille ja tegi käega küsimärgile sarnaneva žesti: "Kas teile ei tundugi, et olulisemaks on muutunud kunsti kohta räägitav ja et kunsti üle valitseb suveräänselt kunstikirjanik?" "Tüüpiline kunstikirjanik on meie lauas istuv lugupeetud kriitik ja kunstnike saatuse insener," sekkus Toomas Vint Ants Juske poole viidates. "Tühi lalin," rehtas Juske käega, "iga kunstniku saatuse on tema enda kätes." Ta vibutas piljardikeppi, surus pihku oma kollase regulaarjoogi ja tõusis lauast. Maksin arve. Šveitsertuli mind telefoni juurde kutsuma. Nagu olingi arvanud, kõne oli presidendi kantseleist.

NELLI ROHTVEE

REPLIK

PÕLETAVATE VAIDLUSALUSTE KÜSIMUSTE OSAS

“Kui suudad visualiseerida vormi, võid mõista süsteemi”
James Gleick

Käib vaidlus teemal “Mis on kunst?”. Mis tähtsust sellel on, mis on kunst? Loomulikult, institutsionaalne tähtsus. Võimuküsimus. Rahajagamine. Kui kellelgi tuleb pähe mõte püstitada linnaväljakule fallos või keset pargiteed kiik, küsib ta selleks raha kunsti toetavatest fondidest, sest hügieeniministeerium või lastekaitse selleks raha ei annaks. Nad küsivad: milleks üleelusuurune fallos ja miks on kiiged keset teed? Järelikult peab ühiskonnas olema mingi konsensus selles osas, mis on kunst. Ja on ka, enam-vähem. Miks kahtlevad siis kirjandusinimesed kunsti olemasolus? Sest nad leiavad, et mitte kogu kunst ei ole hea ja vajalik. Ja see on põhimõtteliselt õige, kuigi hea kunsti hulk ja halva kunsti hulk on iga vaataja jaoks erinev. Aga need hulgad eksisteerivad. **Tõnu Õnnepalu** tõestab ära, et “kunsti on järel peaaegu kõikjal kirjandus” (KL 21.II 1997). Nojah, on olemas palju halbu, vähese menuga, igavaid jne. raamatuid ja neist moodustuvaid füüsilisi ning seeläbi ka visuaalseid kuhilaid võiks ju nimetada kujutavaks või tarbekunstiks ning selle abil ära tõestada, et kirjandus on tegelikult visuaalne kunst.

Ka teema “Mis on avangard?” ei kao areenilt. Kirjandus- ja kunstiinimestel on sellest sõnast aksioloolises mõttes erinev arusaam. Kirjandusinimesed arvavad millegipärast, et sõna “avangard” tähendab tavakasutuses eelkõige head kunsti. Kunstiinimeste jaoks on see aga kiretu termin, mis tähistab teatavate tunnustega kunsti teatavatel aastatel metropolides ja hiljem provintssides. Loomulikult lisavad avangardkunstnikud ise terminile kirge, aga see on ka loomulik, sest isegi avangardist on lihast ja verest inimene.

Nagu ka kirjanik, kes kasutab kirjanduse kõige-tähtsam-olemise argumenteerimiseks asjaolu, et mõned inimesed rongides ja lennukites raamatut loevad. Mõned jällegi vaatavad aknast välja (näiteks **Anu Juurak**), mõned vaatavad ajakirjadest pilte, mõned pilvi... Ka filmikunsti liigitab Õnnepalu kirjanduse valdkonda. Julgen siiski arvata, et film on kunsti süntees, mis koosneb visuaalsest, sõnalisest ja muusikalisest osast. Lennuki juurde tagasi tulles: mõnedes lennukompaniides tuleb kõrvaklappide eest eraldi maksta ja sel juhul ei jää vaeselt eesti kunsti- või kirjandusinimesel muud üle, kui nautida vaid visuaalset osa.

Kirgliku kunstiinimesena tekib kiusatus elust võetud näite varal tõestada, et visuaalne kunst on ikka palju olulisem. Hiljuti märkasid kunstiakadeemia sööklas huvitavat vaatepilti: iga lauaga istus seltskond ja vahtis fotosid. Moe-, kontseptuaalseid, labraka-, dokumendi-, avaldamiseks mõeldud jne. fotosid. Keegi ei lugenud raamatut. Aga kiretult objektiivne olles tuleb tunnistada, et kusagil kirjanike kohvikus (mitte Pegasuses, seal on hoopis märatsevad (hevi)muusikamehed) loevad kindlasti kõik tekste.

Motolause, kuigi öeldud matemaatika kohta, tõestab ära visuaalsuse, kaudselt ka kunsti, vajalikkuse. Tõestades samas ka teksti vajalikkuse, sest kui poleks olemas verbaalseid väljendusvahendeid, ei oleks nii ilusat lauset lihtsalt olemas.

Võibolla on meie tsivilisatsioon lihtsalt ükskord lõpuks ometi jõudnud tasakaaluseisundisse, kus ei domineeri ei verbaalne, visuaalne ega auditivne, vaid need on võrdselt olulised, teineteist täiendavad? Hüpertekstides, reklaamides, ajakirjades, muusikavideotes, filmides? Isegi raamatutes (maadel, kus on rohkem raha kujunduse peale kulutada)?

Ja kui oletada, et selline produktiivne tasakaal on tõepoolest olemas, kas kõigutab seda siis ka asjaolu, et osa kogu sellest eri meediumide poolt edastatavast ja erinevate meelte abil vastuvõetavast infost on kellegi meelest halb, kellegi meelest hea?

Minule näiteks meeldib lugeda huvitavaid tekste, vaadata huvitavaid pilte, kogeda huvitavaid objekte ja kuulata huvitavaid helisid ja mul on täiesti ükskõik, kas nimetada seda kirjanduseks, kunstiks, avangardiks või interaktiivseks multimeediaks. Huvitava all mõtlen ma seda, kui tajutav nähtus aitab mul mõista süsteemi. Raha võib ju küsida valdkondadevahelisest, kui muu ei aita...

MARI SOBOLEV

ALLA KAHEKÜMNEVIIESTE TÕDE
EHK KUNST NAGU DISKO

Põlvkondade vastuolu küsimus, mille Ants Juske tõstas saates “Ars et vita”, sai seal positiivse lahenduse: seda polevatki. Küll on tore kunstiilm — Laimre armastab Lapinit, Meel mõistab Linna-pit, Juske ja Sobolev räägivad ühte keelt. Kas nii või? Sorry, ei taha kellelegi nimetatutest liiga teha, kuid mõtet, et tegelikult räägitakse eri keeles, pole mul õnnestunud paljudele selgeks teha.

Noorema põlvkonna suhtumisest kunsti ja kunstitegemisse on viimasel ajal mitmel pool kirjutama hakatud, nähtuna nimelt erinevuse, mitte vastuolu aspektist. Suurema manifestatsiooniga tullakse loodetavasti välja **Mari Sobolevi** kureeritud maanteenäitusel “Dionysia” raames, kuid nõ. sündmuse eel käivad märgid on juba ammu esitatud, mis sellest, et neid eriti tähele pole pandud.

Kõige silmapaistvam on siiani olnud ehk **Jasper Zoova** oma populaarkultuuri ja absurdi vaimust kantud maalidega. **Tarrvi Laamann** on publikut irriteerinud nii plangunäituse kui tühja galeriaga — tühja sest kunsti, avamine oli sündmus. Kuigi ta lõi sinna juurde küllaltki fiktiivsena mõjuva selgituse, püüdest kaasata tavainimesi kunsti-tegemisse — nad olevat saanud üleskutse saata kunstnikule oma foto, et viimane saaks sellest kunstiteoseid valmistada —, mõjus aktsioon eelkõige peona, millel puudus igasugune pretensioon kunst olla. Tartu publik mäletab kindlasti “**Lollipop**” aktsiooni, mis mängis nii reivikultuuri kui seebiooperite banaliteediga. Ühe esineja skulptor **Kiwa** sõnusti (temal oli 1996. aasta suvel näitus ka Tallinnas Toompea galeriis) peab näitus olema nagu disko. Kuidas peaks selline arusaam kunsti sobima võitlevate avangardistide ja ka võitlevate postmodernistide omaga?

Tommy & Lauretsius (mis on viimasel ajal küll ainult Lauretsiusse kahanenud) ja nn. linnaplasted, eelkõige aga nende seast alustanud **Marko Laimre** enam tutvustamist ei vaja. Igasugu kummalisi tegelasi on üles otsinud ja näidanud Mustpeade maja galeriis, siis kui see veel eksisteeris, **Mari Sobolev**. (Meenu-tuseks võiks viidata ka tema artiklile “Miki-Hiir on olemas ainult seal, kus ta koht on” Kultuurilehe nn. noortekunsti eris 7. VI 1996 — viimane olla ringkondades suure pahameele osaliseks saanud.)

Niipalju ajaloost. Tegelikult on kirjutise ajendiks Helsingi Muu ga-

lerii veebruarikuu jooksul näidatud nelja noore kunstniku projektid, mis sinna organiseeris **Mare Tralla**. **Marko Laimre** isiklikest maailma-kaartidest on nii palju räägitud, et keskenduks seekord teistele — **Jasper Zoovale** — **Martin Pedanikule** ja **Kadri Kangilaskile**. Just nende tööd väljendavad paremini vaimsust, mida on meil nimetatud kas süütuseks (Kivimaa), tahtmatuseks täiskasvanuks saada (Priimägi) või muul moel, ja mis näib üha enam iseloomustavat kahekümnete generatsiooni (nimetatud ka X-generatsiooniks, kuid nagu on hiljem kirjutatud samanimelise kultusraamatu autor **Douglas Coupland**, on see juba *passé*).

Näitused olid koondatud ühisnimetaja “Vabaduse lõhnad/Odours of Freedom” alla, mis viitab loomulikult autorite isiklikule kogemusele muutuvast ühiskondlikust olukorrast ning oma soveti- ehk lapsepõlveaegse kogemuse ümbermõtestamisele selles. Seda teeb ju Laimre oma subjektiivsete kaartidega, seda teeb oma lapselik-võlval moel **Kadri Kangilaski**, kes esitas Soomes edasiarenduse näitusel “Eesti kui märk” väljas olnud mänguklotsidest, mille õigesti kokkupanemisel moodustus pilt nõukogudeaegse salaraamatu “Avameelselt abielust” kaanest. Nüüd olid lisatud hüpnokkudest asetatud stseenid teadmatu, nõukogude printsessiga, kes sai vaadata vaid anatoomiaõpikute pilte lastesaamisest, ja teadlikust ehk lääne või uuest eesti printsessist, kes teab, kuidas lapsi tehakse. Elagu seksiteadlikkus! Galerii seintele moodustatud riba Nõukogude Naise ja soome naisteajakirjade kaanest, ühtedele joonistatud suletud silmadega, teistele avatud silmadega näod, vaid võimendas seda varjamise ja avalikustamise vastandust. Kogu projekt on esitatud lapselikult tõsisel ja samas lihtsameelsel moel. **Kadri Kangilaski** isik ja seletused on meeleolu veelgi süvendav faktor.

Zoova ja **Pedaniku** videoinstallatsioon “Odours of Victory”: kahele aknale — ühel ripub Eesti lipp, teisel Soome oma — (näitus toimus kunstnik **Minna Heikinaho** ateljees) on paigutatud telekaekraanid, kus näidatakse lõputut ettevalmistust suusahüppeks. Vahelduvad mehed, kes kõik vaatavad pingsalt kaugusesse, plaanides otsustavat lahtirebimist, kuid ei midagi. Justkui orgasmi igavene edasilükkamine, mis sellisel kujul ei teegi närviliseks, vaid on vägagi nauditav absurdne etendus.

Ning kui hüpe lõpuks ometi toimub, on vaataja toimumise vajalikkuse juba unustanud. Omamoodi Eestis—Soome maavõistlus on oma toimumises nii mõttetu, et paneb küsima, kas sel oli ka mingi sügavam tähendus.

See meenutab mulle juhust kooliajast, kui mu klassivend oli sügavalt pettunud, saades teada mingi füüsilise nähtuse üheplaaniisest tähendusest.

Sellise töö, nagu ka Zoova karakevideopuhul, kus kargavad ringi lapsepõlvest tuttavad tele-Vigrid (väljas näitusel “Persona” soolalallos), võib ju rääkida neopopi edasiarendusest, mis kasutab nüüd lõpuks ometi meie sootsiumi banaliteete. Aga milleks? Terminoloogia, institutsionaalsus, vaimsed ambitsioonid, kunsti sisemine problemaatika, eksistentsialistlik äng jms. tõsiseltvõetavad asjad, mis iseloomustavad meie kunstimaailma vanemate põlvkondade ponnistusi, taanduvad siin lahcolemise ja lõbutundmise kui palju meeldivamate kategooriate ees. Tõsiseltvõetavaks teebki need loojad see, et nad ennast ja oma loomingut ängistava tõsidusega ei võta. Kui avangardismi võib iseloomustada teatav paranoilisus, siis noore kunsti pärisosaks on mõningane infantiilsus (üritan neid sõnu kasutada mitte halvustavana, vaid lihtsalt eristuse selgemaks väljatoomiseks).

Linnar Priimägi tsiteerib oma artiklis X-generatsioonist (ajakiri Noorus mai-juuni 1996) klubikultuurist kirjutajat **Paolo Bianchit**: “/.../võib diagnoosida keeldumust täiskasvanuks saada, niisiis keeldumust suguküpsusest koos kõikide sellest johtuvate raskustega.” Vaevalt et mehelikkusest kui loomingulisuse garantiist pakatav avangardkunstnik suudab ja üritab sellist eelistust mõista.

Kuid vastuolu tõepoolest pole, ja pole seetõttu, et puudub vastasseis mõõdnuga. Mitte seetõttu, et pol-daks erinevad või et vanad noori ja noored vanu tõepoolest mõistaksid. Ei mõista isegi, kuigi alles 20ndate lõpus, sama kümnendi alguses ole(le)vaid, siis vähemalt imetlen (samal ajal unustusse vajunud mäs-sumeelsust taga nuttes).

Sest neil on palju öelda. Ütles ju **Timothy Leary** oma surmaeelses intervjuus “Last trip”, et kui neljakümneaastane tahab mõista, mis maailmas toimub, siis otsigu endale sõbrad alla kahekümneviieste seast. Ja küllap tema juba teadis.

KATRIN KIVIMAA

Maailmarändurid Pedanik ja Zoova.

KUNST KUNSTI KÕRVAL

Inspireeritud Prinzhorni
kollektsiooni väljapanekust
Londoni Haywardi galeriis

XX sajandi teisel poolel on nn. hul-
lude kunsti vastu huvi tundnud näi-
teks **Ernst Ludwig Kirchner** ja
Paul Klee. **Max Ernst** uuris spetsia-
alselt vaimuhaigete joonistusi, ka-
vatsedes kirjutada sellel teemal
raamatu. 1923. a. tõi ta Pariisi kaasa
aasta varem ilmunud **Hans Prinz-
horni** raamatu "Vaimuhaigete pil-
did" ("Bilderei der Geistes-
kranken") ning kinkis selle oma
sõbrale poeet **Paul Éluardile**. Prin-
zhorni kollektsiooni tuntigi peami-
selt selle trükise järgi, mis toetus
Sigmund Freudi ja **Friedrich
Nietzsche** ideedele. Raske on hinna-
ta selle levikut ja mõju, kuid on selge,
et vaimuhaigete pildid andsid sürrea-
listliku kunsti jaoks tähtsa impuls-
i. 1924. aastaks ilmunud sürrealistide I
manifest kihutas vastu oma ajaloole.
Prinzhorni kollektsioon oli kahtle-
mata selleks sümboliseks aknaks,
mille kaudu professionaalne kunst
haakis oma kogemuse seni eraldi
seisnud nähtuse omaga. Sellega seos-
es hakkab kerkima esile uus küsi-
mus autentsuse ja simulatsiooni
vahekorra kunstis.

Moodsa psühholoogia algusega
XIX sajandil sai vaimuhaigetest tea-
dusliku uurimise objekt ning kujunes
arusaamine kunsti psühhopaatoloogil-
isest vormist.

Saksa kunstiajaloolane ja
psühhiaater **Hans Prinzhorn**
(1886—1933) oli üks esimesi kliini-
lisi psühhiaatreid, kes tunnistas tegi-
ja ja tehtu vahel loomingulist seost.
Selekteerinud tohutu hulga materja-
li, mis oli kogutud peamiselt Saksa-
maa psühhoneuroloogiaasutustest,
nägi Prinzhorn tänu erialasele suhte-
le kunsti paljude vaimuhaigete töö-
des loomingulist potentsiaali. Ta tõi
välja eneseväljendustungi kui inime-
se esmase metafüüsilise püüdluse.
Vaimuhaige kunst on midagi väga
igapäevase isikliku maailma sarnast. Me
ei pruugi ega peagi kõrvaltvaatajana
sellest aru saada, ehkki tunneme pi-
nevust oma oletustes. Mis siis rääki-
da sellest, kui koodide lugemine ja
mittelugemine reaalses kunstiski on
äärmusteni mitmekesine.

Hans Prinzhorni surm ja natside
võimuletulek 1933. aastal lõpetas
Saksamaal sellealase uurimise. Hul-
lude kunst oli ebamugav teema rah-
vuslik-ajaloolises kogemuses ja
kogu jäi unustatult varjusurma Hei-
delbergi ülikooli psühhiaatrikliini-
kusse, saades hiljem asutaja nime.

Kuigi Prinzhorni kollektsioon on
meditsiini seisukohalt selgepiiriline

nähtus, on visuaalne kogemus sellest
midagi täiesti erinevat. Kollektsioo-
ni mõju oli peamiselt tuntav aastatel
1920—50 Pariisis, kus seda polnud
kunagi päriselt unustatud. 1960nda-
tel elavnes huvi Saksamaal. Näiteks
tutvus kunstnik **Georg Baselitz** selle
kogu töödega. Varasem huvi arusa-
amatute mõttekäikude vastu mis kan-
duvat üle väljundile — kunsti hakkas
üha laiemalt tulema seda tüüpi spon-
taansus, mis seisnes käsitluse lihtsu-
ses ja primitiivsuses. Kasvav huvi
tõus viis kogu konserveerimistöoni
1980ndatel, asetades selle muuseu-
mikollektsiooni staatusesse.

Umbes 5000ndesest kogust oli
näitusel väljas 200 teost. Üllatavalt
selgesti oli näha, kui palju kaasaja
kunsti algmeid ja elemente on selles
varjus. Moodne kunst on sellest ko-
gemusest toitunud tükka-aast. Alati
on leidunud kunstnikke, kes on
tundnud selle vastu suurt huvi. Tõe-
näoliselt avaldub siingi visuaalse
väljenduse loomingulisus selle abstr-
aktse tähenduses, kus autorite ja-
oks oluline tõlgitakse kujunditesse,
mis paraku on nende jaoks reaalsus
ja seega autentne ning sarnane sise-
maailma ja selle vajadustega.

Väljapanek sisaldas peale piltide
ka päevaraamatuid, tükitud kangaid,
heegeldatud lauanõude komplekti ja
niidi ja nõela abil oma meeleseisun-
deid täiskirjutatud ihuriideid, kol-
laaze jne. Üks emotsionaalselt
mõjuvamaid ja ängistavaid oligi
miss X kirjakraogetest moonutatud,
lausa vördjalikult mõjuv ülakeha
katnud riideese. Taas kerkis minus
sisemine poleemika kunsti ohtlikku-
se ja ohutuse vahekorra. Sotsiaalse
prügikasti rollist ning peenmaterie-
ria mõjust.

Vaimuhaigete töödes on kõik
omamoodi iseeneslikult paigas. Sa-
mas võib neis esineda sümmeetria-
taotlust, ornamentikat, muustrilisust,
kuid seegi peegeldab pigem sisemist
vajadust kui piltide teadlikku struk-
tureerimist. Paljuski iseloomustab
töid peensus, tihedus, kannatlikkus
ja hoolsus. Sagedasti on kujundid
põimitud tekstidega ja vastupidi. Os-
kused on harmooniliselt seotud tee-
maga ega ole kunagi probleem või
eesmärk omaette. Asi tuleb nagu tu-
leb ja nii see ongi tasakaalus. Zenist
lahutab vaid teadvustatud taotluse
puudumine, kuigi sisemine inten-
siivsus võib olla paljudel juhtudel
sama võimas. Kunstina tõlgendam-
inegi on pigem meie kui tegijate küsi-
mus. Inimesed teevad kunsti, aga

kunst ei tee isiksust.

Vaimuhaigete spontaansus seis-
neb nende sisemaailma väljavoolus,
olles vaba veendatuse kavatsusest.
Sürrealistid haakusid eelkõige
selle sisulise spontaansusega, omas-
tades vabade assotsiatsioonide voolu
meelikõitva mängu. Veenmistahete ja
usutavuse vajadus jäävad sürrealisti-
de kunsti vormiliseks piiranguks.
Realism on lausa möödapääsmatu
sundmenüü (eriti verismi puhul), mis
peab tagama illusoorse väljenduse
tabavuse ja selguse. Illusionistlik
ruumikäsitus kui traditsioonilise
kunsti uhkemaid trikke või müstee-
riume tasapinnal on "prinzhornlaste"
jaoks vastupidiselt sürrealistidele
võõras mure.

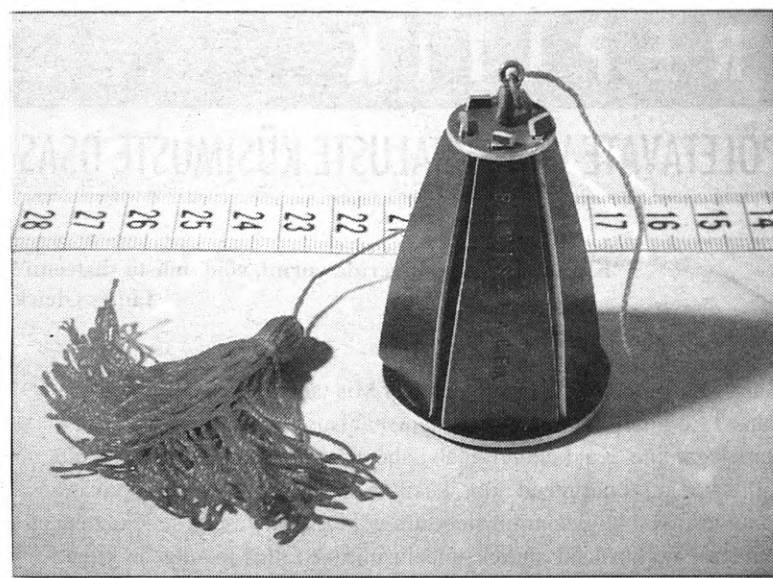
Aeg kunstielus on kogule "järele
kasvanud". Suurendades nähtust iga
teist-kolmandat tööd ning paigutades
selle nüüdiskunsti olukorda, ei mär-
kaks me oluliselt vastuolu. Siiski
peab tunnistama, et üks kõige oluli-
semaid erinevusi seisneb teatavas es-
teetilisest kvaliteedis, mis räägib
kaasaegse kunsti kasuks.

Hoolimata viimati mainitud eeli-
sest on võimalikud järgmised küsi-
mused: kas osa nüüdiskunstist on
haige või on simulatsioon täielik?
Ons siis endine vormi ja müüdi ajastu
nii lootusetult kadunud ja me hulbi-
me vaimse segaduse katlas, kus ihal-
datud päästerõngaks ja uueks
normiks on subjektiivsus ja intuitsio-
on? Sellise vormi puhul võib
tundlikkuse defitsiit omandada peaa-
egu globaalse tähenduse, mis on aga
teema omaette.

Ajaloo iroonia sunnib siinjuures
meenutama kurikuulsat natside kor-
raldatud "Mandunud kunsti" näitust,
kus moodsate kunstnike teostega
kõrvuti olid ka vaimuhaigete tööd
sellestamast Prinzhorni kollektsioo-
nist. Kunstipildi teisenemist sellises
võtmes, nagu kaasaeg seda pakub, ei
osatud ilmselt uneski näha. Oleks ko-
hatu öelda, et see näitus, mis ajava-
hemikus 1937—41 mööda
Saksamaad ja Austriat ringles, oli en-
neaegne. Oodatud manipulatsioon,
mille efekt idanes tollasest üldkul-
tuurilisest foonist ja selles juurdunud
kunstikogemusest ju ka saavutati.
Nüüd on aeg ja manipulatsioonidki
teised, ehkki Prinzhorni vari näib
olevat püsiv.

KREG A-KRISTRING

Täna Rahvuskultuuri Fondi Soome
sihtkapitali ja Eesti Maalikunstnike
Liidu esimeest Jaan Elkenit.

Ehe kui meedium — foto Linnagaleriist.

Foto: Teet Malsroos

E-MEEDIUM EHE KUI MEEDIUM

Selle pealkirja all oli kuni selle nädala alguseni Linnagaleriis ja
Georges Brownesi aknal avatud rühmitusse F.F.F.F.+F. koondunud
viie noore metallikunstniku ühisnäitus.

Grupina on nad juba laiemalt tuntud: rühmitus F.F.F.F. koosseisus **Kaire
Rannik, Kristi Paap, Ketli Tiitsar, Berit Teeäär** esines Varssavis 1996.
aasta sügisel toimunud ja sealt edasi Peterburi läinud kolme Balti riigi
sõjajärgse avangardkunsti suurnäitusel (kuuldavasti tekitas nende valik
sellele kunstiringkondades vastakaid arvamusi). Kaire Rannik jäi
ainulaadseks meelde juba näitusel "EST.FEM.", kus ta ühendas ehte kui
traditsioonilist naiselikuks peetava objekti installatsiooniga, andes ühena
vähestest tööle 1990ndate feminisismi — erinevuste feminisismi vaimus
tõlgenduse: "Ärge uskuge, et me oleme võrdsed, sest meie sisikond on
erinev". Seekord on viienda *feminana* lisandunud **Maria Valdma**.
Näitusel "E-meedium" on vaatluse all ehe, kuid installatsioon tundub
olevat vormistusega F-idele orgaaniliselt omane. Kuigi käib üks tants ja
trall kaasaegse kunsti headuse või halbuse, selle tõelisuse ja mittetõelisuse
ümber, siis noored loojad näivad sellele tähelepanu mitte pöörvavat.
Vastupidi, nad tõestavad oma loominguga uue ja vana, traditsioonilise ja
uue ühendamise võimaluse. Nii ka F-d. Ehe kui harjumuspärane
väikevorm oli näitusel esitatud suurendatud fotodena (vaated kahelt poolt),
mis olid paigutatud raamistusse — vitriini. Originaalloomingu
dokumentatsioon oli olulisem kui originaalse ise. Viimased olid
"peidetud" George Brownesi vaateaknale, kus need muude esemete,
pudelite, õllevaadi jms. kokku sulasid. Midagi sellesarnast on varem
teinud Mart Viljus Saaremaa biennaalil, kus ta sokutas Kuressaare lossi
muuseumi eksponaatide sekka esemeid, mis sinna sisuliselt ei kuulunud.
F-d tegutsesid siiski veidi teisiti — vastuolu polnudki plaanis tekitada
— ehted sobisid ideaalselt publi akna kujundusse.

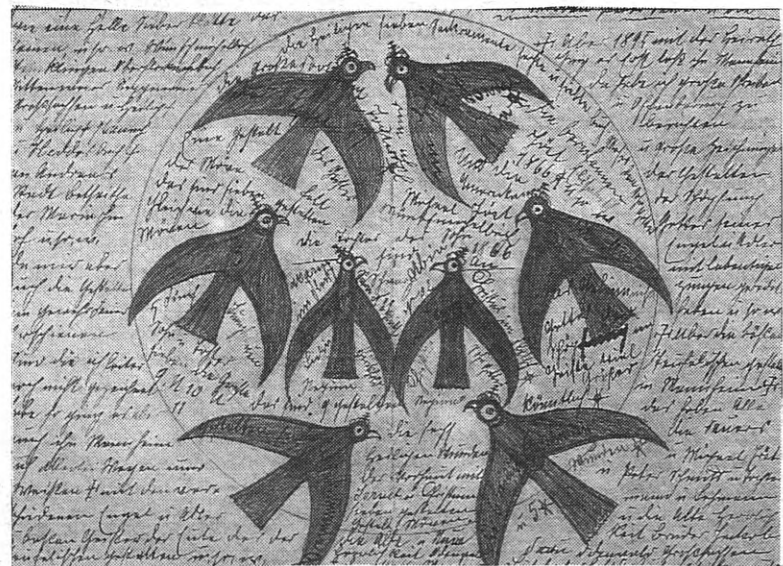
F-d ise on huvitatud kommunikatsioonihelast, mis võib tekkida sellise
esituse tulemusena. (Nad ise ütlevad küll "tekib", aga tänapäeval pole
enam midagi kindlat.) Ehe on iidsetest aegadest peale kandnud mingit
tähtsust ning omandanud eelkõige amuleti kaitsva rolli. Kinkija on ehte
saajale ära kinkinud osa oma võimust, oma armastusest, teadmistest jne.
Ehe on alati olnud meedium.

Puhtalt dekoratiivseks on ehe muutunud masstootmise ajastul, kuid ka sel
juhul on see peagi omandanud mingi tähenduse. Ükskõik kui absurdne
tundub otsida miljonilistes tiraažides plastmassitükide tähendust, kuid
nendestki on sõnum välja loetav. Kuid erinevus seisneb selles, et sinna
pole seda algselt kodeeritud, F-d aga loovad ehte tähenduse algusest
peale, loovad ehte kui meediumi. Seda teistele näidates (mõtteliselt
kinkides) hakkab ehe kui autonoomne objekt järjest tähendusi juurde
koguma. Esmalt seeläbi, et neid päriseliste publikule peaaegu ei ei
näidatagi: me teame, et nad on olemas, kuid me ei saa suhestuda
originaaliga. Aura küsimus on päevakorras maas.

Teisalt erinevad suurendatud ehted fotodel märgatavalt tegelikkusest —
pettumusefekt on esimene, mis kiiruse, värvilisuse ja suurusega harjunud
vaatajal tekib. Ning ta pöördub tagasi foto, dokumentatsiooni poole.

Võltreaalsus on juba ammu parem, ilusam ja tõelisem pärisreaalsusest.
Originaalloomingu osaks jääb selles ahelas aga ikkagi peamiselt
dekoratiivne funktsioon — e-meediumi võimalused olid galeriis väga
veenvalt esitatud, päriseliste nähes oli esimene tundmus aga omamisiha.

KATRIN KIVIMAA

Johann Knopf (Knüpfer). Petitsioon nr. 2345: mõrvarlike rünnakute
saladuslikud afäärid. Pliats, sulepea, paber. Fragment.

TARTUS AVARDATI KUULMISVÄLJA

**György Ligeti pühendatud
Tartu uue muusika pidustused
Tartu ülikoolis
20.—23. veebruarini.
Peakorraldaja Mart Jaanson,
kunstiline juht Olari Elts.**

Üks kuulsatest XX sajandi heliloojatest, ungari-juudi päritolu György Ligeti (s. 1923) oli tänavuste Tartu uue muusika pidustuste (TUMP) jaoks tänuväärne autor. Võrreldes näiteks eelmiste päevade telghelilooja Berioga on Ligeti loomingus kammerkoosseisudel palju suurem osakaal ning Eesti finantsiline ja ka sisuline hetkeseis ei luba veel ulatuslikult pühenduda sümfoonilisele nüüdismuusikale.

Ligeti on 1988. aastal kirjutanud: "Ma kujutan ette tugeva afektiga, kontrapunktiliselt ja meetriliselt väga kompleksset muusikat, labürinditaoliselt hargnevat, väljakuuldavate meloodiavormidega, siiski ilma igasuguste tagasi-millegi-juurde-zestideta, mitte tonaalset, ent mitte ka atonaalset. Mul pole selle komponeerimissuuna tähistamiseks veel nime ja ma ei otsigi mingit nime. See, mis mul meeles mõlgub, on hingesatud, tugevalt kontsenteeritud kunstivorm. Püüan, väljaspool iga-sugust modernsust, muusikas uuesti elustada midagi meie tänasest elutundest." (festivalibukletist). Helikeel helikeeleks, kuid hingesatud, kontsenteeritud kunstivormi loomist on Ligeti taotlenud algusest peale.

Ligeti on öelnud, et teda mõjutab kõik — kujutav kunst, kirjandus, teadus, muusika mitmest maailma nurgast ja ajastust. Kuigi need seosed pole üks-ühesed — keerukas sünteesiprotsessis valmib tal ikka täiesti iseseisvana toimiv omanäoline muusika —, pakub see ometigi võimalusi arutleda Ligeti muusika suhte üle muusika jaoks muidu harjumata valdkondadega.

Mart Jaanson jagas Ligetit üldiselt tutvustavas ettekandes helilooja loomingu kaheks perioodiks — esimene ooperini "Le Grand Macabre" (1974—77) ja teine kuni praegusajani. Esimeses perioodis on helilooja lähtunud kindlatest teaduslikest mudelitest, üks valitud mudel läbib tervet teost või teose osa ja on selgelt kuuldav. Teises perioodis on toimunud ruumiline ja ajaline ekspansioon paljudesse inimtegevuse valdkondadesse ja eri ajastutesse.

Esimese perioodi muusikat on Jaanson arvates võimalik võrrelda näiteks aine kolme agregaatolekuga. Gaasile (kr. *chaos*) vastab mikropolüfooniline helikude, mis küll kaosena kõlab, kuid paljude häälte materjal on täpselt ja rangelt kirja pandud. Vedelikule vastaksid kaosest kostvad äratuntavad elemendid, akordid või intervallid. Tugeva kristallvõrega tahkele ainele aga range

konstruktiivne võre muusikas. (Just "võre" terminit kasutab ka Ligeti ise oma muusikast kõneldes.)

Pidustused avas "Poème symphonique" sajale metronoomile Pelle Pajo installatsiooni taustal ja Peeter Kattai valguses. Lihtne idee, üle saja eri tempos vedru mahakäimiseni korraga tiksuvat metronoomi, kehastab oma olemuses Ligeti loomingus olulist momenti, mängu erinevate samaaegsete tempodega, mehaaniliste korrutamiste tihedat võrku. Oma puhtaimal kujul esineb see printsip ka hoopis hiljem loodud Kammerkontserdi III osas, samuti kahe klaveri loos "Monument" (esitajad Siim Poll, Anto Pett).

Ants Juske pidas ettekande illusioonist kujutavas kunstis: tuntud näidetest, kus taust ja figuur vahetuda võivad, kuidas üksikfiguuridest võib üldisem figuur moodustuda (Dali); pildil ruumilisusega harjunud silmade petmisest ruumilisena näivate, ent vaid kahemõõtmelisuses võimalike ehitistega (Escher); Kaljo Põllu viimase aja töödest, kus ruumilisena näiv objekt on võimalik samuti vaid joontes. Kuni selleni, et kõik pildil kujutatud on tegelikult tinglik, illusoorne, sest kolmemõõtmelisus tuleb muuta kahemõõtmeliseks.

Jaan Ross tutvustas illusiooni teket helimaailmas. Shepardi heli on sünteesheli, mille osahelid on omavahel oktavisuhtes, seega korrastatud teisiti kui naturaalheli oma ülemhelidega. Selliste osahelidega heli on meie kuulmise jaoks harjumatu. Shepardi heli kõrged ja madalad osahelid on nõrgad, keskmised aga tugevad. Kui selliste omadustega helisid laskuvas *glissandos* mängida — kui madalad osahelid hääbuvad ja kõrged märkamatuks lisanduvad —, tekib illusioon lõpmatust laskumise-

sest. Pideva laskumise ja tegeliku paigalkeerutamise vaheline psüühiline vastuolu tekitab kuulajas üsna kummalise õõnsa, peapöörituse tunde. Kas Ligeti oma üheksandat etüüdi "Peapööritus" kirjutades tundis ka Shepardi leiutist, võib ainult oletada. Kuid analoogia on hämmastav: ebaregulaarsete vahede järel ja pidevalt üha kõrgemalt algavad kromaatilised laskuvad heliredelid tekitasid Anto Petti sugestiivses esituses just sellise põhjatu veekeerise tunde.

Ligeti meeldib arvestada kuulaja tajupsühholoogiaga, illusioone tekitada. Ka ülalmainitud eri tempode samaaegne kasutamine on ju teadlikult tekitatud illusioon tempode paljususest, sest tegelikult on heliloojal kogu liikumine range matemaatilise kontrolli all.

Jüri Engelbrecht tutvustas lühidalt uut matemaatikaharu fraktaalgeomeetriat. Arvutuste teel saadud fraktaalite omapäraks on, et nende detaile saab lõpmatult suurendada. Suurendamise teatud järgus ilmneb algse kujundiga sarnane kujund. Fraktaalsus — enesesarnasuse printsip — on aga looduse üks üldisi omadusi (enesesarnasuse ehitusega on näiteks taimed, veresoonkond, pilved jne.). Kuulsal Mandelbroti fraktaliga sarnane kujutis on paradoksaalsel kombel ühel XIII sajandi maailmaloomise pildil Jumala sirkli haardes. Fraktaalsus on Ligeti jaoks metafoor, üks inspiratsiooniallikaid. Lõpmatu suurendamine — vormelid, nende iseen-daga korrutamine, väga tiheda struktuuri teke (vt. Ligeti intervjuu Denys Bouliane'ga, KL 7. III) — on ka muusikas võimalik.

Omamoodi peatükk Ligeti loomingus on ooper "Le Grand Macabre" (1974—77), mille muusika on täis vihjeid kogu muusikaloole, aga

ka igapäevaelu häältele. Kokku keedetud supp on virtuoosne ja vaimukas. Merike Vaitmaa tutvustas ooperi saamislugu ja menukaid etendusid. Lõppkontserdil kõlanud "Mysteries of the Macabre" koloratuur-sopranile ja kammeransamblile (1991) on hullumeelselt pöörane, täis ootamatusi. Muusikaajaloo ühel virtuoossemal koloratuuripartiiil murdis kaela Johanna Almark-Mannila.

Asemantilisest semantikast kõneles Düsseldorfis Kunstide Akadeemia professor Maria Kostakeva. Pilkelisus, parodeerimine, ka enese kõrvalt jälgimine — kõige jõulise-malt ilmnevad need jooned Ligeti vokaalloomingus. Hääli kui tähenduse teksti kandja, seda laadi esteetikat on absurditeatris, dadaistlikus ja sürrealistlikus kunstis. Foneetilised katsetused on mõjutanud mitmeid 1950. aastate heliloojaid (Stockhausen, Berio). Ligeti märgib teda eriti mõjutanud teosena Hans Helmsi "Daïdalost". Mõttetu häälikud omandavad Helmsil struktuurse tähenduse. Ligeti pani oma vokaalteostes "Aventures" (1962) ja Nouvelles Aventures" (1962—65) kolmele lauljale ja seitsmele instrumentalistile rõhu häälikute kõlalisele ekspressiivsusele ja assotsiatiivsusele. Tekib omamoodi "kujuteldav ooper".

Kontserte oli seekordsel TUMPil kuus, esinejateks nagu eelmiselgi kordadel NYD Ensemble ja Filharmonia Kammerkoor, tänavu mõlemad Olari Eltsi juhatusel, pianist Anto Pett solistina ning duos Siim Polliga, lisaks improvisatsiooniansambel Ekstemporistid ning Akadeemiline Puhkpillikvintett.

Igal kontserdil olid omad tipp-hetked, mis seekordsel festivalil seondusid põhiliselt Ligeti olulise-mate kammerteostega: Keelpilli-

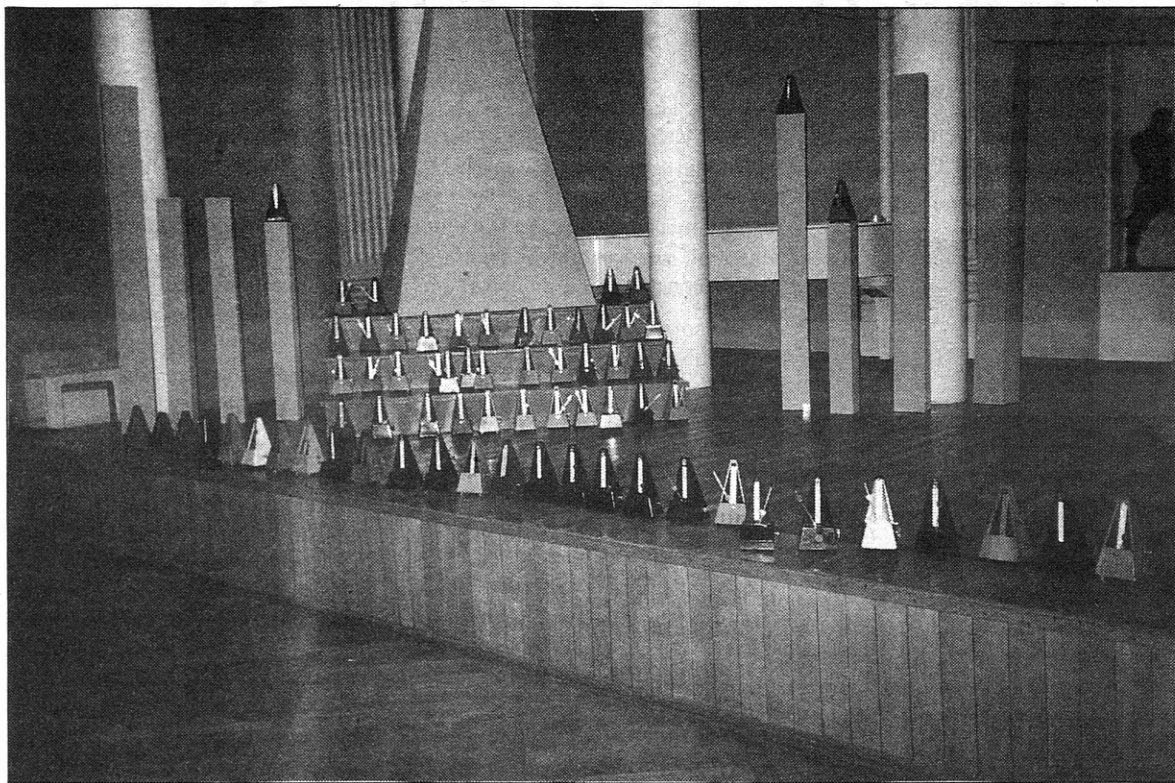
kvartett nr. 1 ("Métamorphoses nocturnes", 1953—54), "Lux aeterna" (1966) ja "Magyar etydök" (1983) kammerkoorile, Kümme pala puhkpillikvintetile (1968), Kolm pala kahele klaverile (1976), klaverietüüdid (1985; 1989—93), Kammerkontsert (1969—70) ning "Mysteries of the Macabre" (1992) koloratuursopranile (Johanna Almark-Mannila) ja kammeransambli-le. Suurim aplaus sai osaks just viimasele, mis tõesti erakordselt hoogsalt ja kujundlikult ette kanti.

Ligeti üliirasked partituurid olid pillimängijad tõeliselt pingutama inspireerinud. Selle muusika keerukus pole ju kunagi eesmärk omaette: iga ületatud takistuse tulemuseks on efektselt mõjuv ning järjest enam sügavutiminekut võimaldav muusika. Huvitav, et sel korral jäid esituse poolt tagaplaanile just mängutehniliselt vähemnõudlikud teosed: mõni Ligeti varane teos, Nielsen puhkpillikvintett, Schönbergi laulud, Deirdre Gribbini (s. 1967) üks esioopusi "Elasticita" ("Elastsus", 1990, rev. 1992), Tüüri Kvartett Kibuspuu mälestuseks, Tulevi "Quella sera" ("Sel õhtul", 1996) ning Grigorjeva esiettekandele tulnud Septett (1996). Ligeti pähklike puremine võttis esitajatelt ilmselt kogu jõu ja tähelepanu. Ligeti stiilis improviseerinud Ekstemporistid täitsid vahetu laval olemisega selle, mis partituuri tihedusest puudu jäi. Nende juures tuleb sammuks edasi lugeda tihedamat ühistunnetust ning ühtsemat stiilitaju.

Lõpetuseks. Kaheksandat aastat toimunud uue muusika päevad on igal aastal keskendunud ühele selle sajandi suurkujule: Stravinski, Berg, Webern, Schönberg, Messiaen, Boulez, Berio, Ligeti. Kui üle aasta toimuv NYD on võtnud eesmärgiks pakkuda uusimat, on TUMP ainus uue muusika klassikale pühendatud üritus, mida pealegi on seni tehtud igal aastal. Muidugi võib uue muusikaga tutvuda ka raamatukogus, kuid pidustused on siiski midagi muud. Viimastel aastatel on TUMP varustatud korraliku bukletiga, enne üritust on Kultuurilehes ilmunud tõlgitud intervjuu heliloojaga, pärast on mõnigi ettekanne avaldatud T.M.Ks, seekord ilmus Ligetist Scripta Musicalia väljaandena raamatki — see on hulk infot, mis nende päevadeta olemata oleks. Ja muidugi on elavas ettekandes kontserdid see kõige olulisem. Interpetteidegi nägemisväli on palju avaradunud. Ligeti ülikeerukate partituuridega ei saaks hakkama, kui poleks mitmekordset kogemust Debussyst hilisema muusikaga. Aga kontserdi korras ei mängita seda kusa-sagil ülearu palju.

Seega — TUMP on hädavajalik!

VIRGE JOAMETS

20. veebruar, TUMP '97 avamine — sada metronoomi ülikooli aula laval.
Foto: Viive Valper

KAS OPERETT ON SURNUD?

Johann Straussi "Nahkhiir" 26. veebruaril 1997 Estonia teatris. Lavastaja ja koreograaf Monika Wiesler, kunstnik Eldor Renter, dirigent Erki Pehk. Osades: Mati Kõrts (Gabriel von Eisenstein), Pille Lill (Rosalinde), Aare Saal (dr. Falke), Voldemar Kuslap (Frank), Leili Tammel (prints Orlovski), Ivo Kuusk (Alfred), Mati Vaikmaa (dr. Blind), Valentina Taluma (Adele), Hedi Pundonen (Ida), Kalju Karask (Ivan), Marko Matvere (Konn).

Estonia teatris vastesietendunud "Nahkhiir" sunnib kahtlema operetizanri elujõus. Ent ma ei julge sugugi väita, et kõhkluste põhjus peituks üksnes lavastuses või peaausaltlikult selles. Monika Wiesleri töö Estonia trupiga on olnud vaieldamatult tõsine, ehkki silmipimestava särata. Üksnes tantsunumbrites on austernast lavastaja toonud harjumusliku ugrimugrikkuse hulka värskest mõjuvat lennukust.

NAHKHIIR JA BATMAN

Ent tagasi zanri juurde. Ma ei arva, et operett täna-homme tingimata kaoks. Kasvõi seetõttu, et operetimuusika — iseäranis muidugi Straussi oma — jääb arvatavasti püsima veel sajandeiks: see on lahe, ümisetav, lihtne, ent hingestatud. Probleemaatiliseks teeb opereti säilimise ennekõike dramaturgiline alus, muusikanumbriid siduv süžee.

Võtkem või "Nahkhiir", mille sisu võib kokku võtta kolme sõnaga: kõik petavad kõiki. Mees naist, naine meest, teenijanna majaemandat, majaemand teenijannat. Lisaks mängivad ka parimad sõbrad üksteisega üpris kahtlase väärtusega mängu —

või mida arvata mehest, kes maskiballilt lahkudes oma purjakil sõbra nahkhiirekostüümis keset turuplatsi rahva naeruks magama jätab?! Natuke "kuuenda b" naljad.

Lõpetuseks saab kõik muidugi korda, üles ässitatud paarilised lepivad ära, arm võidab ja happy end triumfeerib.

Operett ei ole ka oma hiilgeaegadel pretendeerinud psühholoogilise peenke avamisele või mõjuva sotsiaalse üldistuse loomisele. Ja ehkki Estonia "Nahkhiire" kavaleht kinnitab: "Teatud ühiskonnakiht ei tahtnud end peeglis vaadates ära tunda. Kõik laval toimuv kujutas spekulantide, arvukate aferistide, suurilma hukatuslikku tõmmet tundvate teenrite ja igavlevate abielunaisete elu ja tegevust nii, nagu seda enne "suurt krahhi" Viinis sadu ja tuhandeid kordi oli nähtud ja pidudel ning kõrvalhüpetel kogetud" julgeksin suhtuda sellesse näilisse elulähedusse üsna suure reservatsiooniga. Mulle näib, et klassikalise opereti suhe XIX sajandi eurooplase igapäevaeluga oli umbes sama kaudne kui Hollywoodi vägivaldse ja võluva maailma suhe XX sajandi lõpu tavalise Ameerika eluga.

VODEVILL ALL, OPERETT PEAL

Operett on siiski elus püsinud ligemale poolteist sajandit ja ületanud kõrgelt oma eellase ja suguvenna draamakirjandusest — vodevilli. Miks? Julgen arvata, et asi on ennekõike muusikas. Just muusika on aidanud operetil kesta, just viiwise võlu on sundinud publiku dramaturgilisele lapsikusele läbi sõrmede vaatama. Kuid ühel hetkel saab mõõt siiski täis. Asi tundub muutuvat liig naeruväärseks, et seda tõsimeelselt esitada ja vaadata. Ja mulle näib, et

see hetk hakkab lähenema.

Mis ei tähenda opereti lõplikku kadu, ent eeldab üpris totaalset zanri muutumist. Võibolla kirjutatakse klassikaliste muusikapalade vahele uus libreto või leitakse hoopis mingi uus moodus muusikanumbriid tervikuks liita. Igatahes läks Estonia "Nahkhiir" käima just siis, kui süžee areng seiskus või tagaplaanile tõmbus, kui tähelepanu koondus muusikanumbritele. Ja veel — "Nahkhiir" vaadates meenutasin mitut puhku Monika Wiesleri eelmist lavastust Estonias, vaimustunult vastu võetud "Viini verd". Mis seal õigupoolest teisiti oli? Mis tingis selle, et laval toimuv ei olnud surmavalt igav ja ajakohatu? Ennekõike vist asjaolu, et tolle operetipopurri puhul oli süžee veelgi jaburam ja kadus seetõttu hoopistükki. Ruum jäi muusikale.

MAITSEKAS, ENT IGAV

Kokkuvõtteks pean ma tunnistama, et "Nahkhiir" kui lavastust hinnata on ütlemlata raske. Tervik on maitsekas, aga igav. Eelpool pikalt kirjeldatud põhjustel ei oska ma ka öelda, mida lavastaja siin teha saanuks, kui tal polnud eesmärki asja totaalselt muuta. Tõsi küll, liikuvust, mastaapi, (välist) sära võinuks ju praeguseski "Nahkhiires" rohkem olla, ent takistuseks kujunes seekord vanameister Eldor Renteri lavakujundus: Estonia pisikesele lavale ehitatud poodium ning prints Orlovski balli jooksul seda poodiumi veelgi ahtamaks muutvad pseudobudad kammitsevad niigi nappi tegevust.

Kui tänast "Nahkhiir" üldse arvustama kippuda, siis väärivad tähelepanu ennekõike rollid ja see, kui palju elu on Estonia lauljad osanud välja võluda karakteriskeemidest. Nähtud etendusel oli peajagu teistest üle Pille Lill. Tema proua Rosalinde

Pille Lille proua Rosalinde oli teistest peajagu üle.

Foto: Harri Rospu

balansseeris osavalt naljatlev-iroonilise kõrvalpilgu ning tõsise osasse sisselamist vahepeal. Isegi sedavõrd osavalt, et esimese vaatuse paaris stseenis suutis Lill sundida skeptilise arvustaja unustama toimuva tegeliku tobeduse. Lavastuse visuaalselt võimsaim kuju oli Leili Tammeli skinheadist prints Orlovski, tuntud headuses operetlikkust pakkus Voldemar Kuslap (dr. Frank), kõige subretilikum oli Valentina Taluma (Adele), kõige farsilikum Marko Matvere (Konn).

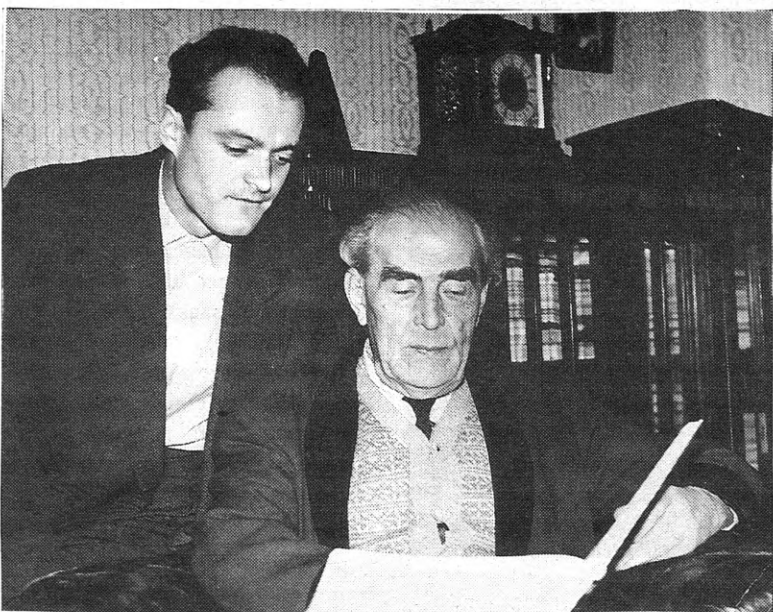
Külalisesineja Matvere kohta on kuuluarides kuulda väga vastakaid seisukohti. Tunnistan minagi, et Matvere purupurjus vangivalvur ei mahu traditsioonilise operetlikkuse *comme il faut* raami. Samas mõjus tema *commedia dell'arte*lik räige vabadus "Nahkhiire" tervikus üsna ergastava kontrastina.

Kui operett veel surnud ei ole, siis võlgneb ta tänu näitlejaile ja muusikale.

KADI HERKÜL

LEGEND JA SÜMBOL EESTI MUUSIKAS

Mäletan üht õhtut Heliloojate Majas aastast 1979, kui Ivalo Randalu küsis Arvo Pärtilt, kes on tema jaoks Heino Eller. Arvo Pärt vastas: "Eller on Põhjaneel eesti muusika tumedas taevas."

Maestro Eller Arvo Pärti juhendamas.

Kes teab, milline oleks praegu meie muusika taevas, kui täpselt 110 aastat tagasi, 7. märtsil, poleks Tartus Ellerite peres ilmavalgust näinud poisslaps, kes sai nimeks Heino ja kellest on saanud meie muusika sümbol.

Heino Elleri tasakaalustatud ja viimistletud loomingupärandis valitsevad põhiliselt instrumentaalzanrid. Paljud tema teosed kuuluvad eesti muusika armastatumate helindite hulka — "Kodumaine viis", "Koit", klaveri-, viiuli-, flöödpalad jpm.

Heino Eller kirjutas aastal 1939: "Lõpmata palju võib muusika üle ilusaid sõnu teha, kuid selle ilu ja sügavust võib ainult see tunda, kes seda eneses suudab kuulda." Raadiointervjuust 1959. a. pärineb järgmine helilooja mõte: "Eesti helilooja peab end ka muusikas väljendama eestlasena. Ainult nii suudame end kuulama panna."

Ellerist kui pedagogist on

saanud legend. Peaaegu kõik, kes tema kaudu muusika juurde tulnud, on sinna ka jäänud. Elleri tööarmastust, suurt autoriteeti ja pieteeditunnet on alati rõhutanud kõige erinevama loomingulise ilmega õpilased. Ligemale poolsada komponisti on saanud temalt koolitust viiekümneaastase õpetajatöö jooksul Tartus ja Tallinnas: Eduard Tubin, Eduard Oja, Olav Roots, Karl Leichter, Heljo Sepp, Johannes Bleive, Villem Kapp, Heimar Ilves, Anatoli Garšnek, Els Aarne, Leo Normet, Boris Kõrver, Heino Jürisalu, Valter Ojakäär, Uno Naissoo, Aarne Oit, Arvo Pärt, Jaan Rääts, Alo Põldmäe, Lepo Sumera.

Need, kes Elleri tundsid, mäletavad teda kui inimest, kellega lävimine oli alati rikastav. Tänapäeval noortel muusikutel on teadmine, et Elleri enda muusika ja tema arvukate õpilaste muusika on suur osa kõigist eesti muusikast.

Aastaid oli tavaks, et Elleri sünnipäeval kogunesid õpilased tema juurde koju lugupidamist ja austust avaldama. Täna, Elleri 110. sünniaastapäeval, on Estonia talveaia ukseid kell kuus õhtul avatud neile, kes peavad lugu Ellerist ja tema koolkonnast. Mõistetavalt tuleb ettekan- dele ainult väike valik Heino Elleri ning tema õpilaste Eduard Tubina, Eduard Oja, Arvo Pärti, Lepo Sumera, Alo Põldmäe, Valter Ojakäär ja Uno Naissoo loomingust.

Heino Elleri ja paljude tema õpilaste looming on tihti meie tippinterpretide repertuaaris. Seekord aga astuvad üles eranditult noored, mõni muusikaavalikkusele rohkem, mõni vähem tuntud: Ralf Taal, Virgo Veldi, Kristjan Saar, Martti Raide, Janika Lentsius, Ele Millistfer, Hain Hõlpus. Kohtumiseni Estonia talveaias.

RAILI SULE

VEEBRUARI KONTSERDIPEEGEL

Muusikahuvilised on juba jõudnud harjuda üha sündmusrohkema kontserdieluga, mis veebruari keskel saavutas pretseeditud tiheduse — Estonia kontserdisaalis kõlas neljal õhtul järjest suur kontsert. Selliselt reastusid ERSO sümfooniakontsert Sumera Viienda sümfoonia esietekandega Eestis, Estonia teatri orkestri juubelikontsert, sarja "Kammerfilharmonia 96/97" kolmas kontsert ning Warner Classicsi gala. Saali täitumist arvestades võis alguses tekkida kahtlus, kas "suure neliku" viimase kontserdini publikut ikka jätkub, kuid kartused leidsid mõnevõrra kinnitust vaid galal, kus kuulajate hõrenenud read näisid viitavat publiku ootuspärasele väsimusele.

NELI JÄRJESTIKUST KONTSERTI

Sarja "ERSO peadirigente" sümfooniakontserdil (13. II) kõlasid ERSO esituses Schuberti "Avamäng itaalia stiilis" C-duur, Richard Straussi "Neli viimast laulu" ning Lepo Sumera Viienda sümfoonia esietekandega Eestis. Straussi laule esitas **Pille Lill**, dirigeeris **Arvo Volmer**.

Sumera Viendast sümfooniast (1995) on vahetult jõudnud ilmuda mitmeid kirjutisi. Nende põhjal võib lugeja teha järelduse Sumerast kui neoromantikust, kes oma viimases sümfoonias annab uue tähenduse massiivsele, näiteks Wagnerist ja Mahlerist lähtuval orkestraalsele mõtlemisele ning esiplaanile tõstetud melodismile. See oleks aga pisut lihtsustatud, väliseid analoogiaid otsiv arusaam. Kompositsioonilise mõtte struktureerimisel toetub Sumera selles teoses tugevale ja selgepiirilisele konstruktsioonile, mis suures plaanis leiab väljenduse kõigepealt orkestrifaktuuri teatud tüpologiseerimises. Struktuuralne selgus ei räägi romantismipõhimõtetele muidugi vastu, kuid viitab veelgi rohkem neoklassitsistlikele, täpsemalt küll konstruktivistlikele printsiipidele. Küsimus pole niivõrd stilistilises määratlemises, kuivõrd selles, et Viendas sümfoonias asetab Sumera afektiivse muusikalise väljenduse (mis on iseloomulik romantismile) konstruktivistlikult üles ehitatud vormi. Afektiivsus sellisel kujul, kohati traagiline ja kohati depressiivne, viib mõtted isegi pisut teistsugustele tagamaadele, ekspresionismi ja romantismi kokkupuutealale. Meie viimaste aastakümnete muusika on senini tugevalt emotsionaalsest väljenduslikust dominandist ilmselt liiga kaua mööda vaadanud.

Viendas sümfoonias oleks nagu kaks muusikalist mõttearengut kontsentreerivat printsiipi: üks töötab kvantiteetide laieneval variantsusel (avangardistlik telg), teine märksa

askeetlikumal, sissepoolepööratud mõtte kontsentratsioonil (polüfooniline telg). Viimase väljenduseks on sümfoonia keskne fugeeritud episood. Mõlemad kokku moodustavad väga mitmekihilise, nii sügavuti kui laiuti areneva dramaturgilise terviku.

Üheksakümne aastapäeva tähistas piduliku kontserdiga **Estonia teatri orkester**, dirigeeris **Paul Mägi**. Nagu 90 aastat tagasi, kõlas ka juubelikontserdil romantiline muusika. Tobiase—Tubina "Walpurgi burlesk" on küll võrdlemisi lühike, kuid mängijalt täit kontsentreerumist nõudev teos. Selle esituses andsid tunda mõned rütmiprobleemid (punkteeritud rütmide täpsuses ja teravuses) ning koosmängulised detailid keelpillide *pizzicato*-episoodides. Tšaikovski Viilulikontserdis soleeris **Andrus Haava**. Esimeses osas (kuni kadentsini) esines solistil intonatsioonilisi ebatäpsusi, kuid kadentsi esitus oli väga hea tunnetusega ja tehniliselt perfektn. Edaspidi oli Haava mäng juba tugeva väljendusjõuga ning toetus läbimõeldud emotsionaalsetele aktsentidele. Teine osa kõlas kõige viimistletumalt: solisti meloodiakujundus oli romantiline ja rõhutatult tundeline, *molto vibrato* põhjal otsustades isegi nõ. emotsioneeritud. Finaali jäi aga varjutama üldine ebakindlus, kuigi lüürilises episoodis kõlas väga hästi näiteks flöödi ja fagoti duett. Ent lõpu *vivacissimo* valmistas orkestrile ilmselt rohkemgi probleeme kui solistile, igatahes ei tahtnud nende mäng küll koos püsida.

Kontserdi lõpetas Sibelius Sümfoonia nr. 1. Juba selle algus näitas, et nüüd on tegemist märksa parema ettevalmistusega: aktiivsed tempod, hästi ehitatud kulminatsioonid ning nende lahendamine kantiileensesse lüürilisse plaani andsid avasale vajaliku sisemise dünaamilisuse. Kolmas osa algas küll hea karakteriga, kuid polüfoonilises episoodis, kus puhkpillide repliigid saavad imitatsioonilise iseloomu, võis koosmängutäpsuse üle pisut norida. Selle sümfoonia dramaturgiline raskus on finaali, milles Paul Mäe kujundatud suured tempokontastid toetasid terviku ettekandele. Dirigent oli eristanud kaks kujundisfääri (dramaatilise ja eepilise) ning kujundanud nendest lähtuvalt ka kaks kulminatsiooni. Põhikulminatsioon jäi monumentaalsesse lõputõusu, kus ühinesid nii eepiline kui dramaatiline tasand.

Tõnu Kaljuste juhitud "Kammerfilharmonia 96/97" kolmandal kontserdil (15. II) kõlasid **Tallinna Kammerorkestri** esituses Pärdi, Haydni ja Britteni teosed. Kavas oli sisuliselt kaks tšellokontserti (kuigi Britten on enda oma sümfooniaks nimetanud), kummagi oma solist. **Mart Laasi** esituses kõlas Haydni Tšellokontsert nr. 1 C-duur (Britteni kadentsidega). Esimeses osas oli orkestri mängus kohe vajalikku diversismendi kergust ja mobiilsust,

solisti intoneerimine kõrges registris oleks võinud olla veidi täpsem. Britteni kadents, olles küll teose hilisem transplantatsioon, on samas omaette "teos teoses". Britten ei läinud seda teed, et oleks hakanud Haydni muusikalist mõtet destilleerima; ta lihtsalt sünteesis uue artefakti juurde. Kolmas osa kõlas kõige paremini: hea energiline karakter tõi orkestri ja solisti mängu elurõõmsat elaanit, ainult et Laasil oli fraasilõpud enamasti mustad. Just tõusvad passaažid ei lõppenud täpselt seal kus vaja. Britteni Sümfoonia tšellole ja orkestrile op. 68 on hulkahukaga sarnanev kompositsioon, kus igale tahule vastab oma kujund ja karakter. **Leho Karin** mängis tehniliselt täpselt ja intoneeris ka kõrges registris puhtalt, kuid esituses oleks tahtnud kuulda rohkem intensiivsust ja jõudu. Kontserdina on see sümfoonia tšellistile küll raske (ikkagi Rostropovišile kirjutatud!), kuid sugugi mitte kaalamurdev teos.

Warner Classicsi galal esinesid need meie interpreetid, kelle plaadistused on ilmunud firmamärgi Warner Classics all: Hortus Musicus, Eesti Rahvusmeeskoor, Lauri Väinmaa, NYD Ensemble ja Camerata Tallinn. Kavas oli fragmentaarium eesti heliloojate teostest, mida nimetatud plaadidel kuulda võib ning samuti üks Telemanni kvartett ja kontsert. Galaõhtu oli ka selles mõttes huvitav, et kuulaja sai korraga läbilõike eesti muusikast, mis on Finlandia Recordsi vahendusel laia maailma jõudnud (Finlandia Records on üks Warneri firmamärke).

KAMMERMUUSIKA SÜGAVUSTES

Kammermuusika interpretatsioonilisi sügavusi avas Mustpeade majas **Šostakoviči-nimeline keelpillikvartett** Moskvast (25. II). Ansambelil on endastõistatavalt Dmitri Šostakoviči kvartetimuusikaga eriline suhe, kontserdil kõlas helilooja Keelpillikvartett nr. 4 D-duur. Kirge, groteski, traagikat ja irooniat, mis Šostakovič on sellesse teosesse kontsentreerinud, on raske muusikaliselt ja psühholoogiliselt veenvamalt välja tuua. See oli meisterlikkuse kõrgeim aste. Üks teose interpretatsioonilisi probleemiasetusi puudutab traagilise ja lüürilise tunnetuse balansseerimist. Psühholoogiline konflikt seisneb siin selles, et Šostakoviči lüüriline plaan sisaldab peaaegu alati ka traagilise reminisentsi (ning tihti ka vastupidi). Esimese kahe osa nüansseerituses avanes ka muusika varjatud alltekst, mis on Šostakoviči puhul äärmiselt oluline. Sellise värvinguga *pianot*, mis kolmandas osas kõlas, kuuleb kvartetimuusikas haruharva. Borodini Keelpillikvartett nr. 2 oli muusikaliselt artistlike aktsentidega mõjuvalt

Rannapi kontsert näitas pianisti peamiselt eneseavalduslikust küljest.
Foto: Teet Malsroos

"lavastatud", laskmata kuulajal aimatagi, et muusikutele on teost kohati tehniliselt üsna ebamugav mängida. Schumanni Kvartett nr. 3 kõlas tundeliselt-ekspressiivselt, teine osa ka lausa orkestraalse aktiivsusega. Kui muusika olemuses on peidus orkestraalne mõtlemine, siis tuleb see muidugi ka välja tuua, samuti kui pikk romantiline meloodiaarendus. Kontserti resümeeerides — kõrgeim tase.

Rein Rannap lõpetas klassikalise muusika juurde tagasipöördunud Estonia kontserdisaalis oma üle-eestilise turnee (18. II). Bachi Partitas nr. 1 avas Rannap oma lähenemisenurga barokkmuusikale — mitte mootoorne, vaid hingestatud ja poeetiline tõlgendus. Tsükli raskuspunkt on *Sarabande*, pianist andis siin muusikale väga avara kõlaruumi. *Gigue* kõlas taotluslikult pisut aeglaselt, seetõttu tuli hääleteliikumise reljeefsus ka hästi esile. Chopini teoste esitus oli risti vastupidine Chopini puhul harjumuspäraselt oodatule. Interpretatsioonilist analoogiat võib otsida eelnenud Bachist: pisut raskepärane, keskendunud lähenemine, ei mingit säravat briljantsust. Kõige õnnestunud oli Fantaasia f-moll esitus oma eriti suurte tempoaglustustega. Beethoveni "Sonata quasi una fantasia" Es-duur oli huviga jälgitav muusikaliste karakterite modelleerimisprotsess; viimases osas arenesid need vabalt ja paralleelselt. Kõige veenvamalt kõlas Rannapi esituses Liszt. "Sancta Dorothea" formeerus esituslikuks tervikuks puhangulistest impulssidest lähtudes, märkamatult kujunes ka romantiliselt habras kõrvalplaani, mida Liszt kohtab üsna harva. Kontsert tervikuna näitas Rannapi peamiselt eneseavaldusli-

kust küljest. Kas näiteks Chopin ka avanes või mitte, on hoopis teine küsimus.

Nüüdismuusikas on omad klassikud. **György Ligeti** maailm avanes **NYD Ensemble'i** vahendusel projekti "Greatest Hits of the TUMP" Roterhamni soolalaos **Olari Eltsi** eestvedamisel. Kunstnikuna on Ligeti (1923) äärmiselt assimileerimisvõimeline looja, tema nimega seostatakse kõigepealt *Klangraumkompositioni* uuendamist ja mikropolüfoonilist kompositsioonitehnikat. **Anto Pett** mängis alustuseks Ligeti klaverietüüde. Need ei ole niivõrd mängutehnilised etüüdid (seda loomulikult ka), kuivõrd ideemoodulite kompleksid, mis on enamjaolt seotud mitmesuguste rütmikonstruktsioonidega. Polümeetriliste struktuuride rütmipolüfoonia avaldus ka "Kammerkontserdis kolmeteistkümnemele instrumendile". *Klangraumi* tehnikaga seostub nii "Poème symphonique" sajale metronoomile, mis korraga tiksuma panduna eri ajal ja ruumiosas maha käisid, kui ka "Mysteries of the Macabre's" kolm ratsuorsopranile (**Johanna Almark-Mannila**) ja kammeransambli. Viimases on Ligeti kasutanud nii sonoristlikku kui puäntillistlikku kompositsioonitehnikat, teos on oma kõlamuljelt üks vokaalne *Klangraum*-müsteerium.

Iseenesest on ju hea, et nüüdismuusika interpretatsiooniprobleemid pole veel kanoniseeritud, et nüüdismuusika on autentne.

IGOR GARŠNEK

TEADUS JA HARIDUS, KOOS JA KORRAGA

Toronto ülikooli emeriitprofessor Olev Träss on sünnilt tartlane. Õppis Princetoni ülikoolis keemiat, doktorikraadi sai kuulsast Massachusettsi tehnoloogiainstituudist. Õpetanud ja teinud teadust Torontos, töötanud külalisprofessorina Prantsusmaal ja Šveitsis. Ta on mitmete Kanadas aasta parimaks tunnustatud uurimistööde autor. Eesti Kanada Kesknõukogu liige, Toronto Tartu Instituudi president ja Tartu Ülikooli Fondi direktor. Tallinna tehnikaülikooli audoktor.

Vahur Mägi: Alustagem haridusest. Ühed nõuavad laiemat haridust, teised kitsamat. Väidetakse koguni, et Eestis on haridust — gümnaasiume, ülikooli — ülepea liiga palju.

Olev Träss: Mõlemal seisukohal on oma tõe taga. Olen kuulnud, et keskharidus Eestis kipub langema, tublid kogenud õpetajad lähevad koolitöölt ära, uute pealetulek ei suuda sammu pidada lahkujate arvuga. Pilt olla läinud kohati üsna drastiliseks. See on halb, lõikab ära alusmüüri, millel kõrgem haridusstruktuur seisab. Ka arvan ma, et kõrgekoole on Eesti jaoks tõesti natuke palju, isegi mitmekordselt palju. Teatud konsolideerumisfaas on siin kindlasti vajalik. Tallinna ülikooli mõte mulle meeldib, kui see pole mõeldud võistleva ettevõtmisena, vaid loob tõhusama haridusvõimaluse, kus reaalalade õppijad saavad paremat õpetust humanitaaraladel ja vastupidi. Riik peab pakkuma võimalust kõigile, kel on eeldusi õppida, et nad jõuaksid haridustele nii kõrgele kui võimalik. Minu teine mure ongi magistri- ja doktorikandidaatide vähesus, jällegi ahvatlus minna ära sinna, kus makstakse inimväärset palka. Et seda vähegi pidurdada, asutasime Torontos Tartu Ülikooli Fondi viis stipendiumi siinsetele edasipürgijatele. On kahju, kui majanduslik kitsikus sunnib akadeemilist rada katkestama.

V.M.: Teadus ja haridus. Kas need peavad tingimata koos käima või võib normaalses ühiskonnas hariduse kõrval olla ka omaette teadus ja teadlaskond, kes ei ole õpetamisega seotud?

O.T.: Muidugi võib, aga minu ideaalpilt on küll, et need oleksid rohkem integreeritud. Mis segab teadlast töötamast hariduse vallas ja olemast ühtlasi uurimistöö tegija või juhendaja? See on tee, mida mõõda ülikoolid ja teaduslaboratooriumid üksteisele lähenema peaksid. Ma arvan, see on väga oluline. Ameeriklastel on kolledžid, kus uurimistööd üldse ei tehta, ainult õpetatakse. See sobib rahuldavalt hästi humanitaaraladele, aga täppis-, loodus- ja inseneriteadustes see ei kõlba. Kuid Ühendriikides võib näha ka teadusasutusi, kus töötavad ainult

uurimisprofessorid, kus õppetööd ei tehta, kõik küürutavad teaduse kohal. See on teine äärmus. Inimene, kes õpetab ja on samal ajal kursis uurimistööga, näeb maailma teisiti, erksama pilguga. Kanadas püütakse seda teed minna. Pärast pikki vaidlusi võttis Toronto ülikool hiljuti omaks suuna, mis nõuab, et teadus ja haridus käivad käsikäes, koos ja korraga.

V.M.: Kuidas tehakse teadust Kanadas?

O.T.: Eks nii nagu igal pool. Ülikoolide ülesanne on teadmiste avardamine vabas õhkkonnas, mujal viljeldakse peaaesjalikult rakenduslikku laadi uurimusi.

V.M.: Kuidas teil suhtutakse teadusesse?

O.T.: Mõnikümme aastat tagasi arvati, et teadus lahendab kõik. Kui esimene tehiskaaslane läks taevasse, algas Ameerikas väga vilgas töö. Teadus oli tipus, rahvas uskus, et tehakse midagi väga olulist. Uurimisharja sai eriti USAs, aga ka Kanadas rikkalikult. Mis toimus Euroopas, ei oska ma öelda. Täppisteadustele oli see kuldne aeg, rakendusküsimused jäeti kõrvale. Kui midagi õnnestus, kiideti seda kui teaduse võitu. Ja kui midagi viltu läks, aeti asi inseneride kaela, et nende viga. Nüüd on jõutud äratundmisele, et teadus maailma asju siiski ära ei lahenda. Eeskujult võetakse jaapanlastelt, kes ise vähe leiutavad, samas äärmiselt osavalt teiste saavutusi kasutavad. Praeguseks on pearõhk rakenduslikule tegevusele kaldunud. Eriti mis puutub ökoloogiaküsimuste lahendamisse.

V.M.: Nii et teoorial pole enam endist aupaistet?

O.T.: Kui keegi Nobeli auhinna vääriliseks tõstetakse, siis oreool muidugi tõuseb, kuid pearõhk on rakendusel. Leitakse, et kuna probleemid on tekitanud tööstus, peab tööstus rakendama teadust, et keskkond puhtana hoida. Teaduselt oodatakse ühiskonnale kasulikkust ja teooriat peetakse rakenduslikust vähem kasulikuks.

V.M.: Teadus on kallis lõbu. Kui võrd tootmine teadust aitab, et see suudaks paremaid lahendusi otsida?

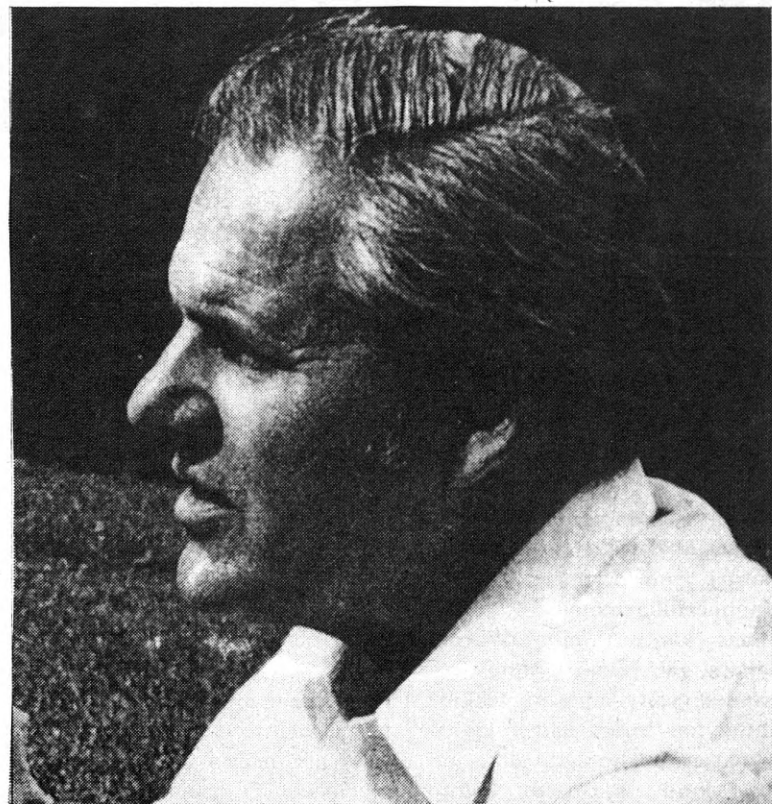
O.T.: Kanadas toetab tööstus teadust suhteliselt tagasihoidlikult, USAs palju rohkem. Meil on tavaks niisugune jaotus: õpetamise eest kannab hoolt provints, uurimistöö eest valitsus. Eelistatakse strateegilisi projekte. Kui keegi saab tööstuselt raha projekti toetuseks, siis võib ta pöörduda ka valitsusasutuse poole ja saada sama summa — dollar dollari vastu. Mis tähendab, et projekt peab olema nii tähtis tööstusele, et see on nõus appi tulema. Siis paneb ka valitsus õla alla.

V.M.: Kunagi valitses ettekujutus, et suured avastused sünnivad üksinduses mõtiskledes. Kas see aeg on möödas?

O.T. Usun, et päriselt mitte. Aga vähemaks jääb seesuguseid avastusi küll. Teaduses on rõhuasetus rühmatööl. Teadus on tugevalt instrumentaliseerunud, mis teeb raskeks ühel inimesel omaette nokitsedes või mõtteid mõlgutades midagi suurt korda saata. Siiski paneb imestama, et kohati tehakse päris head ja olulist fundamentaalset tööd ilma igasuguse peene aparatuurita. Kui mõelda sellele, et meil Kanadas liigub uurimisharja palju vähem kui USAs ning hoopis vähem kui Saksamaal, Hollandis või Prantsusmaal, aga samas see, mida oleme saavutanud teaduses, eriti ülikoolide juures, ei anna põhjust end sugugi tõrjutuna tunda. Täppis- ja inseneriteaduste rahastamine käib Rahvusliku Loodusteaduste ja Inseneriteaduste Uurimisnõukogu kaudu. Teadlane esitab oma ettepanekud ja rahapalve, nõukogu vastav komisjon vaatab need läbi ja langetab otsuse. Professoril on talle antud summa ulatuses vabad käed. Süsteem on lihtne. Ameeriklastel käib asi palju keerulisemalt. Kanada kulutab oma rahvuslikust koguproduktist umbes 1,2 protsenti teadusele, USAs ja Saksamaal on see 3 protsenti ligi, Jaapanis ja Hollandis veelgi rohkem. Teadust toetatakse meil seega teiste arenenud riikidega võrreldes vähem. Valimiseelsed lubadused olukorda parandada unustatakse kähku. Tean vaid üht riiki, kus teadusele ja haridusele jagub raha piisavalt, see on Taiwan. Paar aastat tagasi käisin ma oma endise õpilase juures külas, kes on nüüd seal professor. Neil näeb riigi põhiseadus ette, et vähemalt 15 protsenti kogu riigi sissetulekust peab minema haridusele ja teadusele. Nii suurt protsenti ei ole kusagil mujal maailmas. Selle tulemusena on seal kõik luksuslikult hästi tehtud. Nad saavad kutsuda endale parimaid lektoreid kust tahes.

V.M.: Millised probleemid on teaduses kõige teravamad? Kuhu on suunatud maailma teadlaskonna pilk?

O.T.: Hirmus tähtsaks näib olevat muutunud biotehnoloogia, võibolla natuke ülespuhutultki. Palju tegeldakse materjaliuuringutega. Keemias ja füüsikas ollakse jõudmas sinnamaale, kus on juba raske öelda, mis edasi saab. Üks on aga selge, järjest tähtsamaks tõuseb küsimus fundamentaal- ja rakendusteaduste vahekorra. Mitte ainult rakendusteaduste tegemine, vaid ka selle tulemuste saatus. See tähendab, et uurijal peab olema kõrval partner tööstuse näol, kes töö ellu viib. Jaapanis on see juba ammu nõnda. Fundamentaalsed ja rakendusüuringutele kulutatakse seal vähe raha. Kui sakslased või ameeriklased või keegi teine on asja läbi uurinud, koguvad jaapanlased kõik publitseeritud teadmised kokku, panevad tohutud summad sisse ning käivitavad kiiresti tootmise.

Toronto ülikooli emeriitprofessor Olev Träss: "Tallinna ülikooli mõte mulle meeldib."

Üha rohkem nõutakse ka Kanadas tihedat kontakti ülikoolide ja tööstuse vahel. Ma arvan, et vähemalt inseneriteadustes on see viljakas suund.

V.M.: Üleminek teadusest tootmisse on alati riskiga seotud.

O.T.: Meie suurtööstus kuulub ameeriklastele, inglastele, sakslastele või jumal teab kellele. Firms on globaalsed, nende uurimisasutused asuvad üle maailma laiali. Kanadas paikneb *branch plant economy* — mõni üksik vabrik, mis toodab kohaliku turu tarvis. Kui me ülikoolis midagi töötavat saavutamegi, on raske leida firmat, kes asjast huvituks. Suured firmad toovad teadmised ja tehnoloogia mujalt sisse. Väikestel firmadel, need on üldjuhul Kanada omad, puudub majanduslik jaks, et uut rakendada. See on valdkond, kus valitsus viimasel ajal püüab midagi ära teha. Olen kindel, et pikapeale ka eduga, ent see võtab aega. Sama näen ka Eestis. Vanad hiiglased on kokku kukkunud, uus tööstus aga ei ole veel tõusuteel, võibolla stabiliseerunud ainult, pole veel majanduslikku jaksu uute ideede rakendamiseks. **V.M.:** Kuidas kajastub teadmiste alahindamine majanduselusel?

O.T.: Majanduses tähendab see allakäiku. Kui Kanada metsanduses ja põllunduses on asjad korras, siis tööstusega on lugu teine. Toodang langeb, tehased pannakse üksteise järel kinni. Varem viidi töö üle Ühendriikidesse, nüüd Mehhikosse, kellega meil samuti on vabakaubandusleping. Ka ajud on kaubaks saanud. Paljud andekad teadlased lähevad Californiasse või Texasesse, kus iseäranis rohkesti raha liigub. Nad saavad seal mitmekordse palga ja paarikümnekordse uurimistöö eelarve.

V.M.: Ja mida ütlevad ülikooli tulevad noored selle kohta? Kas üldse püütakse hariduse poole?

O.T.: Õppijate koosseis on aastate jooksul tugevasti muutunud. Väga suur sissevõtte on olnud Aasiast. Teaduskondades, kus õpitakse arvutiasjandust, on enamik üliõpilasi hiinlased. Hiinlased on tublid mate-

maatikas. Õpivad ööd-päevad läbi, mida kanadalane, ka sealne eestlane enam teha ei taha. Oli aeg, kus Toronto ülikoolis õppis ainult inseneriks korraga oma poolsada eesti noort, kokku võis neid paarisaja ringis olla. Nüüdseks on eestlastest tudengeid vähe järele jäänud. Eelistatakse humanitaaralasid. Täppisteadusi peetakse tänamatult raskeks, ka hilisemat tööd selles vallas liiga pingutavaks. Põhjus on lihtne — advokaat ja arst, samuti ka raamatupidaja või äriimees teenib mitu korda rohkem. Väga paljud lähevad kooliõpetajaks. Haridus loob soodsa tausta elus edasijõudmiseks. Ehkki juristide üleproduktioon Kanadas on muutunud rängaks, teenib algaja advokaat ikkagi topelt inseneripalga. **V.M.:** Piirid avanevad, otsitakse odavamat tööjõudu. Ei ole enam tarvis väikeste riikide teadust, sedagi peetakse väikeseks.

O.T.: See on kurb tõde. Teispool ookeani on see juba juhtunud ja juhtub kindlasti ka Euroopas. Kui vaadata kas või Jaapanit, mis kaua aega oma majandusimega tipus seisis, siis ka seal on toimunud pööre halvema suunas. Jaapani firmad on ise oma töö viinud Koreasse, Taisse ja kuhu iganes, kus palgad odavamad. Oma töötajatele tööd enam ei jää. See on globaalse iseloomuga nähtus, kus firmad ei hooli oma riigist ega rahvast, kiikavad ainult üle maailma ringi, kus suuremat kasu lõigata. Ma tahaks väga loota, et Eesti oskab turgem olla.

Juhtusin hiljaaegu lugema huvitavat mõttekäiku ameeriklaste teadustühingu Sigma XY presidendi sulest. Tema järeldus oli, et edukas võib olla ka väike rahvas, väike riik, ilma suure kapitalita, ilma suurte tootmisvõimalusteta, kui tal jätkub ajupotentsiaali. Eesti peab oma haridustaset ristihambu hoidma, peab olema teistest eeski, sest muud meil välja panna pole. See on ainumais viis, kuidas uues ühiskonnas midagi saavutada, muidu jääme alla.

VAHUR MÄGI

SURMAINGLI ROMANTILINE TARDUMUS

Ingel Tael.
Merine. M Infleks,
1996. 90 lk.

Kui lugeja on ontlik inimene ega hakka luulekogu tagant ettepoole lugema, siis saab ta alles pärast 66 luuletuse ja sisukorra läbilugemist näha luuletuste autori Ingel Taela pilti: musta kübara ja musta lehvi-va mantliga naisolevust, kelle vasak käsi kutsuvalt ette sirutatud. Pildi alt on lugeda, et Must Ingel elab Saaremaal Sõrve poolsaarel, mis on lasknud tal kogeda, "et kusagil mujal ei seisa vaba vaimuruum nii lähedal. Uksed avanuvad, tuul paiskab segi oleva ja olnu,

kõik on võimalik. Mere ja maa piiril avaneb kõiksus ning Looja seisab lähemal kui kusagil või eales." (LK. 87.)

Allakirjutanu ei ole ontlik inimene: positivismilembese kriitiku rollis tutvus ta nuhi kombel kõigepealt sellega, mida luuletaja raamatu lõpus ise ja otse enda kohta öelnud (küll kolmandas isikus, aga kes teine ikka selle teksti tegi). Tahes-tahtmata mängisid need paljutõotavad read luuletuste lugemisel kaasa. Ka luuletari kutsuv viibe.

Paraku räägib Ingel Tael oma luuletustes rohkem paratamatustest (millega tuleb leppida) kui võimalustest. Paokil uuest tuleb küll sisse tuul, ent see ei too endaga kaasa muutust, vaid "tumedaimat tuska" (lk. 77) ehk siis taltub ja tardub. Tuul

Must Ingel Sõrve säärelt.

vaid lõõtsub (lk. 27) nagu vana ja väsinud peni, liigutab ettevaatlikult kardinaid (lk. 71), ent see on ka kõik. Tuul on tardunud seisund nagu kõik ülejäänugi (meri, rand, taevast, lind jm.), mida luuletar puudutab. Isegi rabelevate tiibadega merikotkas, kes lüürlise mina õlale laskub (lk. 35) seotakse tardumusse.

Tardumus ongi luulekogu valitsev seisund. Juba avaluuletuses tardub rand, seejärel tarduvad meri (lk. 27), vaikus (lk. 61) jm. Tardumus viib surmamõtte. Luuletar tajub: "Tardunult ma vaatan seda tuld — / kuni valgus võbelema hakkab — / kuni võtab meri mu või muld." (LK. 77.) Kas see ongi siis see "kõik on

võimalik", mida saatesõnas lubatakse?

Hääbumist ja kadu tajub luuletar enese ümber ja sees (kadestamisväärsed?) hirmuäratava intensiivsusega: kõik kahaneb, hajub, vaibub, laguneb, kaob ja kustub. Nii muutub võimalike täpiks ja elu väheneb tombuks (lk. 16), mere valgus hajub pimeduseks (lk. 65); "mina" ununeb ja vajub, veri lööb üha vaiksemalt. Kadutaju võimendub kuni füüsilise hääbumiseni: "ON MULD NAISE SUUS, / on kodu ta ihus" (lk. 25) / "Aeglaselt laguneb keha, pudeneb laiali nägu" (lk. 40); / "Põsed langevad lohku, silmad voolavad tühjaks" (lk. 76).

See on sama, millest kirjutab surma ja hävingu poeet Charles Baudelaire oma "Kurja lilledes".

Ingel Taela luuletustes figureerib ka keegi sina (tema), kelle piirid luulekujuna ulatuvad reaalsest armastust kujutlusteni, naisest mehest Jumalani (lk. 8, 11). Ent kurvad ja traagilised on "mina" suhted oma loodud luulekujuga, see läheb ära, laseb ennast oodata; teda saab näha vaid ajuti veepeeglis või rannajoonel. Kuigi "mina" tõstab huuled ta poole, vaatab silma, kutsub teda endaga kaasa, on õnn kaugel (lk. 48) ja olemasolev tegelikkus trööstitu. Tõelisus on kuskil eemal, võõras linnas, "laugude taga" (lk. 33) nagu ilmaäär merelt tulnud linna sulgede all.

See staatiline lootusetus ja kiretus ongi vahest peamine, mis Ingel Taela kõduhõngulisi tekste siin näi-

tena toodud Baudelaire'i värssidest eristab. Vaatamata süngusele oli dekadentide eelkäija siiski kõvasti elujaatavam, nii usside kui oma armsama suhtes. Raibet õgivate vakkades näeb ta "uut, tuhatkordset elu" ja töötab, et ka ussidest sõõduna jääb "ilu kuninganna" ta armastuses kestma. Musta Ingelina esinev ja kadu kuulutatav lüürliline mina väljendab aga lõplikkust: kõik kaob, midagi ei jää kestma.

F. Scott Fitzgeraldi romaanis "Teisel pool paradiisi" ütleb Amory: "Sentimentaalne tüüp arvab, nagu võiksid kõik asjad kesta, romantik aga on kõhklemata veendunud, et miski ei püsi." Selle määratluse järgi on siis Baudelaire viljelnud senti-menti ja Ingel Tael romantikat.

Romantilisust on peale kaduviku kuulutamise Taela luules teistsugusti. Kõige eredamalt väljendab seda südame seisund: tukslev süda (lk. 26), taguv süda (lk. 31), pihus olev süda (lk. 45); samuti vere tume hääl (lk. 15) ja vere meeletu tagumine (lk. 37). Ometi ei ülendu need südame ja vere sõnumid luuleekstaasiks ega -müstikaks, vaid sumbuvad. Järele jäävad vaid vaatlusandmed. See on karge ja kiretu romantika, millel ei puudu oma võlu.

Ka taltunud tuul võib olla salapäran ja tardunud meri hämaralt poeetiline. Tardumuses võib peita ennast nii seisak ja mandumine kui ka selgus ja rahu. Kumba neist vastandseisunditest Ingel Taela luules rohkem on, sõltub sellest, kes mida otsib.

REIN TOOTMAA

TONDID JA TEISIKUD

Margaret Atwood.
Röövelpruut. Eesti Raamat,
Tallinn 1997. Inglise
keelest Maia Planhof.
Redigeerinud Maiga Varik.

Traditsioonilises gooti romaanis lagunevad lossid, haigutavad hauakambriid ja kolisevad kondid, vahetevahel kostab verd tarretama panevaid oiged ja võigast naeru ning üdini malbe kangelanna kuhtub deemonlike jõudude küüsis. Naised on end selles anris väljendanud juba Ann Radcliffe'i päevist XVIII sajandil, Jane Austeni ajaks oli see niivõrd levinud, et viimane võiks oma teoses "Northanger Abbey" seda juba parodeerida.

Õuduslugude vestmise tava pole kadunud tänapäevalgi. Sedalaadi kirjanduse loomisega laskis Margaret Atwood endale nime ja raha teha romaani "Naisoraakel" ("Lady Oracle", 1976) peategelasel ning gootikavõtete raudvara hulgast laenab ta meelsasti omaenesegi teoste konstrueerimisel; erandiks pole ka eesti lugeja ette jõudnud romaanid. "Teenijanna loo" ("The Handmaid's Tale", 1985; e. k. 1994) jutustaja vaevleb maskuliinse väe totaalse ja vääramatu meelevalla all, asja

juurde kuulub päästja ootamine ning põgenemine üle noatera — süzee, mille võinuks luua ka "Naisoraakli" suseleparat. See spetsialiseerus ajaloolisele taustale, vägistamistele tapmistele, okultsetel stseenidel küünalde ja peeglitel laseb Margaret Atwood pelutada kirjutajat enastki. "Röövelpruudis" ("The Robber Bride", 1994; e. k. 1997) teeb ta aga ära selle, mille ees laskis oma kangelannal tagasi kohkuda paarikümne aasta eest. Surmad ilmutavad end küünlaleegis ja tulevik kõneleb kirjakohtade kaudu, kogu teos käivitub aga koolnuks arvatu tontliku taastulekuga tema täies kauniduses, nagu oli tavaks Poe' õuduslugude kangelannadel, ning iginoorena justkui Wilde'i Dorian Gray.

Röövelpruudiks tituleeritud vambi Zenia uuesti ilmunise tunnistajateks on kolm naist, kelle meestest succuba varasematel aegadel elujõudu on välja imenud, nagu vampiir-olendile kohane. Praktilise meelega ärinaine Roz leiab ilmutusele otsekohe loogilise seletuse: tuhaurni muldasängitamine oli üks näitemäng puha ning arvatav kadunike tegelikult elus mis elus. Sensitiivvõimete-ga Charis näeb esialgu ilmuvat tõelist, üleloomuliku kurjuse aurast ümbritsetud vaimu. Faktide ja fiktsiooni piiril ajaloolise tõe ja legendiga tegelevale sõjaajaloolasele Tony-le avaneb pilt peeglis, mis võib olla ak-

naks teispoolsusesse. Ent ruumis viib kummitus ise ei tarvitsegi peeglis jälg jätta, küll aga peegeldub sellesse vaataja pale.

Tondilugude kütkestavusest on Atwood kõnelnud mitmes intervjuus, mainides, et erilist huvi pakuvad talle jutud Henry Jamesi "Kruvi keerde" laadis ("The Turn of the Screw", e. k. LR 14—16, 1993), milles ähvardavaks elemendiks ei osutu välispidine oht, vaid lõhenenud inimhinge tume poolus; psühhoanalüütiliselt meelestatud kriitika näeb kogu kirjanduslikus gootikas hämara alateadvuse pulbitsemist. Kahe vaenuleeri ja rindejoone mõistetege opereerima harjunud Tony, kes samas mõistab nende suhtelisust ja tunnistab topeltagentide võimalikkust, leiab Zenias, kelle nimi peidab endas nii võõrust kui külalislahkust, osakese endast. Vasa-kukäelisena mõtiskleb ta võimalikust sündimata jäänud kaksikust, oma puuduvast poolest, keda näeb Zenias: "Niisugusele vihkamisele pole mingit mõistusest lähtuvat seletust, kuid Tonyt see ei üllata. Tundub, nagu oleks ta juba ammu sellega tuttav. See on tema sündimata jäänud kaksikõe raev." (Lk. 200.) Charis aga adub, et tema seksuaalsest vägivallast ja häbist muserdatud lapsepõlvemina Karen, kelle ta ühes nimega on veepõhja uputanud, on suureks sirgununa Zenia nägu ja asub sellisena temasse tagasi: "Kui ta Billy kaisus

on, ei mõtle ta end Kareniks ega ka Chariseks. Ta tunneb end olevat Zenia." (Lk. 277.)

Paheline teisik on gooti tavade võrsunud kirjanduses tuttav kuju. "Röövelpruudis" kohtame kolme sisemiseltki lõhestunud doktor Jekylli (erinev nimi ja identiteet eri eluetapidel, Tony bifokaalsed pillid, mõlemakäeline kirjutamine ja tagurpidikeel, Charise üksikvanema kaksikroll, Rozi juutlus-katoliiklus ning kaksiktütred), kelle suhtes Zenial on täita mr. Hyde'i roll. Briti kirjandusuurija Lorna Sage on rõhutanud Atwoodi loomingus naiste peegeldumist üksteises. Keskseid naistegelased elavad sageli mitmik-elu, neile sekundeerivad ebakonventsionaalsed, ühiskondlikke tavasid trotsivad naised, näiteks minategelase Offredi sõbranna Moira "Teenijanna loos". Küüniliselt allumatu ja elutervelt isekas Moira päl-vib Offredi imetluse, mis on kõrvutatav "Röövelpruudi" vaatepunktitegelaste imetlusega muidu mitte just sõbralikus valguses nähtud Zenia vastu. "Tema hukkamõistule, jahmatusele, kogu mõõdunud ahas-tusele vaatamata leidub temas mingi osa, mis tahab Zeniale tunnustust avaldada, teda koguni tagant õhutada. Teha temast saaga. Osa saada tema soakusest, tema põlgusest peaaegu kõige vastu, tema saagihimust ja lindpriusest." (Lk. 194.)

Huvi paheliste naiste vastu on

Atwood säilitanud ka pärast "Röövelpruuti", kus Zenia küll pressib raha välja, võrgutab ning luuletab luiskelugusid kokku, kuid ei kipu otsestelt kellegi eluküünalt kustutama. Mullu inglise keeles ilmunud teos "Alias Grace" toetub see-eest XIX saj. Kanada kurikuulsaima (arvata-va) naismõrtsuka Grace Marksi loole, kes võis olla lõhestunud isikus — või tapatööde sooritamise ajaks oma isepäise surnud sõbratari vaimust vallatud ja selle tahte kohaselt toimiv ilmsüütu hing. Tõde pinnale ei tõusegi, nagu ka tõde Röövelpruudi paljude minevike koh-ta.

Ent tegutsegu paheline naistegelane siin- või sealpoolsuses, Atwoodi jaoks on norme eirav naine nii kirjanduse kui elu loomulik koostisosa. Ettekandes "Plekiliste kätega kelmitarid. Naiste halva käitumise probleemid kirjanduse loomisel" ("Spotty-Handed Villainesses. Problems of Female Bad Behaviour in the Creation of Literature", 1994) kirjutab ta "Kui oled mees, võib halb naistegelane romaanis olla — Jungi terminit kasutades — sinu anima; ent kui oled naine, on halb naistegelane sinu vari; ja nagu teame Offenbach'i ooperist "Hoffmani lood", kaotab see, kes kaotab oma varju, ühtlasi ka hinge."

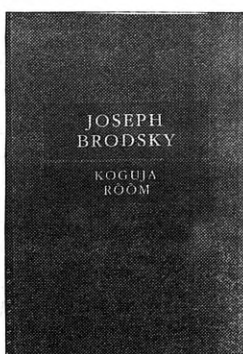
ENE-REET SOOVIK

RAAMATUTUTVUSTUS

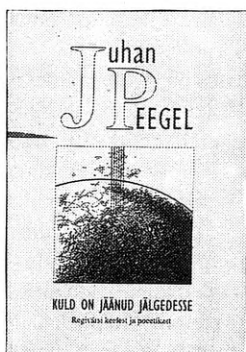
Andres Vanapa. GRAMMOFON

Valik kena luulet. Selle luule konkreetne peaks mõjuma ka noorimale lugejale, mis ei tähenda, et Vanapa luule oleks "nooruse vananenud". Esteetiliselt plaanis on Vanapa üks meie muljetavaldavamaid tegijaid. Kujundanud O. Mellov. Tallinn 1996. 152 lk.

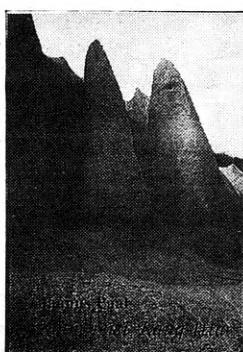
Joseph Brodsky. KOGUJA RÕÕM

Üldine teema on inimlik mädalus, mida vaeb kogujalik vaim. Vaimne kätepesu ja sovetidele ärapanemine. Reeturi kompleks. Lahedalt loetav. Inglise ja vene keelest Joonas Kiik, Piret Lotman ja Joel Sang. Kujundanud Jüri Kaarma. Vagabund, Tallinn 1997. 280 lk. "Avatud Eesti raamat".

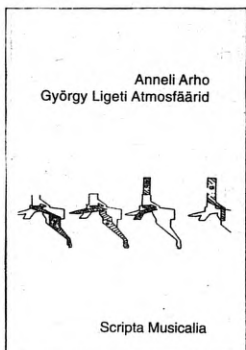
Juhan Peegel. KULD ON JÄÄNUD JÄLGEDESSE

Käsitus regivärsi poeetikast. Peegel on hea folklorist ja kirjandusteadlane, kes omal ajal varjus ajakirjandusprofessori tiitli taha, olles sealgi rohkem kui moepärast kompetentne. Kujundanud Virve Sarapik. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu 1997. 200 lk.

Jaanus Paal. KOLM REISI KAUG-ITTA

Õpik matkajale, ühtaegu ka asjatundlik reisikiri. Väga hea trükitehniline tase. Autor on kirjutades läbinisti tema ise — seega vist kena. Kujundanud Imat Suuman. Ilmamaa, Tartu 1997. 212 lk.

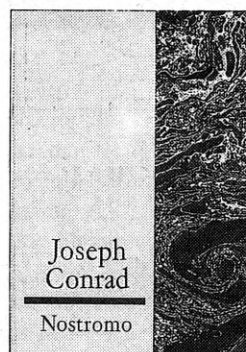
Anneli Arho. GYÖRGY LIGETI ATMOSFÄÄRID

Soomlanna võidukas muusikateaduslik käsitus, mis peaks ennekõike huvitama uusaegsete muusikatõlgenduste austajaid. Loob eesti keeles ja kontekstis modernsele hinnangule sõnaruumi. Soome keelest Andrus Kallas. Kujundanud Jüri Helekivi. Scripta Musica, Tallinn 1997. 96 lk.

Jostein Gaarder. SOFIE MAAILM

Norraka rahvusvaheline bestseller. Postmodernistlik filosoofiline kellaspepp võtab ajanäitajate mehhanisme lahti, üldistab, pillab mutikad laiali ja asub tarvilikku taas tarbeliseks tegema. Norra keelest Katrin Portnov, Henno Sonn ja Karel Zova. Kujundanud Heiki Looman. Koolibri, Tallinn 1997. 480 lk.

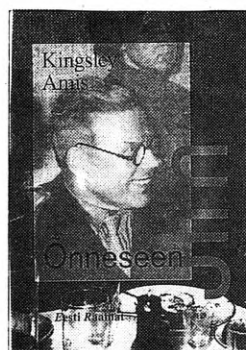
Joseph Conrad. NOSTROMO

Inglise klassiku kuulutatud, omal ajal palju tõlgitud absoluutselt ebaoriginalse kirjaniku seiklusjutt. Üks sellistest, mida armastan lugeda kerges palavikus. Lugejat toetavad kõvad kaaned. Inglise keelest Urmas Rattus. Kujundanud Heino Kersna. Eesti Raamat, Tallinn 1997. 424 lk.

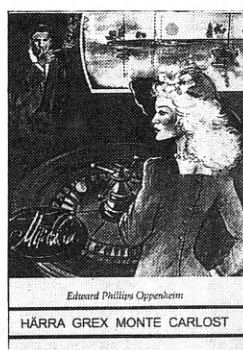
Vera Peiffer. MÕTLE POSITIIVSELT

Nii agiteerib inglise psühholoog, inimlikke tendentse üldistav tarbekirjanik. Vabastab stressist, ole või bantu hävivas džunglis. Inglise keelest Jana Kruus. Kujundanud Heino Kivihall. Eesti Raamat, Tallinn 1997. 184 lk.

Kingsley Amis. ÕNNESEEN JIM

Kunagi väga hästi müüdnud peiariroman. Ega Jim pole kehvem kui Toomas Nipernaadi või Ekke Moor, ehk huvitavamgi. Inglise keelest Urve Hanko. Kujundanud Matti Pärk. Eesti Raamat, Tallinn 1997. 280 lk.

Edward Phillips Oppenheim. HÄRRA GREX MONTE CARLOST

Seks, poks ja eiteamis. Ameerika krimka. Kirjaniku nimi tuleb kaudselt meelde aatomipommi. Või oli see vesinikupomm? Luge-ma õppijale ahvatlev teos. Mina loen. Inglise keelest Maia Planhof. Kujundanud Endel Palmiste ja Ene Loopere. Eesti Raamat, Tallinn 1997. 200 lk.

Mihhail Bulgakov. TEATRIROMAAN. 2. trükk

Vapustavalt hea tänapäeva (sajandialguse) kirjandus! Proosa, kus sõna saab nähtavaks ja kombata-vaks. Ükski kirjanik ei suudaks Bulgakovist enam. Esteetiline pärl. Vene keelest Vidrik Kivilo. Kujundanud Priit Rea. Perioodika/Europeia, Tallinn 1997. 160 lk.

Pierre Gamarra. CONCOURT'I AUHIND MÕRVARILE. 2. trükk.

Klassikaline krimka. Taastrükk õigustatud kasvõi selle tõttu, et prantsuse keelest tõlkis teksti sä-rav ja meisterlik, kahjuks mullu surnud tõlkevõime Ott Ojamaa. Kujundanud Silver Vahtre. Faatum, Tallinn 1997. 192 lk.

Koostanud Peeter Küntler

KALENDER

3. MÄRTS

150 aastat tagasi (1847) sündis šoti päritolu ameerika leidur ja füsioloog Alexander Graham Bell. Oli Bostoni ülikooli häälefüsioloogia professor. Patenteeris 1876 esimese kasutuskõlbliku telefoni. Uuris kõne salvestamise ja taasesitamise võimalusi. Suri 2. aug. 1922.

125 aastat tagasi (1872) sündis läti maalikunstnik Vilhelms Purvītis. Lõpetas 1897 Peterburi Kunstide Akadeemia. Oli 1906—1909 joonistusõpetaja Tallinnas, 1909—1916 Riia kunstikooli direktor ja 1919—1934 Läti Kunstide Akadeemia rektor. Tuntud peamiselt maastikumaalijana. Tema õpilased on olnud K. Süvalo ja V. Ormison. Suri 18. märtsil 1945.

60 aastat tagasi (1937) sündis Kuressaare füüsik Paavo Lõuk. Lõpetas 1961 Moskva ülikooli. Töötanud 1961—1973 TA Füüsika ja Astronoomia Instituudis ja a-st 1973 TA Füüsika Instituudis (olnud pooljuhtide füüsika laboratooriumi juhataja).

4. MÄRTS

90 aastat tagasi (1907) sündis Muhumaa Muhu-Suure vallas Linnuse külas kirjanik Raissa Kõvamees. Lahkus 1944 Rootsi, elas a-st 1951 Kanadas. Kirjutanud romaane ("Kahe väina vahel", "On lindudel pesad...", "Randlased", "Teela, "Pärisori", "Sõja lapsed") ja näidendeid ("Piiga rannateel", "Artu kuningas"). Suri 18. apr. 1989 Vancouveris.

70 aastat tagasi (1927) sündis Tallinnas ehitusteadlane, tehnikadoktor Värđi Reiman. Lõpetas 1951 TPI. Olnud 1954—1963 Ehituse Teadusliku Uurimise Instituudi teadur ja a-st 1963 Tallinna tehnikaukooli õppejõud (1982—1990 ehitustehnoloogia kateedri juhataja).

5. MÄRTS

75 aastat tagasi (1922) sündis itaalia filmilavastaja ja kirjanik Pier Paolo Pasolini. Lavastas filmid "Kerjus", "Mamma Roma", "Matteuse evangeelium", "Kuningas Oidipus", "Medeia", "Teoreem", "Sigala", "Decameron", "Canterbury lood", "Tuhande ja ühe öö öis", "Salò ehk 120 päeva Soodomas". Kirjutas romaane kaltsakproletariaadi elust ja luulest. Mõrvati selgitamata asjaoludel 2. nov. 1975 Rooma lähedal Ostias.

75 aastat tagasi (1927) sündis Virumaal Sõmeru vallas füüsik Harry Õiglane. Lõpetas 1950 Tartu ülikooli. Töötanud 1950—1973 TA Füüsika ja Astronoomia Instituudis, 1973—1981 TA Füüsika Instituudis (1976—1981 direktorina). Oli kauaaegne ENE peatoimetaja asetäitja. Tuntud teaduste viljaka populariseerijana (raamatud "Vestlus relatiivsusteooriast", "Mikromaailma sügavusse", "Füüsika nagu ta on", praegu on Eesti Looduskaitse Seltsi aseesimees.

6. MÄRTS

125 aastat tagasi (1872) sündis norra kirjanik Johan Bojer, kelle looming kajastab kalurite ja Ameerikasse rännanud norralaste elu. Eesti keelde on tõlgitud tema romaanid "Suur nälg", "Viimne viiking", "Vang, kes laulis", "Väljarändajad", "Kaotatud kodu", "Uus tempel" ja "Rahvas mere ääres". Suri 3. juulil 1939.

100 aastat tagasi (1897) sündis Eestis Kundas taani helilooja Knudåge Rüsager. Oli 1937—1962 Taani Heliloojate Liidu esimees ja 1956—1967 Kopenhaageni konservatooriumi direktor. Loonud ballette, kuus sümfooniat, kuus keelpillikvartetti jm. Suri 26. dets. 1974.

7. MÄRTS

125 aastat tagasi (1872) sündis hollandi maalikunstnik Piet Mondrian (õieti Pieter Cornelis Mondriaan). Elas 1919—1938 Pariisis ja a-st 1940 USA-s. Oli 1917 kunstihingude De Stijl asutajaid ja selle ajakirja väljaandjaid. Viljeles geomeetrilisel vormil põhinevat neoplatonismi. On abstraktsionismi peateoreetikuid. Suri 1. veebr. 1944.

110 aastat tagasi (1887) sündis Tartus helilooja ja pedagoog Heino Eller. Õppis 1907—1908, 1913—1915 ja 1919—1920 Peterburi konservatooriumis ning 1908—1912 Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas. Oli 1920—1940 Tartu Kõrgemas Muusikakoolis ja seejärel Tallinna konservatooriumis õppejõud. On eesti sümfoonilise ja kammermuusika rajajaid ja silmapaistvaid viljelejaid. Loonud kolm sümfooniat, viis sümfoonilist poemi ("Koit"), kolm sümfoonilist süiti, sümfoonilisi pilte, lühiteoseid sümfooniaorkestrile jm. Suri 16. juunil 1970 Tallinnas.

100 aastat tagasi (1897) sündis Tartus arstiteadlane, meditsiinidoktor Herbert Normann. Lõpetas 1923 Tartu ülikooli. Oli a-st 1932 samas õppejõud (a-st 1939 professor) ja 1945—1950 sisehaiguste propedeutika kateedri juhataja. Uuris meditsiini ajalugu ja koostas aastaid 1918—1934 hõlmava Eestis väljaantud meditsiinikirjanduse bibliograafia. Suri 12. märtsil 1961 Tartus.

70 aastat tagasi (1927) sündis Tartus maalikunstnik Ellen Polli. Õppis Tartu Riiklikus Kunstiinstituudis. Oli 1951—1975 Tartu kunstikooli õpetaja. Maalitud portreid ning viljelnud maastiku- ja linnavaadet.

8. MÄRTS

70 aastat tagasi (1927) sündis Läänemaal Lihula vallas õigusteadlane, õigusteaduse doktor Vilma Kelder. Lõpetas 1951 Tartu ülikooli. Oli a-st 1954 samas õppejõud ning 1970—1985 tsiviilõiguse- ja tsiviilprotsessikateedri juhataja.

10. MÄRTS

225 aastat tagasi (1772) sündis saksa kirjanik ning keele- ja kirjandusteadlane Friedrich von Schlegel. Oli saksa eelromantismi põhiteoreetikuid ja sanskritoloog. rajajaid Saksa-maal. Romanis "Lucinde" kaitses vabaarmastust ja naiste emantsipatsiooni. Suri 12. jaan. 1829.

80 aastat tagasi (1917) sündis Petserimaal Vilo külas laulja (sopran) Klaudia Tiidus. Lõpetas 1949 Tallinna konservatooriumis J. Siimoni lauluklassi. Oli 1950—1963 Estonia solist, 1950—1953 Tallinna muusikakoolis ja Tallinna konservatooriumis ning 1963—1973 Riikliku Filharmoonia estraadistuudios laulupedagoog. Suri 4. jaan 1996 Tallinnas.

11. MÄRTS

120 aastat tagasi (1877) sündis Jamburgi maakonnas (teistel andmetel Tartus) väejuht, kindralmajor Otto Heinze. Lõpetas 1905 Oranienbaumi ohvitserikooli. Teenis a-st 1906 5. Soome kütipolgu. I maailmasõjas võitles Ida-Preisimaal, Karpaatides, Leedus ja lõpuks Edelarindel austerlaste vastu. Eesti Rahvaväkke astus detsembris 1918, määrati 1. Eesti polgu ülemaks, hiljem 1. diviisi ülemaks abiks. Oli 1921—1928 ja 1932—1933 sama diviisi ülem. Abikaasa saksa päritolu tõttu õnnestus tal baltisakslaste nn. järeleüberasumise ajal 1941 lahkuda Saksamaale, kus suri 8. juunil 1968 Bad Windsheimis.

90 aastat tagasi (1907) sündis Hiiumaal Käina vallas näitleja Paul Maivel. Lõpetas 1928 Läänemaa Õpetajate Seminari. Oli 1933—1946 Tallinna Töölisteatri näitleja. Täiendas end Paul Sepa teatristuudios ja 1938—1940 Tallinna konservatooriumi lavakunstikooli juures korraldatud kutseliste näitlejate kursusel. A-st 1946 oli Vanemuise teatri näitleja. Suri 8. dets. 1976.

VAMBOLA MARKUS 5. X 1922—26. II 1997

75. eluaasta künnisel väsis tuksumast eesti teeneka teatridirektori ja kauaaegse kunstielu juhi Vambola Markuse süda. Määratud aastal 1950 Vanemuise direktoriks, suutis ta 28aastase noore mehe kurjast käskudest hoolimata toetada Ants Lauterit muusikateatri säilimisel. Kui aastaks 1957 oli Vanemuises saavutatud stabiilsus, asus Vambola Markus terveniisti 20 aastaks Kunstide Valitsuse etteotsa. Siingi suutis ta säästa ja hoida meie loomepotentsiaali, eeskätt selle andekaid kandjaid: algas Gustav Ernesaksa koorikultuuri jõuline esiletõus, hakkasid toimuma teatrite külalisesinemised Soomes Saksamaal, Tšehhoslovakkias, Gruusias, Moldaavias, Ukrainas, Moskvas ja mujal. Aastail 1977—1983 jätkas ta tööd Eesti Draamateatri direktorina. Elutöö lõpetas ta teatri- ja muusikamuuseumis, kus töötas teadusdirektorina aastast 1983.

Valikuteta ajas ja tingimustes suutis Vambola Markus kaasa aidata eesti kunsti-kultuuri järjepidevuse hoidmisele.

TEATER VANEMUINE
EESTI DRAAMATEATER
EESTI TEATRILIIT
EESTI TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM
EESTI KULTUURIMINISTEERIUM

Vambola Markuse põrm sängitati 4. märtsil Metsakalmistu mulda.

RAEKOJA TAREKUNSTI GALERII

Raekoja plats 1

Müügil
EESTI TAREKUNST.Avatud E—R kl. 10—18 ja
L—P kl. 10—17.

Raatuse Galerii

Raekoja plats 14

Talvi Johani MAALID
kuni 14. III.

Avatud E—L kl. 11—17.

V A L GALERII

Väike-Karja 12
Matti Kurki MAALID
kuni 15. III.
Toomas Nuuteri
"HÄÄLETULT LIKUV KOER"
kuni 18. III.
Avatud T—R kl. 11—18
ja L—P kl. 11—16.

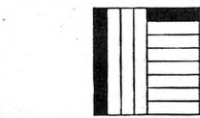
GALERII MOLEN

Viru 19

SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.Avatud T—R kl. 10—18,
L kl. 11—15.DRAAKONI
GALERII
Pikk 18Julian Goljandi
GRAAFILINE MAAL
kuni 8. III.Avatud E kl. 10—17,
T—R kl. 10—18, L kl. 11—16.
Piltide raamimine.SAUNJA
GALERII

Vabaduse väljak 6

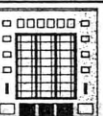
Kai Kaljo
"MAALIKUNSTNIKU TUBA"
kuni 16. III.Avatud K—E kl. 11—18.
Müügil kvaliteetsed kunstitarbed.GALERII KAKS
Lühike jalg 1TAREKUNSTI
MÜÜGIVALJAPANEK.Avatud E—L kl. 10—18,
P kl. 10—17.LIIVAKELL
Liivakell 12Maali, graafika,
klaasi ja metalli
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E—R kl. 10—18.

Narva 2

EESTI KUJUTAVA KUNSTI MÜÜK.

Avatud E—P kl. 9—20.
Piltide raamimine E—R kl. 9—17.

KUNSTIHOONE

Vabaduse väljak 8

Kaarel Kurismaa
"ALMA RAUDTEE"
kuni 15. III.

Avatud K—E kl. 12—18.

Harju 12

Teatrikunstnike näitus
"VAJATAKSE KÜBARIKKU"
kuni 16. III.

Avatud K—E kl. 12—18.

PÄRNU LINNAGALERII

Pärnu, Rüütli 30

Niina Jogansonini akvarellid
"VANAD UUED PILDID"
kuni 15. III.Avatud T—R kl. 11—18 ja
L kl. 11—17.ARHITEKTUURI- JA KUNSTIKESKUS
ROTERMANNI SOOLALADU

Ahtri 2

Eesti Kunstimuseumi näitus
"PERSONA. 90NDATE AASTATE INIMENE"
(foto, video, installatsioon) kuni 23. III.

Näitus "VESI. VÄRV. EKSPERIMENTAALNE AKVARELL" kuni 30. III.

Eesti Arhitektuurimuseumi näitus

"TARTU ARHITEKTUURIVÕISTLUSED 1977" kuni 16. III.

Avatud K—P kl. 11—18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

Hobusepea 8

Müügil AUTORIEHTED.

Avatud E—R kl. 10—18,
L kl. 11—16.

PALDISKI MUUSEUM

Museumi filiaalis
Rae 56"EESTI VABARIIGI 79"
kuni 16. III.
(A. Jakobsoni erakogust).

Avatud K—P kl. 11—17.

A. H. TAMMSAARE MUUSEUMI
ROHELISES TIIVAS
Koidula 12a"RICHARD KALJO
MEISTERGRAAFIKA" kuni 31. III.

Avatud K—E kl. 11—18.

VILJANDI KUNSTISAAL

Viljandi,
Vabaduse plats 6
Ametite Maja teine korrusArhitektuurinäitus
"VAATENURK"
kuni 9. III.

Avatud L—N kl. 11—17.

TKM

TARTU KUNSTIMUSEUM
Vallikraavi 14"70. AASTATE EESTI KUNST"
kuni 27. IV.Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev on reede.Galerii
ILLEGARD

Tartu, Ülikooli 5

Mihhail Tihhonovi (Pihkva)
MAALID.

Avatud iga päev kl. 11—02.

La Galerii Passage

Narva mnt. 15
(Aedvilja tn. poolt)
Viktor Sinjukajevi "EKSTERJÖÖR
INTERJÖÖRIS" kuni 31. III.
Avatud E—R kl. 10—18 ja
L kl. 10—15. Tel. 631 2551.
Galerii aidatakse valida raame
ja raamitakse pilte.

RÜÜTLI R GALERII

RÜÜTLI GALERII
Tartu, Raekoja plats 8/Rüütli 1Raphael Caswal Samueli
MAALID "CARIBBEAN HARMONY.
A QUEST FOR LIGHT"
kuni 10. III.
Avatud E—R kl. 11—18,
L kl. 11—16.CHAPLINI KUNSTIKESKUS
Pärnu, Esplanaadi 10
"SAKSA REKLAAMFOTO
1925—1988" Van Der Bluti
MAALID "PILK EESTI KUNSTILE",
"BALTISAKSA KUNSTNIKE NÄITUS
PÄRNU MUUSEUMI KOGUST".
Avatud iga päev kl. 9—21.

Tallinn, Tatari 21b

R, 7. III kl. 18 loengusarja
"Varjatud fenomene
Euroopa kultuuris"
Anu Allikvee loeng
"Minu kindlus on minu kodu".
Pilet 25 krooni.Grafeem korraldab kunsti- ja
mänguliskunstilisi kirjakursusi
mudilastele, kalligraafia- ja
kunstikursusi noortele ning
portselanmaali-, graafika-,
moekunsti-, kroki-, kalligraafia-,
joonistamis-, siidimaali-, klaasikunsti-,
keraamika-, õlimaali- ja
üldkunstikursusi täiskasvanutele.10. märtsini on
Energeetikamuseumis
(Põhja pst. 29) avatud kunstistuudio
Grafeem õpilastööde näitus.

Info tel. 631 3631, 633 7680.

Kuperjanovi 9

"PEREMÄRGID",
"NEED VANAD
PEREKONNAPILDID"
kuni 30. III.Püsiekspositsioon
"EESTI. MAA,
RAHVAS, KULTUUR" ja
"BAROKK TIKUB TALUTARRE"
kuni 30. III.
Reedeti sissepääs tasuta.Avatud K—P kl. 11—18.
Avatud kohvik.

13. III ERMi PÄEV PALDISKIS.

ERM internetis
<http://WWW.ERM.EE/>

TEATER

ESTONIA TEATER

R, 7. III
kl. 19 G. Rossini ooper "Sevilla habemeajaja". Osades Mati Kõrts, Teo Maiste, Nadia Kurem, Aare Saal, Mati Palm jt.
L, 8. III
kl. 19 J. Strauss'i operett "Nahkhiir". Osades Mati Kõrts, Pille Lill, Voldemar Kuslap, Katrin Karisma, Ivo Kuusk, Tarmo Sild, Mati Vaikmaa, Nadia Kurem, Hedi Pundonen, Tõnu Kilgas jt.
P, 9. III
kl. 14 L. Minkuse—M. Petipa ballett "Don Quijote". Osades Kaie Kõrb, Viesturs Jansons, Tatjana Kilgas, Andrus Kämre, Sergei Fedossejev, Anatoli Gussev.
T, 11. III
kl. 19 J. Strauss'i operett "Nahkhiir". Osades Alar Haak, Tiit Laur, Teo Maiste, Leili Tammel, Ivo Kuusk, Tarmo Sild, Hans Miilberg, Valentina Taluma, Tatjana Kilgas, Tõnu Kilgas jt.
K, 12. III
kl. 19 G. Rossini ooper "Sevilla habemeajaja". Osades Mati Kõrts, Teo Maiste, Annika Tõnuri, Aare Saal, Mart Mikk jt.
N, 13. III
kl. 19 M. Raveli ballett "Daphnis ja Chloë". Osades Maigret Mägi, Tiit Helimets, G. Bizet—R. Štšedrini ballett "Carmen". Osades Kaie Kõrb, Viesturs Jansons.
R, 14. III
kl. 19 G. Puccini ooper "Boheem". Osades Charlotta Larsson (Rootsi), Mihhail Agafonov (Moskva Suur Teater), Nadia Kurem, Tarmo Sild, Mart Mikk, Rauno Elp, Voldemar Kuslap, Hans Miilberg, Rostislav Gurjev jt.
L, 15. III
kl. 12 J. Strauss'i operett "Nahkhiir" (välja müüdnud).
kl. 19 A. Adami ballett "Giselle". Osades Kaie Kõrb, Stanislav Jermakov, Vitali Nikolajev, Jane Raidma.
P, 16. III
kl. 14 G. Puccini ooper "Boheem". Osades Charlotta Larsson (Rootsi), Mihhail Agafonov (Moskva Suur Teater), Nadia Kurem, Tarmo Sild, Mart Mikk, Rauno Elp, Voldemar Kuslap, Tiit Tralla, Rostislav Gurjev jt.
Kassa avatud iga päev kl. 12—19, päevase etenduse korral üks tund enne algust. Tel. 626 0215.
Piletite tellimine E—R kl. 10—16, tel. 626 0260.

ESTONIA TEATRI TALVEAED

R, 7. III
kl. 18 Heino Elleri 110. sünniaastapäevale pühendatud õhtu.
P, 9. III
kl. 12 "Igavene Orpheus".
P, 9. III
kl. 17 Estonia Teatri Sümfooniaorkester — 90 (reserveeritud).
K, 12. III
kl. 18 "Kevadist kammermuusikat". Esineb Tallinna Keelpillikvartett: Harrit Gerretz (viul), Henry-David Varema (tšello), Heiki Mätlik (kitarr). Kavas Mozart, Schubert, Elgar, Godard, Boccherini.
N, 13. III
kl. 18.30 videoõhtu. Luciano Pavarotti G. Donizetti ooperis "Armujook". Metropolitan Opera etendus, dirigent J. Levine. Kommenteerib Jüri Kruus.
R, 14. III
kl. 18 "Eesti keel, eesti meel". Esineb ansambel Üks Lust, õhtut juhib Vello Mäeots (reserveeritud).
L, 15. III
kl. 17 ungari õhtu (reserveeritud).
P, 16. III
kl. 14 "Elulõng". Aeg antud, aeg täis saanud. Tallinna Jaani koguduse õpetaja dr. Toomas Paul, Nadia Kurem (sopran), Riina Pikani

(klaver), Jaani koguduse kammerkoor, dir. Reet Lend. Teejuht Ene Pilliroog.

P, 16. III
kl. 18 Estonia teatri ooperikoori solistide kontsert.
Talveaia tellimused ja info tel. 626 0210.

EESTI DRAAMATEATER

R, 7. III
kl. 19 "Onu Vanja",
kl. 19 Philipp Ridley "Maailmakõiksuse kiireim kell" (v. s.).
L, 8. III
kl. 17 "Mees, naine ja kontsert",
kl. 17 Bernard Sabathi "Poisid sügisel" (viimast korda, v. s.).
P, 9. III
kl. 12 "Kiigepuu",
kl. 12 "Hingedeae" (v. s.),
kl. 19 "Tagahoovis",
kl. 19 Michael Frayni "Siin" (v. s.).
T, 11. III
kl. 19 "Vaade sillalt",
kl. 19 "Härja Paul" (v. s.).
K, 12. III
kl. 19 "Onu Vanja",
kl. 19 "Maailmakõiksuse kiireim kell" (v. s.),
kl. 19 Tennessee Williamsi "Ma ei tea, mis saab homme" von Krahli teatris (Rataskaevu 10).
N, 13. III
kl. 19 "Mees, naine ja kontsert",
kl. 19 "Siin" (v. s.),
kl. 19 "Ma ei tea, mis saab homme" von Krahli teatris.
R, 14. III
kl. 19 "Tagahoovis",
kl. 19 "Üks jumalast hüljatud ingel" (v. s.).
L, 15. III
kl. 17 "Peiarite õhtunäitus",
kl. 17 "Leekrüübe" (v. s.).
P, 16. III
kl. 12 "Kiigepuu",
kl. 12 "Hingedeae" (v. s.),
kl. 19 Pierre Corneille'i "Näitaja näitab ja vaatata vaatab ehk Illusioon",
kl. 19 "Hullumeelne professor, tema elukäik" (v. s.).
Kassa avatud iga päev kl. 9—19.
Info ja piletite tellimine tel. 443 378.

TALLINNA LINNATEATER

R, 7. III
kl. 18 "Toboso Dulcinea" (viimast korda).
L, 8. III
kl. 18 reserveeritud etendus.
P, 9. III
kl. 14 "Impro 2. Nanseni pass".
E, 10. III
kl. 18 "Impro 2. Nanseni pass".
T, 11. III
kl. 18 "Romeo ja Julia" (dieles).
K, 12. III
kl. 18 "Unenägude sinine torn" (viimast korda hooajal).
N, 13. III
kl. 18 "Ainus ja igavene elu".
R, 14. III
kl. 18 "Ainus ja igavene elu".
L, 15. III
kl. 18 "Hüsteeria".
P, 16. III
kl. 18 "Kaks paari ja üksainus" (viimast korda).
Kassa (Lai 23) avatud E—R kl. 12—18, tel. 641 1174, müügigrupi tel. 641 1175, üldtelefon 641 1670, faks 641 1672.

VANALINNASTUUDIO

R, 7. III
kl. 18 "Raadio Null". T. Kalli estraadikava. Kaastegevad Eino Baskin, Voldemar Kuslap ja kogu Vanalinnastudio näitetrupp.
L, 8. III
kl. 18 "Voodi. M. Mithois' pikantne komöödia, milles ühele voodile on üheaegselt ootamatult palju pretendente. Osades Anne Veesaar, Raivo Rüütel, Marika Korolev, Egon Nuter, Vello Janson, Eva Vilt, Anne Paluver, Liina Tennosaar ja Raivo Mets.
P, 9. III
kl. 12 ja kl. 15 "Aladdin imelamp". Põnev ja lustakas laulude, tantsude,

mustkunsti ja tulevärgiga lasteetendus tuntud muinasjutust.
T, 11. III
kl. 18 "Härja Topaze" (viimaseid kordi). M. Pagnoli satiiriline komöödia, milles vaesest, aga ausast kooliõpetajast saab ümbritseva elu mõjul rikas ja austatud suurettvõtja. Osades Raivo Rüütel, Egon Nuter, Anne Veesaar, Eva Vilt, Liina Tennosaar, Tarvo Krall, Liia Kanemägi, Raivo Mets ja Jüri Karindi.
kl. 19 "Kommipoodi ära eksind..." Valga kultuurikeskuses. N. Simoni liigutav komöödia kahe poisi seiklustest vanaema juures. Osades Ines Aru, Anne Paluver, Merle Talvik, Väino Laes, Vello Janson, Rednar Annus ja Ott Lepland.
K, 12. III
kl. 18 "Pidžaama kuuele" (viimast, 111. korda). M. Camoletti vallatu komöödia. Osades Egon Nuter, Anne Veesaar, Raivo Rüütel, Marika Korolev, Viire Valdma ja Tarvo Krall.
N, 13. III
kl. 18 "Kommipoodi ära eksind..." (eelviimast korda).
L, 15. III
kl. 18 "Voodi".
P, 16. III
kl. 18 "Voodi".
Info ja piletite tellimine tel. 448 408 E—R kl. 10—16. Kassa (Sakala 3) E—R kl. 14—18, L, P üks tund enne etendust; vanalinna kassa (Kullassepa 2) E—L kl. 10—18.

RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

R, 7. III
kl. 19 P. Shafferi komöödia "Leekrüübe".
L, 8. III
kl. 18 B. Shaw komöödia "Pygmalion".
P, 9. III
kl. 18 "Padaemand" (esietendus) S. Puškini jutustuse järgi (peegliisaalis).
T, 11. III
kl. 18 "Padaemand" (peegliisaalis).
K, 12. III
kl. 18 "Padaemand" (peegliisaalis).
N, 13. III
kl. 19 L. Gerche "Liblikad on vabad".
R, 14. III
kl. 19 "Pygmalion".
L, 15. III
kl. 18 L. Montgomery "Roheliste küngaste Ann".
P, 16. III
kl. 18 "Krokodill" (peegliisaalis).
LASTELE
P, 16. III
kl. 12 "Saabastega kass".
Kassa avatud T—R kl. 12—19, L, P kl. 11—18, tel. 666 080.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

R, 7. III
kl. 11 "Lumivalgeke". Vana hea klassikaline muinasjutt, mida vaadates saame kaasa elada headuse võidule kurjuse üle ning rõõmustada ja kurvastada koos Lumivalgekese ja seitsme põialpoisiga. Suurejooneline lavakujundus ja meelde jäävad nukud rõhutavad veelgi muinasloos peituvaid väärtusi ja võlu. Lavastaja Eero Spriit, kunstnik Gunta Randra, helilooja Sven Grünberg.
L, 8. III
kl. 12 E. Raua "Ninatark muna". Kui sa ei ole veel kunagi nukuteatris käinud või kui sulle just vastupidi meeldib nukuteatris käia ja sa tahad teada, mis võib juhtuda, kui sa oled liiga tark ja ei hooli headest nõuannetest — tule ja vaata seda etendust. Lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Kalju Kivi, helilooja Tõnu Raadi, laulutekstid Villu Kangur.
P, 9. III
kl. 12 J. Põldma "Sõber Kurk". Poissmehest leiutaja August, kellel pole ainsatki sõpra, meisterdab endale rääkiva kurgi. Leiutis on sedavõrd uudne, et see varastatakse ja saadetakse Ameerikasse. Miljonär McDonaldil on kindel plaan teha

Kurgist uus president... Lavastaja Eero Spriit, kunstnik Kalju Kivi, helilooja Tõnis Kaumann.
N, 13. III
kl. 11 "Ninatark muna".
R, 14. III
kl. 11 "Pöial-Liisi" (ovaalsaalis). Lavale seadnud ja mängivad Helle Laas, Riho Tammert ja Are Uder. Kujundus ja nukud Leenamari Pirm.
L, 15. III
kl. 12 R. Aguri "Punamütsike". Vendade Grimmide muinasjutule toetudes on lavastaja loonud uue, pisut tavapäratu, sisult ja vormilt eksperimentaalse etenduse. Lavastaja ja kujundaja Rein Agur. Muusikalises kujunduses on kasutatud Eduard Tubina kontrabassikontserti.
P, 16. III
kl. 12 "Lumivalgeke". Kassa on lahti T—R kl. 10—17.30, L, P kl. 11—14. Pileteid müüakse kuu mängukava ulatuses. Info ja tellimused telefonil 641 1617 (kassa) 641 1609 (administraatorid). Nelja- ja enamalapseliste peredele ning ühistellimuste puhul võimaldame piletiostul soodustusi.

VAT TEATER

R, 7. III
kl. 10.30 ja kl. 12 Ernst Sargava—Aare Toikka "Reinuvader Rebane" Nõmme kultuurikeskuses.
L, 8. III
kl. 16 showetendus "Superkakuke" nukuteatris. Lav. Tiina Rebane.
E, 10. III
kl. 10 showetendus "Superkakuke" Tõrva linna kultuurimajas,
kl. 13 showetendus "Superkakuke" Valga kultuurimajas.
K, 12. III
kl. 11.30 showetendus "Superkakuke" Rapla kultuurimajas. NB! VAT Teatri etendused nukuteatris
L, 22. III
kl. 16 Merle Karusoo "Sünnipäev ehk Kuski konkus siinsamas". Lav. Allan Kress.
L, 5. IV
kl. 16 Ernst Sargava—Aare Toikka "Reinuvader Rebane". Lav. Aare Toikka.
Piletid müügil nukuteatri kassas T—R kl. 10—17.30, L, P kl. 11—14 ja üks tund enne etenduse algust. Tel. 641 1617.
VAT Teatri info ja etenduste tellimine E—R kl. 11—14 telefonil 450 959.

UGALA TEATER

R, 7. III
kl. 19 "Kosjasõit".
L, 8. III
kl. 12 "Buratino" (väike saal),
kl. 19 "Figaro pulm" (väike saal).
E, 10. III
kl. 19 "Proovireisija surm".
R, 14. III
kl. 17 "Buratino" (väike saal).
L, 15. III
kl. 19 "Batman mootorsaaga" (väike saal).
Külalisetendused
E, 10. III
kl. 19 "Kosjasõit" Narva kultuurikeskuses Rugodiv.
T, 11. III
kl. 19 "Kosjasõit" Kohtla-Järve kultuurikeskuses.
K, 12. III
kl. 19 "Kosjasõit" Kiviõli kultuurimajas.
* Viljandi kultuurikolledži teatrikateedri neljanda kursuse diplomilavastus. Pääsmete tellimine tel. 8 243 33 876, info tel. 8 243 34 617. Ugala internetis: <http://www.ugala.ee/>

RAKVERE TEATER

R, 7. III
kl. 11 "Vankumatu tinasõdur" Türi kultuurimajas. Lav. Eili Neuhaus. Meie ümber sünnivad imed ja mõnikord elustuvad ka elutud asjad. Nii juhtubki, et paberist baleriin armub ühe jalaga tinasõdurisse ja koos võivad nad surma.

R, 14. III
kl. 19 "Anna Christie" (esietendus). Lav. Üllar Saaremäe. Kaks meest, üks naine ning nende ümber igavesti rahutu, vihatud ja igatsetud meri.
E, 17. III
kl. 12 "Kui meil veel püksa ei olnud" Aluvere põhikoolis. Lav. Anne Tõrpu. Kodu on imeline paik, mida kõike seal ei juhtunud vanaemad-vanaisade aegu, kui neil veel püksa ei olnud. Improvisatsioon Jaan Lattiku lastejuttude ainetel.
kl. 19 "Shakespeare'i kogutud teosed". Lav. Ain Prosa. Kõik Shakespeare'i näidendid paari teatritunni jooksul, kolme näitleja esituses — ons see võimalik? Jah, see on võimalik ning veelgi enam — tulemuseks on tempokas ja elurõõmus *commedia dell'arte*-stiilis etendus. Kõik Shakespeare'i teosed ühe teatrisõuiga — see on sinu võimalus. Mängib Rakvere Shakespeare Company.
Piletite tellimine teatri kassast tööpäeviti kl. 10—16, tel. 8 232 23 449 ja üks tund enne etenduse algust. Gruppidele ja pensionäridele piletid soodushinnaga. Piletite üksikmüük ostukeskuses Tsentrum.
Õbimisvõimalus teatri pansionaadis tel. 8 232 23 428.

PÄRNU ENDLA

R, 7. III
kl. 18.30 "Boeing, Boeing" (esietendus). Komöödia. Osades Aare Laanemets, Helle Kuningas, Raido Keskküla, Piret Laurimaa, Diana Konstantinova ja Katrin Valkna. Lavastaja Eero Spriit.
P, 9. III
kl. 12 "Max ja Milli" (väike saal). Lasteetendus lauludega kahes osas. Osades Piret Laurimaa või Katrin Nielsen, Margus Oopkaup, Raido Keskküla ning Mairi Kukk ja Tambet Seling (Raeküla kooliteatrist). Lavastaja Katrin Nielsen.
kl. 17 "Boeing, Boeing".
E, 10. III
kl. 18.30 "Mutanttüdruk". Näidend tüdrukust, kes ei taha olla tüdruk, vaid poisist või mutant. Osades Liisa Aibel, Tene Ruubel, Diana Konstantinova, Raido Keskküla, Aare Laanemets jt. Lavastaja Raivo Trass.
T, 11. III
kl. 18.30 "Duell". Lauris Gundarsi instseneering A. Tšehhovi samanimelise jutustuse põhjal. Osades Ago Anderson, Laine Mägi, Peeter Kard, Tõnno Linnas, Katrin Nielsen, Arvi Hallik, Elmar Trink, Sepo Seeman jt. Lavastaja Lauris Gundars (Läti).
K, 12. III
kl. 18.30 "Thijl Ulenspiegel". Muusikal kahes vaatuses. Nimiosas Sepo Seeman, teistes osades Liisa Aibel, Jaan Rekkor, Lii Tedre, Laine Mägi, Ago Anderson jt. Lavastaja Kaarel Kilvet.
N, 13. III
kl. 18.30 "Pesumaja lood ja laulud". Minimuusikal, mille tegevus toimub 1950. aastate lõpul Glasgow' viimases aurupesumajas. Naised pesuvad pesu ja ajavad oma asju. Osades Siina Üksküla, Lii Tedre, Tene Ruubel, Diana Konstantinova või Liisa Aibel ja Elmar Trink. Lavastaja Raivo Trass.
R, 14. III
kl. 18.30 "Boeing, Boeing";
kl. 18.30 "Kuldse järve ääres" (esietendus, väike saal). Draama. Osades Lii Tedre, Feliks Kark, Katrin Nielsen ja Jüri Vlassov. Lavastaja Enn Keerd.
P, 16. III
kl. 12 "Max ja Milli" (lasteetendus, väike saal),
kl. 17 "Kuldse järve ääres" (väike saal).
Kassa avatud E—R kl. 10—18.30, L kl. 10—15, P üks tund enne etenduse algust. Info ja piletite tellimine 8 244 30 691.

AVATUD EESTI FONDI JA ÜHENDUSE OMANÄOLINE KOOL HARIDUSPROJEKTIDE KONKURSI TULEMUSED, KOKKU 1 398 900 KROONI

ALG-, PÕHI-, ERIKOOLIDE JA GÜMNAASIUMIDE ARENDUSPROJEKTIDE KONKURSS

Omanäoline Kool

1. Kooliprojektide koordineerimine ja sidustamine ühenduse Omanäoline Kool infokeskuse kaudu 80 000
2. Ühenduse Omanäoline Kool aastakonverents "Arengule avatud kool" 75 000

Võru Kesklinna Kool

- Õpilaste arendamine ja suunamine oma võimete oskuslikumaks kasutamiseks ning tingimuste loomine 100 000
kooli õppekava koostamiseks

Tallinna 32. Keskkool

- Kool kui efektiivse õpikeskkonna mudel kooli õppekava rakenduskeskkonnana 80 000

Kuressaare Gümnaasium

- Kooli muutmise demokraatlikumaks ja õpilaskesksmaks koolikorraldusprogrammi "AXEL" võimalusi kasutades 80 000

Saaremaa Ühisgümnaasium

- Saare maakonna õpetajate täiendkoolitus eri õppeainete integratiivseks käsitlemiseks 35 500

Tallinna Haridusamet

- Õppekava käivitamine, õppematerjalide väljatöötamine ja kogemuste üldistamine Tallinna ja Kohtla-Järve 80 000
vene õppekeele koolides

Tartu Descartes'i Lütseum

- Kooli õppekava koostamine ja ellurakendamine 70 000

Tartu Tamme Gümnaasium ja Tallinna 44. Keskkool

- Õpetajate õppekavakoolitus ja kooli õppekava arendus 80 000

Hugo Treffneri Gümnaasium

- Koolitusmeeskonna arendamine oma kooli õppekava raames 60 000

Tartu Waldorfpedagoogika Seminar

- Tsükilise üleshitusega õppekava väljatöötamine, vajaliku metoodilise baasi loomine ja katseline rakendamine, 80 000
kooli demokraatlike juhtimisviiside juurutamine

Võru I Keskkool

- Kooli õppeprotsessi demokratiseerimine arengukava kaudu 30 000

Salme Põhikool (Saaremaa)

- Salme Põhikooli liitumine projektiga "Omanäoline kool" 40 000

Vinni-Pajusti Gümnaasium (Lääne-Virumaa)

- Valla koolide õppekavade loomine ja kooli kujundamine valla haridus- ja infokeskuseks 40 000

Tartu 13. Keskkool

- Vene õpilaste integreerimine Eesti ühiskonda kakskeelse kooli õppekava realiseerimise kaudu 40 000

Haapsalu Linna Algkool

- Kodulugu ja võõrkeeli väärtustav õppekava koos õpetajate täiendkoolitusega 40 000

Surju Põhikool

- Õppe-kasvatustöö viimine uuele tasemele 40 000

Kanepi Keskkool (Põlva maakond)

- Kanepi Keskkooli püsijäämine keskkoolina 20 000

Laekvere Põhikool (Lääne-Virumaa)

- Kaasaegse õpperuumi loomine koolis, mis ühendaks riikliku kooli uuenduse, kohaliku kooli omapära 20 000
ja olemasolevad arenguvõimalused

KOLLABORATIIVSETE KAASAEGSEL INFOTEHNOLOOGIAL BASEERUVATE KOOLI HARIDUSPROJEKTIDE KONKURSS

Tartu Ülikool

- I*EARN — õppeprotsessis infotehnoloogia kasutamise projekt 40 000

Hugo Treffneri Gümnaasium

- Looduskeskse mõtteviisi ja maailmapildi kujundamine, õppeainete integreerimine, rühmatöö tutvustamine, 7 400
arvutite ja Interneti õppeotstarbelise kasutamise arendamine

Tartu 10. Keskkool

- "Eestimaa puud" — elektronidel põhinev koolide loodusprojekt 55 000

TÜ aktiivõppekeskus

1. "Interneti jaht" — infootsimise võistlus Eesti keskkoolidele 6 000

2. Simulatsioonimäng "Murdepunktid" 20 000

3. "Mini Babel" — rahvusvaheline õppeprojekt keskkoolidele kultuuride kommunikatsiooni õppimiseks 40 000

4. Arvutisidel baseeruv rahvusvaheline õppeprojekt "Cross Cultural Explorations and Dialogue" 40 000

Tartu Ülikooli täiendkoolituskeskus

- "Tyybel" — integreeritud keskkonnaõpetuse projekt gümnaasiumidele 100 000

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 7. III
kl. 18 OISU KULTUURIMAJAS
esineb **Tiit Peterson** (kitarr). Kavas
Bach, Duarte, Ponce, Brouwer, Vahi.
L, 8. III
kl. 16 VÄRAVATORNIS keskaja
muusika. Via Sonora.
Piletid 50 krooni.
P, 9. III
kl. 16 VILJANDI JAANI KIRIKUS
"Paganiniaana". Heiki Mätlik (kitarr),
Arvo Leibur (viul).
P, 9. III
kl. 16 PURTSE LINNUSES,
T, 11. III
kl. 18 PAIDE MUUSIKAKOOLIS
"Neljal käel ja kahel klaveril". Esineb
Tallinna Klaveriduo Nata-Ly Sakkos,
Toivo Peäske. Kavas Mozart, Schubert,
Ravel, Brahms, Rääts.
Piletid Purtse 30 krooni.
K, 12. III
kl. 19 TALLINNA RAEKOJAS,
T, 25. III
kl. 19 TARTU LAULULAVA
SAALIS raejazz. Esinevad Hedvig
Hanson, Ain Agan, Raul Sööt, Raul
Vaigla, Toomas Rull.
Piletid Tallinnas 50 krooni.
N, 13. III
kl. 19 ESTONIA
KONTSERDISAALIS ERSO
peadirigente. Eesti Riiklik

Sümfooniaorkester, dirigent Leo
Krämer, solist Maano Männi (viul).
Kavas Mozarti avamäng ooperile
"Figaro pulm", Viulikoncert A-duur
KV 219, Bruckneri Sümfoonia nr. 7.
Piletid 75 krooni.
R, 14. III
kl. 19 JÕHVI KULTUURIKESKUSES
filmimuusika pärle. Eesti Riiklik
sümfooniaorkester, dirigent Peeter
Saul, solistid Mart Sander, Peeter
Malkov, Maano Männi, Jassi Zahharov.
Õhtut juhib Mart Sander. Kavas
filmimuusika.
R, 14. III
kl. 19 ROTERMANNI SOOLALAO
Tallinna Puhkpillikvintett. Neeme
Punder (flööt), Andres Siitan (oboe),
Toomas Vavilov (klarnet), Rait Erikson
(metsasarv), Andres Lepnurm (fagott).
Kavas György Ligeti Kuus bagatelli,
Kümme pala, Carl Nielsen Kvintett op.
43.
Piletid 50 krooni.
L, 15. III
kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS,
P, 16. III
kl. 16 ESTONIA
KONTSERDISAALIS Andres
Mustoneni "Suur Muusikaakadee-
mia". Hortus Musicuse akadeemiline
koor ja orkester. Solist Marianne Eklöf
(Rootsi). Kavas Berlioz "Les nuits
d'été", Mendelssohn-Bartholdy Doti
sümfoonia.
Piletid Tartus 40 krooni, Tallinnas
40—75 krooni.

KAMMERFILHARMOONIA
R, 7. III
kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS,
L, 8. III
kl. 19 ESTONIA
KONTSERDISAALIS C. Kreegi
Reekviem c-moll ja W. A. Mozarti
Reekviem. Solistid Kaia Urb,
Karmen Puis, Mati Turi, Allan
Vurma, Eesti Filharmoonia
Kammerkoor, Tallinna
Kammerorkester,
dirigent Tõnu Kaljuste.
Piletid müügil Tartus i-punktis
(Raekoja plats 14), Tallinnas Eesti
Kontserdi kassas (Estonia pst. 4) ja üks
tund enne algust kohapeal.
Hind 25 ja 50 krooni.

EESTI MUUSIKAKADEEMIA
R, 7. III
kl. 16 MATKAMAJAS Ralf Taal
(klaver). Kavas Beethoven. Priit
Põldma (bariton), Kai Ploom (klaver).
Kavas Brahms, Kilpinen.
L, 8. III
kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS prof.
Endel Lippuse viiuliklassi üliõpilaste
kontsert, klaveril Thea Nestor. Kavas
Bach, Schumann, Eller, Štšedrin,
Wieniawski, Ysaye, Glazunov.
P, 9. III
kl. 17 MUSTPEADE MAJA OLAVI
SAALIS Kirti-Kai Loorandi (viul)
magistrikontsert, klaveril Elena
Fomina. Kavas Bach, Mozart, Franck.
P, 9. III
kl. 18 MUSTPEADE MAJA VALGES

SOOME INSTITUUT

Harju 1, EE0001 Tallinn, tel. 631 3917
Avatud tööpäeviti kl. 10—16.
11. III kl. 17 kogunevad instituuti meisterdajad.
12. III kl. 15 kohtumine kirjastuse RAK esindaja Pertti Sarmalaga.
Kirjastus annab välja arhitektuuri- ja väikeehitus-ning
restaureerimisalast kirjandust. Esitletakse Eero Väänäneni eesti
keeles ilmunud humoristlikku raamatut teemal, kuidas chitada lumest
losse. Väljas on näitus ehitusalastest raamatutest.

SOOME INSTITUUT

Vanemuise 19, EE2400 Tartu, tel. 827 441 319, faks 441 797
8. III kl. 18 kinos Ekraan Aki Kaurismäki film "Kauas pilvet
karkaaat" (1996). Inglisekeelsed subtiitrid. Tasuta.
Vaata ka: <http://www.kaapeli.fi/~lumo/SES/clouds/main.html>
13. III kl. 17 instituudi lugemissaalis soome keele vestlusring
edasijõudnutele. Vestlust juhib Minna Halonen. Osavõtumaks 10
krooni. Eelregistreerimine tel. 441 319 alates 10. märtsist. Järgmine
vestlusring 3. aprillil.
Instituudi lugemissaal ja raamatukogu on avatud tööpäeviti kl. 10—16.

BRITI NÕUKOGU

Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 631 4010
Lugemissaal avatud T—R kl. 12—17.

PRANTSUSE KULTUURIKESKUS

Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 449 505
PÕHJAMADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO
Pikk 11, EE0001 Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622

PÕHJAMADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO

Raekoja plats 8, EE2400 Tartu, tel. (827) 433 944

UNGARI KULTUURIESINDUS

Roosikrantsi 6, EE0100 Tallinn, tel. 440 817

SAKSA KULTUURIINSTITUUT

Tolli 2, EE0001 Tallinn, tel. ja faks 641 1439

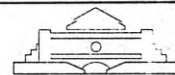
AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS

Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026,
e-mail: VAIKO @ USIS-TALLINN. USISLIB.EE

Infokeskus avatud E—R kl. 13—17.

TAANI KULTUURIINSTITUUT

Vene 14, EE0001 Tallinn, tel. ja faks 6466 373

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

NÄITUSED Tõnismägi 2

Kuni 29. III raamatu- ja graafikanäitus "Hando Mugasto 90" (kunste
osakonna fondidest) kuuenda korruse trepialgla; kuni 28. III Kristel Lukatsi fotonäitus "Trifiidide päev" viienda korruse
trepialgla; kuni 29. III Taivo Linna näitus "Mees ja metall" peanäitusesaalis;
kuni 18. III raamatunäitus "Lilli Promet 75" seitsmenda korruse
pealugemissaalis.
Rahvusraamatukogu on lahti E—R kl. 10—20, peanäitusesaal kl.
10—18,
suur saal kl. 10—17, L kl. 10—17.

SAALIS Rahmaninovi romansside
õhtu. (Lied-kursuste lõppkontsert).
Juhendaja dots. Vilma Mallene.
T, 11. III
kl. 17 MATKAMAJAS Reinut Tepi
(klavessiin) magistrikontsert.
Kaastegevad Elo Ivask (barokkviul),
Heili Meibaum (barokkflööt). Kavas
Rameau, Couperin, Bach, Dornel.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L, 8. III
kl. 15 MATKAMAJAS esinevad
Kersti Palmi klaveriklassi õpilased.
P, 9. III
kl. 14 OLAVI SAALIS esinevad
Mirjam Keremi viiuliklassi õpilased.
P, 16. III
kl. 12 OLAVI SAALIS
esinevad Laine Leichter, Leho
Karini ja Mart Laasi tselloklassi
õpilased.
P, 16. III
kl. 14 OLAVI SAALIS esineb
TMKK kvartett koosseisus Mihkel
Kerem (I viul), Helen Normet
(II viul), Mikk Murdvee (altviul),
Ardo Västrik (tsello).
P, 16. III
kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esineb
Teele Sepman Ivori Ilja ja Mai
Katsuba klaveriklassist.
P, 16. III
kl. 16 TEATRI- JA
MUUSIKAMUUSEUMIS esinevad
Kai Ugandi ja Ingrid Laumetsa
klaveriklassi õpilased.

VON KRAHLI BAAR

R, 7. III
kl. 22 Saxappeal Band & Tõnis Mägi.
L, 8. III
kl. 22 Singer Vinger. Naistepäevashow
ja Singer Vingeri 11. aastapäev.
P, 9. III
kl. 13 perehommik. Lasteetendus
"Kuningapoja kolm kaunisasa".
T, 11. III
kl. 21 Dreamphish.
K, 12. III
kl. 21 Hide & Seek — rütmiline
instrumentaalmuusika Iljo Toming.
Meelis Ainsalu ja Karen Kotsharjan.
N, 13. III
kl. 21 Nine Lives. So Happy day!
Finlandia Cranberry!
R, 14. III
kl. 22 Compromise Blue.
L, 15. III
kl. 22 Jäähopper.
P, 16. III
kl. 13 perehommik.
Teiega on Karlsson katuselt.
Näitleja Raimo Aas.
Midagi enam!
Saku ja Kalevi ühine happy hour igal
märtsikuu päeval kl. 20—21.
Baar on avatud P—N kl. 12—01,
R, L kl. 12—03.
Info tel. 631 3927,
kontor tel. 631 39328.
NB! Avatud piljardisaal.
Mängu hind 15 krooni.
Kella 12st ehtne türgi kebab ja
hinnaoodustused.

KAMMERFILHARMOONIA

7. märtsil kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS
8. märtsil kl. 19 ESTONIA KONTSERDISAALIS

Kavas
C. Kreek Reekviem c-moll
W. A. Mozart Reekviem

Solistid

Kaia Urb, Karmen Puis, Mati Turi, Allan Vurma

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

Dirigent TÖNU KALJUSTE

Piletid müügil Tartus i-punktis (Raekoja plats 14),
Tallinnas Eesti Kontserdi kassas (Estonia pst. 4) ja üks tund enne algust kohapeal.
Hind 25 ja 50 krooni.

KOGER & SUMBERG
E H I T T U S

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOORI
1996/97 HOOAJA PEASONSOR

EMT
EESTI MOHILTELEFON

KAMMERFILHARMOONIA
1996/97 SPONSOR

ESTONIA
TEATER

14. märtsil kl. 19
16. märtsil kl. 14

G. Puccini ooper "BOHEEM"

Mimi osas Charlotta Larsson Rootsi Kuninglikust Ooperist
Rodolfo osas Mihhail Agafonov Moskva Suurest Teatrist.

26. märtsil kl. 19 Vanemuise kontserdisaalis

27. märtsil kl. 19 Estonia kontserdisaalis

Estonia teatri

SÜMFOONIAORKESTRI JUUBELIKONTSERDID

Külalissolist Christian Lindberg (tromboon).

Kavas M. Haydni Tromboonikontsert, Sandströmi "Cantos de la

Mancha", Mahleri Sümfoonia nr. 1.

Dirigent Paul Mägi.

KMIE KÕRB MÄRTSIKU BALLETIKAVAS

P. 9. III kl. 14 L. Minkuse "Don Quijote".

N. 13. III kl. 19 C. Bizet — R. Štredrini "Carmen".

L. 15. III kl. 19 A. Adamsi "Giselle".

T. 18. III kl. 19 "Don Quijote".

L. 22. III kl. 19 "Carmen".

K. 26. III kl. 19 M. de Falla "Suur võlur — armastus".

Kassa avatud iga päev kl. 12—19, tel. 626 0215.

Info ja tellimused E—R kl. 10—16, tel. 626 0260, faks 631 3080.

Reedel, 7. III kl. 20 esineb ALLE-AA.

Kolmapäeval, 12. III kl. 20 esineb CELIA ROOSE.

Sissepääs prii.

NEEME MÖLLI GRAAFIKA NÄITUSMÜÜK on avatud iga päev kl. 11—24.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOORI

TRADITSIOONILINE KEVADINE KUULAMINE

toimub 21. ja 22. märtsil Väravatornis, Lühike jalg 9.

Info tel. 448 926.

18., 19. ja 20. märtsil algavad Tallinna kesklinnas
inglise, saksa, prantsuse, soome ja rootsi keele
kursused professionaalsete õpetajatega.

Info Mare Mandre koolitusfirma tel./faks 654 2044

või e-mail mare@warp.edu.ee

KINO SÕPRUS 7.—13. märts

Kl. 11, 13.30, 18.30, 21
"Ingel sinu kõrval" ("The
Peacher's Wife", 1996). USA
romantiline komöödia.
Peaosades Whitney Houston
ja Denzel Washington.
Kl. 16 "Lunaraha"

("Ransom"). Lavastaja Ron
Howard. Peaosas Mel Gibson,
teistes osades Rene Russo,
Gary Sinise jt. Piletid
eel müügis! Ostes pileti
eel müügist väldid esilastuse
päeval ja edaspidi järjekordi.
Pakume uut

kvaliteeti: radikaalselt
uuenenud heli ja pilti,
kolm korda suuremat ekraani,
mugavamaid istekohti ja seda
kõike endise pileti hinnaga!
Tule vaatama ja võta sõber
kaasa! Dolby stereo heli.
Info telefonil 441 919.

AS SÕPRUS LTD

Tallinna Õpetajate Majas
(Raekoja plats 14)
pühapäeval, 9. märtsil kl. 17

**TIPP-TOPP
TANTSUÕHTU**

HÄRRA HORRE 65

Vanu võluvaid viise mängib
HORRE ZEIGERI BIG BAND
Laulavad Silvi Vrait, Astra
Pöder, Inga Kaare, Uno Loop
ja ansambel Meie Õue Swing
Avatud baar.

Pääsmete broneerimine
(à 50 krooni)

Tallinna Õpetajate Maja
tel. 444 044.

Piletite müük kohapeal
pühapäeval kl. 16—17.

"INTERSTANDING 2"

7.—19. oktoobrini 1997 korraldab Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (SKKE) rahvusvahelise sarja "INTERSTANDING 2".

SKKE jätkab 1995. aastal korraldatud rahvusvahelise konverentsi "Interstanding—Understanding—Interactivity" probleematika käsitlemist, keskendudes seekord interaktiivse meediaruumi kujunemisele ning kunsti ja kunstnike võimalikele strateegiatele selles. Meediaruumi kiire kommertsialiseerumine, institutsionaalne korruptiivsus, püüd saavutada monopolset seisundit ja kehtestada üha rohkem maksulisi või keelatud tsoone provotseerib esitama küsimusi meediaruumi avatusest, eetikast, sotsiaalse iseregulatsiooni võimalustest ja indiviidi vabadusest valida alternatiivne strateegia meediaruumis osalemiseks.

"INTERSTANDING 2" koosneb temaatiliselt seotud osadest:

- teoreetiline seminar
- Kesk- ja Ida-Euroopa Gorbatšovi-eelse meediakunsti retrospektiiv
- Kesk- ja Ida-Euroopa kaasaegne meediakunst (kutsutud kunstnikud)
- WWW projektid
- üliõpilaste foorum
- SKKE 5. AASTANÄITUS

SKKE 5. AASTANÄITUS

SKKE jätkab oma aastanäitusega maailmas kiiresti leviva, kuid Eestis siiani vähe toetust leidnud meediakunsti probleematika käsitlemist. Korraldajad loobuvad seekord laialt levinud illusioonist, nagu pühitseks kunsti üksnes kõlavalt sõnastatud teema ja jätvad kunstnikele mõistete "meedia", "meediaruum", "meediatehnoloogia" ja nendega seostuva tõlgendamisel täieliku vabaduse. Samas ootavad korraldajad osalejatelt süvenemist ja loodavad, et probleematikat ei taandata üksnes videoprojektsioonile.

"INTERSTANDING 2" valmistatakse ette ja viiakse läbi koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga ning Sorosi Kaasaegse Kunsti Kesk- ja Ida-Euroopa keskuste kuraatoritega. Töid eksponeeritakse Eesti Kunstimuuseumi galeriis Rotermani soolalaos, Eesti Rahva Muuseumis Tartus, Samba galeriis, Vaala galeriis, Draakoni galeriis, Eesti Kunstiakadeemias, reklaamitahvliatel, televisioonis, lendlehtedel, internetis, telefonis, raadios, faksis jne.

Ühtlasi kuulutame välja

SKKE 1997. a. AASTATOETUSED

Toetusi saab taotleda kataloogide ja trikiste väljaandmiseks, näituste korraldamiseks, kunstiteoste transpordiks, kunstisündmuste läbiviimiseks jne.

Avalduste ja näituseprojektide esitamise tähtaeg on 24. märts.

Lähemat infot saab Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskusest, Vabaduse väljak 6, Tallinn EE0101, tel. 443 542, 446 859.

KULTUURILEHT

INFOTELEFON	448 868
FAKS	449 247
Peatoimetaja	Mihkel Mutt
Tegevtoimetaja	Jaanus Kulli
Ärijuht	Koidu Vellamaa
Raamatupidaja	Ruth Nõmm
Uudised, reklaam	Marju Veikat
Teadus, haridus	Mall Jõgi
Kunst	Katrin Kivimaa
Teater	Maris Balbat
Muusika	Tiina Mattisen
Kirjandus	Peeter Künstler
Film	Peep Pedmanson
Tartu toimetuse	Maarja Lõhmus
Kunstnik	Ann Gornischeff
Arvutikujundus	Gädvik Kuklase
Keeletoimetaja	Aili Künstler
Korrektor	Tiina Kivikas
Masinakiri	Aili Siren
	Maarika Kaljulaid

EE0001 Tallinn, Pärnu mnt. 8. II korrus
EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja kirjastus Perioodika Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk Rde PrinTall Pärnu mnt. 67a.
Tellimise nr. 940.
Praaeksemplaride korral helistada 681 411

INDEKS 69786

VÄLJAANDMIST TOETAB EESTI KULTUURKAPITAL